

LOKALNI KREATORI PROMENA

Priručnik za obuku na temu edukacija o ljudskim pravima za nastavnike, mlade ljude, i žene aktivistkinje

Spremio Gëzim Visoka

Kosovo, septembar 2009

“Poboljšanje Ljudskih prava žena, mladih i grupa manjina u regionu Peći - putem podizanja svesti i edukacije”, je projekat finansiran od strane EU kojim upravlja Kancelarija evropske komisije za vezu na Kosovu.

PAŽNJA: Ovaj priručnik je izrađen uz pomoć Evropske Unije. Zadržaj ovog priručnika je isključiva odgovornost autora i ne može se na bilo koji način smatrati da odražava mišljenje Kancelarije Evropske Komisije za vezu na Kosovu

Sadržaj

• Predgovor NVO-a Zana	5
• Prvi deo: uvod i osnovne informacije	9
• Drugi deo: Razumevanje ljudskih prava	14
• Treći deo: Petodnevna obuka za nastavnike mlade ljude i žene aktivistkinje	25
• Četvrti deo: Preduzimanje akcija putem projekata za učenje o uslugama	112
• Peti deo: Dodatni resursi	120

Predgovor NVO-a Zana

Dragi nastavnici, mladi ljudi i žene aktivistkinje,

Velika mi je čast da Vam predstavim priručnik o obuci na temu edukacija o ljudskim pravima koji sadrži sveobuhvatan uvod u ljudskim pravima i slobodama, koji pruža detaljan petodnevni program obuke namenjen nastavnicima, mladim ljudima, i ženama aktivistkinjama, kao i smernice o tome kako promovisati ljudska prava u svakodnevnom životu. .

Ovaj priručnik za obuku ima za cilj da podstakne edukaciju o ljudskim pravima razvojem kapaciteta grupa studenata, nastavnika, žena aktivistkinja i lokalnih institucija u uspostavljanju kulture gde su ljudska prava prihvatljiva, zaštićena i poštovana. Univerzalna deklaracija o Ljudskim pravima izjavljuje da: "edukacija treba da bude usmerena ka punom razvoju ljudske ličnosti i jačanju poštovanja ljudskih prava i osnovnih sloboda " Pored toga, ovaj princip i univerzalni instrument ljudskih prava smatra da" edukacija treba da unapredi razumevaje, toleranciju i prijateljstvo među svim narodima, rasnim i verskim grupama, i usmeriće dalje aktivisti Ujedinjenih Nacija za održavanje mira ". Ako znamo naša prava i odgovornosti, znaćemo kako da se ponašamo u određenim situacijama. Dakle, znanje je moć. Ako znamo naša prava i imamo sposobnosti da podignemo glas u vezi naših individualnih i kolektivnih prava, mi ćemo konačno imati moć da prepoznamo i da se borimo za pravdu i solidarnost među svim ljudskim bićima

Vecina društava se suočavaju sa izazovima u uspostavljanju obrazovnog sistema na bazi prava, vladavine prava i socijalne pravde. Međutim, promena je moguća! Svako ima moć da bude kreator promena. Nastavnici imaju moć da budu kreatori promena povećanjem napora u promovisanju ljudskih prava u okviru formalnog sistema obrazovanja. Mladi ljudi imaju moć da budu kreatori promena znajući svoja prava i prenošenjem tog znanja deci i svojim vršnjacima, kao i mobilisanjem da brane svoja prava i prava drugih. Aktivistkinje imaju moć da budu kreatori promena edukacijom drugih žena, zaštitom prava žena i podstrekivanjem uloge i povećanjem njihovog učešća u javnoj sferi.

Svako treba ne samo da prihvati ličnu odgovornost za promovisanje i zaštitu ljudskih prava, već i da zna kako to da uradi na nivou individualnog uticaja, uključujući međuljudske odnose u porodici i zajednici.

Hajde da održimo obećanje i da promovišemo svoja prava, ljudska prava! Hajde da se angažujemo da budemo kreatori promena. Svako od nas ima moć da bude kreator promena.

Tahire Gashi, Izvršni director NVO Zana
Abedin Rexha, Klina, Kosovo, +386 (0) 49 843 068, info@ngo-zana.org, www.ngo-zana.org

Kratak opis projekta

“Unpaređenje ljudskih prava žena, omladine i manjinskih grupa u regionu Peći – putem podizanja svesti i edukacije “

Bez obzira na značajnu podršku i finansiranje organizacija civilnog društva (OCD) na Kosovu od 1999 god. značajne slabosti u funkcionisanju ljudskih prava, posebno prava žena, manjina i drugih marginalizovanih grupa ostaju izazov za Kosovsko društvo i njene novoosnovane institucije. U ovom trenutku, novo nastaloj državi nedostaju organizmi za pružanje podrške, jačanje i sprovođenje zakonskog okvira za zaštitu ljudskih prava, pravde i vladavine prava i promociju demokratije

Postoji hitna potreba za izgradnjom poverenja između različitih zajednica, potpomognuto kroz organizacije civilnog društva u promovisanju ljudskih prava i demokratskih reformi, podržavanju prevencije konflikta i konsolidaciji učešća žena i mladih i njihovo zastupanje u relevantnim institucijama. Etničke podele društva na Kosovu se dalje odražavaju na saradnju između civilnog društva i kao rezultat toga kosovski Srbi, RAE, K. Bosanci, su manje uticajni na lokalne i centralne vlasti u odnosu na OCS Albanaca. Pored toga, urgožene grupe žena, mladih i zajednica manjina su često diskriminisane i nisu zastupljene u procesima donošenja odluka.

Ovaj projekat ima za cilj da omogući otvoreni dijalog i podsticanje saradnje između različitih zajednica, omladine i grupa žena, stvaranjem multi etničke mreže u regionu proći kroz obuku na temu ljudskih prava i poboljšanje uloge žena, manjina i mladih u procesima odlučivanja u regionu.

Projekat ima za cilj da razvije konkretnu i dugoročnu saradnju između OCD, lokalne samouprave, žena i grupa mladih iz različitih zajednica u odnosu na dnevni red ljudskih prava na Kosovu.

Specifični ciljevi projekta su:

1. Razvoj obrazovanja na temu ljudskih prava u regionu Peći, izgradnjom kapaciteta studentskih grupa, učitelja i lokalnih institucija za uspostavljanje kulture u kojoj su ljudska prava shvaćena, zaštićena i poštovana;
2. Promovisanje podizanja svesti i razumevanja u vezi pitanja ljudskih prava, da bi ljudi prepoznali narušavanje ljudskih prava, razvijaju veštine i sposobnosti neophodne za odbranu ljudskih prava i razviti stavove koji poštuju ljudska prava, da ljudi ne bi kršili ljudska prava drugih namerno. Sve ovo se može postići uspostavljanjem multietničke grupe žena i mladih u opštini Klina, (Bince, Vidanje, Grapce – Srpska naseljena sela u Klini), Istok i Vitomirica – etnički mešovita sela u Peći.
3. Podržati aktivnosti za razvoj lokalne zajednice između omladinskih grupa, grupa žena, i lokalne samouprave, pružanjem finansijske podrške lokalnoj zajednici koja omogućuje lokalne akcije zajednice
4. Unapređenje kapaciteta zvaničnika lokalne vlasti/kancelarija zajednice u radu sa OCD, omladinskim grupama, i grupama žena za opšti dnevni red ljudskih prava.
5. Jačanje uloge civilnog društva u promovisanju ljudskih prava, kao sredstvo za otvoreni dijalog, pomirenje i saradnju među različitim grupama.

Očekivani rezultati projekta su sledeći:

1. Uspostavljanje ljudskih prava, edukacijom u regionu Peći, izgradnjom kapaciteta od najmanje 10.000 učenika i 15 nastavnika u uspostavljanju Školskih odbora za ljudska prava koji će promovisati razumevanje, osnovno znanje i veštine za poštovanje ljudskih prava u regionu Peći.
2. Podizanje svesti i razumevanja o pitanjima ljudskih prava, osnivanjem najmanje 12 multietničkih

grupa žena i mladih u opštini Klina (Bince, Vidanje, Grapce - Srpska naseljena sela u Klini), Istok i Vitomirica – etnički mešovita sela u Peći.

3. Ndërtimi i kapaciteteve dhe trajnimi i 12 grupeve shumë-etnike të grave dhe të rinjve (në secilën kategori) në Bince, Videje, Grapce – fshatrat të banuara me Serb në Klinë), Istog dhe Vitomiricë të Pejës, mbi të drejtat e njeriut dhe zbatimin e tyre në rajonin e Pejës përmes aktiviteteve të avokimit dhe lobimit;
4. Postizanje do 6 zajedničkih lokalnih akcija između žena i omladinskih grupa u periodu od 12 meseci,
5. Poboljšanje koordinacije i saradnje između članova OCD, omladinskih grupa, i grupa žena kroz najmanje 40 zajedničkih sastanaka tokom realizacije projekta;
6. Poboljšanje međuetničkih odnosa i ljudskih prava manjina, žena i mladih u regionu Peći;

Imajući u vidu razvoj konkretne i dugoročne saradnje između OCD, lokalne samouprave, žena, i grupa mladih iz različitih zajednica u odnosu na dnevni red ljudskih prava na Kosovu, važno je osnovati održivu grupu partnera i projektnih implementatora koji imaju iskustva u oblasti rada sa različitim zajednicama.

Takođe, s obzirom na nedavnu političku situaciju sa osnivanjem Republike Kosova, NVO ZANA je pažljivo odabrala svoju manjinsku partnersku organizaciju u Vitomirici kako bi i nealbanske zajednice Kosova bile zainteresovane u planiranim aktivnostima i postali njeni direktni korisnici.

Školski odbori za ljudska prava, multietničke grupe žena i omladine koji će se osnovati su zajedno moćniji u promovisanju ljudskih prava od pojedinaca, organizacije ili odvojene zajednice.

Kroz angažovanje i asistiranje umrežavanja između OCD, lokalne samouprave, i društvenim grupama, projekat će osigurati da potrebe i problemi zajednice budu mnogo bolje predstavljene i rešene zajedno.

Komponenta projekta u sprovođenju 6 lokalnih akcija zajednice doprinosi saradnji i otvorenom dijalogu između svih uključenih. Ovaj projekat će osigurati da odbori ljudskih prava učenika u srednjoj školi, treneri/aktivisti ljudskih prava, žene i omladinske grupe zajednice budu dovoljno održive da nastave svoje aktivnosti u budućnosti kroz podršku lokalnih i centralnih institucija, odnosno lokalne samouprave, ministarstva prosvete.

Priznanja

Ovaj priručnik je razvijen i usvojen od strane NVO Zana uz finansijsku podršku Evropske unije.

Priručnik je razvio Gezim Visoka, koji ima više od pet godina iskustva u radu sa nastavnicima, mladim ljudima i ženama na temu ljudskih prava, kao i iskustvo sa građanskim edukacionim inicijativama na Kosovu i inostranstvu sa nacionalnim i međunarodnim organizacijama, uključujući Balkan Sunflowers, Kosovo Population Foundation, International Youth Peer Education Network, i UNFPA G-din.

Samir Selimi iz ECLO u Prištini i Gđa Tahire Gashi iz NVO Zana, zajedno sa Gđa Zana Hodža Krasnići su obezbedili vredne povratne informacije za konačnu verziju priručnika. NVO Zana je zahvalna i Albanu Kryeziju i Blerimu Krasnićiju koji su dali značajan doprinos u delu plana obuke ovog priručnika.

1

Prvi deo
Uvod i osnovne informacije

U OVOM DELU

- Svrha priručnika
- Ciljevi učenja
- Metodologija
- Struktura priručnika

Svrha priručnika

Ovaj priručnik ističe petodnevnu radionicu koja ima za cilj da vaspitačima o ljudskim pravima obezbedi neophodna sredstva za planiranje, projektovanje, sprovođenje efikasne radionice trening-za-trenere (TzT). Posebno, ovaj priručnik je namenjen nastavnicima škole, mladim ljudima, aktivistkinjama koji se smatraju lokalnim kreatorima promena.

Ovaj priručnik je dizajniran za korišćenje od strane fasilitatora i učesnika. Predavači će koristiti priručnik za pripremu i vođenje radionice. Učesnici će priručnik koristiti kao referentno sredstvo tokom i nakon radionice. Radionica je zamišljena kao praktikum razvoja obrazovanja za ljudska prava (ELJP). Radionica će se fokusirati na tome "kako" projektovati, isporučiti i proceniti obuku na temu ljudskih prava, kao i razvoj sistematskog pristupa ELJP. Učesnici neće samo učiti o ELJP dizajnu nego će imati priliku da svoje znanje koriste i u praksi pripremajući stvaran model za jednu sesiju obuke na temu ljudskih prava. Očekuje se da učesnici koriste model kao osnovu za razvoj obuke koju će održati u okviru rada svojih organizacija.

Osim toga, ovaj priručnik, nudi konceptualne i praktične smernice za mobilizaciju zajednice i zaštitu ljudskih prava na opštinskom nivou i nivou zajednice. Pored toga, ovaj priručnik će promovisati i integrisati konceptualni i razvojni okvir za ELJP, koji ima za cilj da napravi razliku nivoa i pristupa u predavanju o ljudskim pravima različitim publikama.

Osnovna svrha izrade ovog priručnika obuke je da pruži nastavnicima škole, mladim ljudima i aktivistkinjama iz regiona Peći na Kosovu resurse koji mogu da koriste tokom sprovođenja edukacije i inicijativa javnog zagovaranja sa njihovom zajednicom. Štaviše, ovaj priručnik za obuku je razvijen kao deo projekta "Unapređenje ljudskih prava žena, omladine i manjinskih grupa u regionu Peći putem podizanja svesti i obrazovanja", podržan od strane Kancelarije evropske komisije za vezu na Kosovu, a koji implementira lokalna NVO "Zana" u Klini. Ipak, ovaj priručnik za obuku mogu koristiti i druge slične inicijative u okviru Kosova, regionalnom ili širem kontekstu.

Ciljevi učenja

- Generalno, ovaj priručnik za obuku ima za cilj da na kraju radionice, učesnici budu u stanju da:
- Koriste osnovni nastavni plan kao model za planiranje i razvoj efektivne obuke o ljudskim pravima za specifične ciljne grupe
- Identifikuju odgovarajuće metode evaluacije i procesa za njihovu ELJP obuku
- Fasilitiraju efikasniju obuku o ljudskim pravima
- Identifikuju prateće aktivnosti obuke za unapređenje njihovog ELJP rada Posebni ciljevi učenja za svaku namenjenu publiku su:

Ciljevi učenja školskih nastavnika:

- Povećati razumevanje nastavnika o ljudskim pravima i slobodama, njegovu prirodu i instrumente;
- Opremiti nastavnike veštinama i znanjem o tome kako fasilitirati i organizovati sesije obrazovanja na temu ljudskih prava sa učenicima;

- Pružiti nastavnicima praktične smernice o tome kako integrisati ELJP u zvaničnom edukacionom sistemu, kao i kako učiti studente tako da zajedno preduzmu akcije za zagovaranje za ljudska prava na nivou zajednice.

Ciljevi učenja omladine:

- Povećati razumevanje mladih ljudi u vezi njihovih prava i odgovornosti;
- Opremiti mlade ljude veštinama i znanjem o tome kako fasilitirati i organizovati obrazovne sesije na temu ljudskih prava kao i pokretanje inicijativa sa njihovim vršnjacima u školama i zajednici;
- Obezbediti mladim ljudima praktične smernice o tome kako uvećati njihovo znanje o ljudskim pravima putem mobilizacije zajednice, javnih kampanja, i drugih participativnih intervencija na opštinskom nivou.

Ciljevi učenja za aktivistkinje:

- Povećati razumevanje žena aktivistkinja o ljudskim pravima i slobodama, njihovu prirodu i instrumente;
- Opremiti žene aktivistkinje veštinama i znanjem o tome kako fasilitirati i organizovati obrazovne sesije o ljudskim pravima sa drugim ženama i mladim devojkama;
- Obezbediti ženama aktivistkinjama praktične smernice o tome kako integrisati ELJP u aktivnostima sa ženama i mladim devojkama i preduzeti akcije zagovaranja za ljudska prava na nivou zajednice

Metodologija

Participativni model nastavnog plana radionice prikazan u ovom priručniku je baziran na principima učenja iskusnih odraslih osoba. Osnovni princip je da veći deo sadržaja dođe od samih učesnika i da će radionica služiti kao okvir za izvlačenje njihovih iskustava. Učesnici i fasilitatori se obavezuju da se angažuju u procesu međusobnog podučavanja i učenja. Naglasak se stavlja na praktičnu primenu i razvoj strategija za preduzimanje akcije. Neprekidno odražavanje i evaluacija su glavne stavke procesa učenja. Transformativna teorija učenja predstavlja temelj sadržaja radionice i procesa.

Struktura priručnika

Priručnik za obuku je organizovan u pet odeljaka. Prvi odeljak će pružiti generalne informacije u vezi sadržaja i strukture priručnika, metodologije i ciljeva učenja.

Drugi odeljak uključuje: razumevanje ljudskih prava, istoriju i filozofiju ljudskih prava, principe ljudskih prava i međunarodne instrumente, Razvojni i konceptualni okvir za edukaciju o ljudskim pravima sa nastavnicima, mladim ljudima i aktivistkinjama.

Treći i glavni odeljak sadrži koncizan i detaljan okvir za petodnevni trening, integrisan i primenljiv za nastavnike, mlade ljude i aktivistkinje. Ovaj plan obuke sadrži sve što je potrebno da bi se sprovela radionica trening-trenera (TT), uključujući primerak rasporeda radionice, uputstva za fasilitiranje svake aktivnosti, materijala obuke (npr., radni listovi, referentni listovi), primerak prijave, zadatak pred obuke, uzorak evaluacije i upitnika.

Ovaj priručnik je podeljen u pet modula, zasnovanih jedni na druge, i pruža sveobuhvatnu obuku o razvijanju modela za sesiju obuke o ljudskim pravima za određene ciljne grupe. Vredi priznati da ova

sekcija bazira većinu svog sadržaja na jedan drugi priručnik "Trening za trenere: Dizajn i održavanje efektivnog obrazovanja o ljudskim pravima", razvijen u 2007 god. od strane Equitas – Međunarodni centar o ljudskim pravima. Sadržaj svakog modula je kratko opisan dole.

Modul 1 – Početak rada služi za dobrodošlicu učesnicima i postavlja relevantnost ove radionice u izgradnji njihovih kapaciteta kao edukatora o ljudskim pravima. Učesnici počinju pregledom njihovih očekivanja i resursa za radionicu i razmišljajući o tome kako oni mogu efikasno da rade kao grupa. Oni istražuju principe učenja odraslih učesnika i metodologije zasnovanoj na učesnicima i ispitivanju primene ovih principa u oblasti obrazovanja ljudskih prava. Učesnici takođe razmišljaju o svojim ličnim kapacitetima kao edukatora za ljudska prava i socio – politički kontekst u kojem se vrši njihov ELJP rad.

U modulu 2 – Efektivna edukacija o ljudskim pravima – Sredstvo za socijalnu promenu, učesnici istražuju transformacioni potencijal rada ELJP. Oni ispituju elemente transformacionog modela učenja a zatim istražuju potencijal socijalne transformacije njihovog sopstvenog ELJP rada. Akcenat je stavljen na uspostavljanju zajedničkog razumevanja oko „šta“ i „zašto“ ELJP (tj. šta je to? i zašto to uraditi?) pre nego što se adresira „kako“ efektivnog ELJP. Učesnici takođe počinju da razmišljaju o odgovarajućim sredstvima merenja uticaja njihovog ELJP rada. Pored toga, ovaj modul se fokusira na značaj pristupanju obuke o ljudskim pravima na sistematski način u cilju postizanja rezultata. Učesnici istražuju šta sistematski pristup obuke o ljudskim pravima podrazumeva ispitivanjem osnovnih elemenata, u organizacionim i društvenim nivoima. Dakle, edukatori ljudskih prava prilikom planiranja obuke moraju uzeti u obzir sledeće:

- ELJP rad njihove organizacije na pojedinim pitanjima kao i ukupni ELJP rad i rad HR
- Drugi lokalni, nacionalni akteri koji rade na sličnim pitanjima unutar društva
- Šira međunarodna zajednica za ljudska prava koja se bavim sličnim pitanjima na nacionalnom i globalnom nivou
- Situacija ljudskih prava i kontekst potencijalnih učesnika
- Sredina globalnih ljudskih prava

U modulu 3 - Razvoj modela za sesiju obuke, učesnici rade u određenim grupama da bi naznačili glavne elemente modela za obuku koju će oni sami projektovati za određenu ciljnu grupu. Ovaj posao će biti završen u Modulu 5.

U Modulu 4 – Edukator ljudskih prava i umetnost fasilitiranja, učesnici imaju priliku da razmisle o svojoj ulozi fasilitatora u procesu ELJP, istražuju neke od izazova fasilitiranja sa kojima se suočavaju u svom radu i da dele strategije za njihovo rešavanje.

Modul 5 – Model vaše trening sesije, pruža priliku učesnicima da završe modele za sesije obuka koje su razvili tokom cele radionice i podele ih sa grupom za komentare i povratne informacije. Pored toga, učesnici u ovom modulu određuju efikasne metode za merenje rezultata. Oni takođe planiraju evaluaciju i praćene aktivnosti za obuku koju su dizajnirali, koji su neophodni elementi za obezbeđivanje održivosti ELJP rada.

Četvrti deo je u vezi preduzimanja akcija i on će obezbediti smernice za mobilizaciju zajednice i zaštitu ljudskih prava na opštinskom nivou i nivou zajednice. Praktična uputstva će biti data svakoj ciljnoj grupi, uz savete o tome kako da se zalažu i mobilišu za poboljšanje poštovanja ljudskih prava, vladavine prava i unapređenje blagostanja zajednice.

Peti i poslednji odeljak će biti aneksi koji će pružiti informacije i anekse, kao što su: evaluacija obuke i Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima.

2

Drugi DEO

Razumevanje ljudskih prava

U OVOM DELU

- Razumevanje ljudskih prava
- Istorija i filozofija ljudskih prava
- Principi ljudskih prava i međunarodnih instrumenata
- Pregled edukacije o ljudskim pravima

Razumevanje ljudskih prava ¹

Ljudska prava su osnovni standardi za koje ljudska bića imaju potrebu da bi živela život u slobodi i dostojanstvu. Ljudska prava podrazumevaju osnovna građanska i politička prava, kao što je to pravo na slobodu govora, slobodu religije, kao i pravo da se učestvuje u vladi. Ljudska prava takođe uključuju suštinska ekonomska, socijalna i kulturna prava, kao što je to pravo na edukaciju, rad i zdravstvo. Ljudska prava su prava koja svi ljudi imaju samo zato što su ljudska bića. Svaka od ovih prava je neotuđiva, ona ne mogu biti uskraćena ili oduzeta od bilo kog pojedinca. Ona su takođe neodvojiva, sva ljudska prava su jednako važna i nijedno pravo se ne može oduzeti, jer se tvrdi da je manje važno od drugog. Konačno, ljudska prava su međusobno zavisna, sva ljudska prava su međusobno povezana i ne možemo da garantujemo jedno pravo, bez da se obezbedi zaštita drugih prava

Individue imaju obavezu da zastupaju i štite prava drugih. Ljudska prava su zaštićena kada se svi pojedinci tretiraju sa poštovanjem, kada se svi glasovi čuju i kada je diskriminacija odsutna. Prava su zaštićena kada mučenje ne postoji a mir prevladuje. Mi koristimo naše ljudsko pravo, kada biramo da idemo u školu, prilikom bogoslužja, da izražavamo naša politička mišljenja ili da putujemo. U suštini možemo da ostvarimo naša ljudska prava kad god i gde god imamo mogućnost izbora u bilo kojoj datoj situaciji.

Ljudska prava su neotuđiva: ne možete izgubiti ova prava više nego što možete da prestanete da budete ljudsko biće. Ljudska prava su nedeljiva: ne može vam se uskratiti pravo zato što je neko odlučio da je ono „manje važno“ ili „nije neophodno“. Ljudska prava su međuzavisna: sva ljudska prava su deo komplementarnih radnih okvira.

Ljudska prava su ona prava koja su neophodna da bi smo mogli da živimo kao ljudska bića. Ljudska prava nam obezbeđuju dostojanstvo i ravnopravnost. Ljudska prava nam obezbeđuju adekvatan pristup osnovnim potrebama kao što su hrana i smeštaj. Ljudska prava nas štite od nasilja i zlostavljanja i protiv su neznanja i mržnje. Ljudska prava su svojstvena u svim ljudskim bićima i nikada ih se ne treba odreći

Ljudska prava nam omogućuju da u potpunosti razvijemo naše ljudske sposobnosti. Ona štite naše pravo da učestvujemo u društvu, da radimo i obezbeđujemo za sebe, da primenimo našu kulturu i govorimo naš jezik, da živimo u miru, i da budemo zaštićeni od zla.

Ono što je najvažnije, ljudska prava podrazumevaju poštovanje jedno drugog. Ona podrazumevaju ispunjenje naše odgovornosti da obezbedimo da se ne krše ničija ljudska prava. Na primer, vaše je pravo da ste oslobođeni od diskriminacije i vaša je dužnost da ne diskriminišete druge. Kada su bilo kojoj osobi uskraćena ljudska prava svi smo pogođeni

Priznanje da su ljudska prava jaka kao i naša spremnost da jedni druge tretiramo jednako je prvi korak

Šta su ljudska prava?

Ljudska prava su ona prava koja pripadaju svakom pojedincu-čoveku ili ženi, devojčici ili dečaku, detetu ili starcu, jednostavno zato što je on ili ona ljudsko biće.

Ona oličavaju elementarne standarde bez kojih ljudi ne mogu da ostvare svoje inherentno ljudsko dostojanstvo. Termin „ljudska prava“ se koristi za opisivanje prava pojedinca na zaštitu od povreda od strane države. Ova prava su data isključivo zato što je individualac ljudsko biće, ona ostaju netaknuta i ne mogu biti ograničena od strane države. Upućivanje na njih kao prava „dobijena na rođenju“ i „neotuđiva“ prava potiče iz perioda za vreme borbe protiv apsolutizma.

Među suštinskim pravima spadaju prava na ljudsko dostojanstvo, slobodu ličnosti, na jednakost pred zakonom i jednaka prava, na slobodu veroispovesti, savesti i mišljenja, slobodu štampe, informacija i edukacije, na udruživanje i mirno okupljanje, na slobodu kretanja, na karijeru i slobodu na poslu, na slobodu od uplitanja u privatnost nečijeg doma, na vlasništvo nad imovinom i pravo na nasleđivanje, na slobodu da se traži azil i pravo na peticiju, kao i pravno pravo naročito ona na slobodu od arbitražnih hapšenja.

u ostvarivanju „slobode, pravde i mira u svetu“. Jer ljudska prava nisu odobrena od strane bilo kog ljudskog autoriteta kao što su kralj, vlada, sekularni ili verskih autoriteti, ona nisu isto što i građanska prava, poput onih u američkom Ustavu i Predlogu zakona o pravima. Ustavna prava se dodeljuju pojedincima na osnovu njihovog državljanstva ili boravka u određenoj zemlji, budući da su ljudska prava inherentna i zadržana kao atributi ljudske ličnosti.

Ljudska prava su i apstraktna i praktična. Ona imaju inspirativnu viziju slobodnog, pravednog i mirnog sveta i postavljaju minimalne standarde o tome kako i pojedinci i institucije treba da tretiraju ljude. Ona takođe omogućuju ljudima da preduzmu mere za zahteve i brane svoja prava i prava drugih. Univerzalna ljudska prava su često izražavana i zakonom garantovana, u formi ugovora, uobičajnog međunarodnog prava, opštih principa i drugih izvora međunarodnog prava. Međunarodni zakon o ljudskim pravima propisuje obaveze Vladi da postupa na određeni način ili da se uzdrži od određene radnje, u cilju promovisanja i zaštite ljudskih prava i osnovnih sloboda pojedinaca ili grupa.

Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, usvojena od strane Generalne skupštine Ujedinjenih nacija 1948 god, obeležava prekretnicu, zato što obezbeđivanjem liste ljudskih prava ona definiše značenje i obim konceZPO. Kasniji sporazumi o ljudskim pravima i konvencijama Ujedinjenih nacija elaboriraju o sadržaju ljudskih prava, definišu obaveze države, i uspostavljaju mehanizam monitoringa.

Pored Ujedinjenih nacija, koje imaju globalno članstvo, postoji nekoliko regionalnih i drugih međuvladinih organizacija koje uključuju zaštitu ljudskih prava među svojim misijama ili zajedničkim ciljevima. Savet Evrope, Afrička unija (ranije poznata kao Organizacija afričkog jedinstva) i Organizacija američkih država, su takve međuvladine organizacije koje su izdale dokumenta o ljudskim pravima koji su obavezujući za zemlje članice. Druge međuvladine organizacije kao što je Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju u Evropi i Organizacija islamske konferencije su takođe pokazale svoju zabrinutost za ljudska prava i angažovanjem u usvajanju Završnog akta u Helsinkiju (1975) i deklaracije u Kairu (1990).

Štaviše, ljudi širom sveta su osnovali domaće i međunarodne organizacije, koje su nezavisne od svojih vlada, sa ciljem promovisanja ljudskih prava, monitoringa ponašanja države, objavljivanja kršenja ljudskih prava, odnosno pomaganja žrtvama. Amnesty International i Human Rights Watch su najpoznatije međunarodne organizacije za ljudska prava. Uprkos ovim vladinim i nevladinim naporima, kako na nacionalnom tako i na međunarodnom nivou, još uvek postoje rasprave o tome šta čini ljudska prava. Tu su i izazovi za pojam univerzalnih ljudskih prava, a ljudska prava se i dalje krše širom sveta..

Istorija i filozofija ljudskih prava²

Ideja ljudskih prava ima svoje korene u antičkoj grčkoj filozofiji i religiji: Svi ljudi su jednaki pred Bogom. Njihov razvoj se može podeliti u tri koraka, što će biti objašnjeno u sledećem tekstu:

Korak 1: filozofski koreni (univerzalni zahtev)

Korak 2: Politička implementacija u okviru nacionalne vlade

Korak 3: Politička implementacija sa univerzalnim zahtevom u okviru Ujedinjenih nacija

Filozofija prirodnog prava imala je važnu ulogu u razvoju ljudskih prava. Zaista, napredan predmet prirodnog prava je posvećen ovom.

Korak 1: filozofski koreni

Ideja jednakosti među ljudima, kao prirodno pravo koje imaju svi ljudi, se već bila razvijala u antičkoj grčkoj filozofiji pre više od 2000 godina. Ova tradicija prirodnog prava se dalje razvijala u ranom hrišćanstvu i drugim religijama: Svi su ljudi stvoreni jednaki od Boga i u slici Božijoj. Ova dva koncepcija činila su korene iza ideje o ljudskim pravima. Ipak, ona su imala vrlo malo veze sa političkom realnošću. Iako je tačno da su napravili univerzalni zahtev, ona su predstavljala filozofski pogled, čiji će korak-po-korak prenos u svetu politike i prava početi sa dolaskom modernog doba.

Moderna filozofija prirodnog prava pokazala se kao veoma značajna u ovome, a posebno engleski filozof John Locke. Njegovo delo predstavlja odlučujući intelektualni proboj ka ideji o neotuđivim ljudskim pravima

„Stanje Prirode ima zakon prirode da bi njime vladao, koji obavezuje sve: Razlog, a to je da Zakon, uči celo čovečanstvo, koje će ga konsultovati, da su svi jednaki i nezavisni, da niko ne treba da naškodi drugom u njegovom životu, zdravlju, slobodi i imovini.“

John Locke je smatrao život, slobodu i imovinu kao nepromenljiva prirodna prava ljudi. Svrha svih država je zaštita ovih prirodnih ljudskih prava. Njegova politička filozofija, zatim, obavezuje države na ljudska prava i time čini značajan korak od apstraktne ideje ljudskih prava ka svojoj odlučnoj primeni u državi. Ove misli su absorbovane od strane onih koji su formirali državne ustave u Engleskoj i u SAD i bili su uključeni u ustavima ova dva naroda.

Korak 2: Politička implementacija u okviru nacionalnih država

Engleska je odigrala pionirsku ulogu u razvoju. U ranoj 1215, u “Magna Charta” određena prava su dobijana od kralja, “Peticija prava” u 1628, obezbeđuje nepovredljivost građanina i “Habeas Corpus Acta” u 1679, predstavlja poslednji odlučujući proboj u odlučnom uključanju ideje ljudskih prava u nacionalnom zakonodavstvu. Akt je služio da zaštiti građane od hapšenja bez razloga: hapšena lica su morala biti izvedena pred sudom u roku od dvadeset dana.

Ova prava su se takođe primenila na Engleske kolonije, koje su uključile Sjedinjene Američke Države. Zapravo, to je u Americi bilo tokom borbe za nezavisnost i sa direktnim pozivanjem na misli John Locke-a koji je po prvi put u istoriji formulisao katalog ljudskih prava. „Virdžinija Zakon o pravima“ 1776 god. Ovaj zakon prava, zajedno sa američkom Deklaracijom o Nezavisnosti, iz iste godine, su dva od najvažnijih dokumenata u istoriji ljudskih prava. Oba ova dokumenta su dostupna kao materijal i vredni

ih pogledati. Virdžinija Zakon o pravima je usvojio sledeća prava kao neotuđiva ljudska prava i koje su formirani od osnovnih ljudskih prava

- pravo na život, slobodu i imovinu
- pravo na slobodu okupljanja i štampe
- sloboda kretanja i pravo na peticiju
- pravo na pravnu zaštitu
- pravo glasa

Sprovođenje ideje o ljudskim pravima u kontinentalnom delu Evrope je počelo u turbulentnoj raskrsnici u Francuskoj. Francuska revolucija iz 1789 god. sa njenim parolama "liberté, égalité, fraternité" je imala ogroman efekat. „Deklaracija o pravima čoveka i građanina“ je proglašena u avgustu 1789 god. (dostupna na stranicama materijala). Ona sadrži emotivni pokušaj da se naglasi važnost ljudskih prava. Međutim u početku se uredsređuje na usvajanje ljudskih prava u nacionalne ustave kao osnovna prava, što je postignuto u skoro svim evropskim narodima u toku 19. veka. Političko i pravno sprovođenje filozofske ideje o ljudskim pravima je uglavnom bilo uspešno do sredine 20. veka.

Sledeći problem se, međutim, sada javlja: Ljudska prava polažu pravo na univerzalno važenje, a njihovo obavezujuće uključivanje u osnovna prava je značilo da su ona ograničena u meri nacionalnih granica. Ova protivrečnost je dovela do pokretanja treće ofanzive, ofanzive u cilju univerzalne političke i pravne implementacije ljudskih prava

Korak 3: Univerzalna politička implementacija (Ujedinjene nacije)

Strašni zločini počinjeni tokom Drugog svetskog rata su doveli do ozbiljnog razmišljanja o osnivanju univerzalno važećih ljudskih prava na globalnom nivou. Grozni događaji iz ovog perioda se više nikada ne trebaju ponoviti. Svaka osoba na svetu je posedovala osnovna prava i slobode. Zaista, ovo je bio glavni faktor u osnivanju Ujedinjenih nacija. Objedinjavanje svih naroda je imalo za cilj da stvori situaciju u kojoj ljudska prava nisu više pitanje čisto za pojedine narode, već stvar međunarodne zajednice država. Ovo je zabeleženo u pisanoj formi u sporazumu sastavljenog između nacija, Povelje Ujedinjenih nacija, koja je potpisana 26. juna 1945 god. U povelji se navodi da se sve zemlje članice obavezuju i kolektivno i kao pojedine države da rade sa organizacijom, u cilju postizanja ciljeva organizacije (član 56). Implementacija ljudskih prava čini jednu od ovih ciljeva. Zbog ovog člana, svaka članica Ujedinjenih nacija, koja danas obuhvata skoro sve nacije sveta, je dužna da poštuje ljudska prava. Da bi bilo jasno šta su ljudska prava, Ujedinjene nacije su donele „Univerzalnu deklaraciju o ljudskim pravima“, koja je jednoglasno usvojena 10. decembra 1948 god.

„Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima“ je dostupna u celini, kao dokument na stranicama materijala. Ova deklaracija označava početak pokušaja univerzalnog političkog i pravnog sprovođenja ljudskih prava. Njen cilj je da se iskoreni protivrečnost između univerzalne tvrdnje i nacionalne važnosti ljudskih prava. Napredni predmet etike sveta smatra pokušaj definisanja zajedničkih univerzalnih vrednosti – kao svetsku etiku - tokom dijaloga između religija i kultura. U tom smislu, cilj je srušiti sumnje iznetih od strane kritičara u vezi univerzalnosti ljudskih prava, koje oni vide da su nastala u Evropi i pod uticajem hrišćanstva.

Međutim, ideja o „ljudskim pravima“ je rezultat filozofskog mišljenja modernog vremena, na osnovu filozofije racionalizma i prosvetljenosti, liberalizma i demokratije, ali i socijalizma. Iako je savremeni koncept ljudskih prava protekao uglavnom iz Evrope, mora se konstatovati da su pojmovi slobode i socijalne pravde, koji su esencijalni za ljudska prava, deo svih kultura. Ujedinjene Nacije pod vođstvom Eleonor Roosevelt, Rene Kasen i Josip Malik su razvila UDLJP na kome su 80 ljudi iz Severa i Juga radili na oblikovanju svoje ideje i jezika. Ljudska prava su postala svetski koncept, uz jak uticaj sa istoka i juga, odnosno koncept ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava, pravo na samoopredeljenje i razvoj, slobodu od rasne diskriminacije i apartejda.

Izvor: Centar za ljudska prava za osobe sa invaliditetom: www.disabilityaction.org/.../HumanRights.jpg

Tri generacije ljudskih prava³

Podela ljudskih prava u tri generacije je prvobitno predložena 1979 god. od strane pravnika Karela Vaska na Međunarodnom institutu za ljudska prava u Strazburu. Njegova podela prati tri velike parole Francuske revolucije: sloboda, jednakost, bratstvo. Sve 3 generacije su odražavane u nekim od rubrika Povelje o osnovnim pravima Evropske unije.

Prva generacija ljudskih prava u suštini se bavi slobodom. Ta prava su u suštini građanske i političke prirode i služe da zaštite pojedinca od ispada države. Prva generacija prava uključuje, između ostalog, slobodu govora, pravo na pravično suđenje, kao i slobodu religije. Prava iz prve generacije su stoga uglavnom negativna prava. Ona su prvo brižljivo čuvana na globalnom nivou Univerzalnom deklaracijom o ljudskim pravima od 1948 god..

Druga generacija ljudskih prava se odnosi na ravnopravnost. To su u osnovi prava društvene, ekonomske i kulturne prirode. U socijalnom smislu, ta prava obezbeđuju različitim pripadnicima građanstva jednake uslove i tretmane. Ona takođe daju ljudima pravo na rad i zaposlenje, i na taj način obezbeđuju sposobnost pojedinca da podrži porodicu. To su uglavnom pozitivna prava, koje predstavljaju stvari koje država treba da obezbedi ljudima u okviru svoje nadležnosti.

Treća generacija ljudskih prava se fokusira na bratstvo i u opštem smislu se mogu smatrati kao prava solidarnosti. Ona pokrivaju grupna i kolektivna prava: pravo na samoopredeljenje, za ekonomski i socijalni razvoj, na suverenitet nad prirodnim resursima, da komuniciraju, i da učestvuju u zajedničkoj

baštini čovečanstva. Ta prava su ukratko pokrivena u Međunarodnom paktu o Građanskim i Političkim pravima (videti deo u aneksu), ali ove odredbe su izuzetan dodatak dokumentima koji uglavnom uče o pravima pojedinca nad društvom. U suprotnom, ova treća generacija još uvek nije uključena u bilo koji pravno obavezujući ekvivalent ljudskih prava.

Alternativno objašnjenje za sve tri generacije počiva na političkim podelama Hladnog rata, gde je prva generacija građanskih i političkih prava promovisana od strane zapada, druga generacija ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava je promovisana od strane Istoka i treća generacija prava solidarnosti od strane trećeg sveta. Ove podele se takođe ogledaju u stvaranju okvira međunarodnih ljudskih prava.

Principi ljudskih prava i međunarodnih instrumenata⁴

Princip univerzalnosti ljudskih prava predstavlja temelj međunarodnog zakona o ljudskim pravima. Ovaj princip, kao što je istaknuto u Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima 1948 god., je ponovljen u brojnim međunarodnim konvencijama o ljudskim pravima, deklaracijama i rezolucijama. Svetska konferencija u Beču od 1993 god. o ljudskim pravima, na primer, je naznačila da je dužnost države da promoviše i zaštiti sva ljudska prava i osnovne slobode, bez obzira na njihove političke, ekonomske i kulturne sisteme.

Nediskriminacija je princip šireg interesa međunarodnih ljudskih prava. Ovaj princip je prisutan u svim većim ljudskim pravima i obezbeđuje centralnu temu nekih međunarodnih konvencija o ljudskim pravima kao što su Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije i Konvencija o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena.

Princip se odnosi na svakog u odnosu na sva ljudska prava i slobode i zabranjuje diskriminaciju na osnovu neiscrpe liste kategorija kao što su pol, rasa, boja i tako dalje. Načelo nediskriminacije je dopunjen princip jednakosti, kako je navedeno u članu 1 Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima: „Sva ljudska bića se rađaju slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima.“

Ljudska prava podrazumevaju i prava i obaveze. Država preuzima obaveze i dužnosti prema međunarodnom pravu da se poštuju, štite i ispune ljudska prava. Obaveza poštovanja znači da država mora da se uzdrži od mešanja ili smanjenja uživanja ljudskih prava. Obaveza zaštite zahteva od strane država da štiti pojedince i grupe, protiv kršenja ljudskih prava. Obaveza ispunjenja znači da država mora da preduzme pozitivne mere da omogući uživanje osnovnih ljudskih prava. Na individualnom nivou, dok imamo pravo na svoja ljudska prava, takođe treba da poštujemo i ljudska prava drugih.

TREĆA GENERACIJA LJUDSKIH PRAVA

1. Grupna i kolektivna prava
2. Pravo na opredeljenje
3. Pravo na ekonomski i socijalni razvoj
4. Pravo na zdravu životnu sredinu
5. Pravo na prirodne resurse
6. Pravo na komuniciranje i prava komunikacije
7. Pravo na učešće u kulturnom nasleđu

Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima⁵

Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima (UDLJP) je u samom srcu svake vrste obrazovanja na temu ljudskih prava. Za razliku od kasnijih i sve više tehničkih dokumenta, svako može da razume i neguje UDLJP. Ona ima simboličan, moralan i praktičan značaj kao i ustav celog pokreta ljudskih prava, a njegova velika jednostavnost jezika i inspirativna vizija su dostupna za ljude svih uzrasta i uslova. Ona ima ne samo zakonsko ovlašćenje, ali i poetsku moć. Razumevanje UDLJP i kako se njeni principi mogu uvoditi u svakodnevni život je idealan uvod u edukaciju ljudskih prava.

Ljudi treba da čitaju UDLJP i razumeju implikacije njenih članaka. Oni takođe treba da znaju nešto o tome kako je ona nastala kao i o istorijskim uticajima koji su doprineli tome kao važne načine prema kojima je ovaj dokument oblikovao istoriju našeg vremena.

Treba priznati da UDLJP ima ograničenja. Neka važna pitanja kao što su domorodački ljudi i ekološka prava nisu bila uključena kada je deklaracija napisana u 1948 god. Mnoge dodatne zabrinutosti su adresirane u kasnijim konvencijama o ljudskim pravima koja su izgrađena na osnovu opštih principa deklaracije, ali čak i aktivisti sa posebnim zabrinutostima, kao što su izbeglice i žene, prvo treba da znaju UDLJP pre prelaska na specijalizovanim konvencijama kao što su Konvencija o statusu izbeglica ili Konvencija o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena.

Jednom utemeljeni u UDLJP, većina ljudi će prepoznati da oni moraju da nauče više. Obično ljudi žele da znaju koji lokalni nacionalni i regionalni zakon podržava njihova ljudska prava i kako da ga koriste za pozivanje na odgovornost prekršioca. Oni često žele informacije o osobama i agencijama odgovornim za unapređenje i zaštitu ljudskih prava. Posao vaspitača postaje manji u učenju u odnosu na fasilitiranju u identifikaciji resursa koje ljudi trebaju da bi se informisali.

Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima je simbol slobode, jednakosti i pravde u svetu. To je prvi međunarodni sporazum čiji je cilj isključivo zaštita i promovisanje ljudskih prava. Narodi sa različitim političkim, religijskim i kulturnim poreklom su se udružili da daju izjavu protiv nepravde i nejednakosti. Oni su stvorili standard za postizanje, tako da su svi narodi posle toga moralno obavezni da je poštuju

Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima je osnovni dokument koji je otvorio put za budućnost međunarodne pravde i ljudskih prava. Mnogi međunarodni sporazumi o ljudskim pravima su se pojavili od 1948 god. Na hiljade nevladinih organizacija za ljudska prava su oformljena u poslednjih 50 godina. Ove organizacije su često koristile Univerzalnu deklaraciju o ljudskim pravima kao način da se izmeri učinak vlade u oblasti ljudskih prava. To je instrument koji je korišćen da podstakne demokratske reforme i da zahteva poštovanje međunarodnih zakona o ljudskim pravima.

STRUKTURA UDLJP

Članovi 1 i 2 predstavljaju temelj, sa svojim principima dostojanstva, slobode, jednakosti i bratstva.

Članovi 3-11 čine prava pojedinca, kao što su pravo na život i zabrana ropstva

Članovi 12-17 čine prava pojedinca u civilnom i političkom društvu.

Članovi 18-21 se bave duhovnim, javnim i političkim slobodama, kao što su sloboda veroispovesti i sloboda udruživanja.

Članovi 22-27 postavljaju društvene, ekonomske i kulturna prava.

Članovi 20-30 obezbeđuju zanat koji vezuje zajedno strukturu i tiču se dužnosti pojedinca pre društvu i zabrani korišćenja prava u suprotnosti sa ciljevima Ujedinjenih nacija.

Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima je takođe važna za vas. To je temelj vaše slobode, vaših prava i vaših odgovornosti. Demonstracije studenata i nastavnika, nevladinih organizacija, zajednica i pojedina su se borila da obezbede da naša prava kao ljudska bića budu zaštićena.

Svi mi imamo obavezu da učinimo isto. Baš kao što se Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima može koristiti za merenje efikasnosti vlade, ona se takođe može koristiti za merenje sopstvenog učinka u poštovanju i promociji ljudskih prava.

Kako merite? Da li druge tretirate podjednako? Da li poštujete različitost? Radite li protiv kršenja ljudskih prava? To su važna pitanja o kojima morate da se zapitate. Ako Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima nastavi da ima jak uticaj na naše živote, moramo delovati u vezi toga!

Svako ljudsko biće treba da bude u stanju da čita primerak Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima i reći: "Da, moja ljudska prava su poštovana". Isto tako, svako bi trebao biti u stanju da kaže: "Da, ja poštujem prava drugih". Nažalost, pedeset godina nakon stvaranja Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima, to još uvek nije slučaj.

U petom delu je obezbeđena puna verzija UDLJP.

Pregled edukacije o ljudskim pravima⁶

Edukacija o ljudskim pravima je nastava i učenje principa ljudskih prava i vrednosti sadržane u Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima (UDLJP). Edukacija o ljudskim pravima obaveštava ljude o njihovim pravima, pruža informacije o međunarodnom sistemu ljudskih prava, i daje ljudima veštine i stavove koji vode do zaštite i pomoći ljudskih prava. Edukacija o ljudskim pravima je glavna stvar u okviru ljudskih prava. Svi pojedinci moraju biti svesni i informisani o svojim pravima kako bi bila u stanju da traže svoja i drže vladu odgovornom za zaštitu tih prava. U školama, edukacija o ljudskim pravima je od suštinskog značaja da bi se pripremili mladi ljudi da učestvuju u društvu i da se razviju u potpunosti, kao pojedinci.

Nastava o ljudskim pravima u školama usađuje vrednosti ljudskih prava i znanja kod mladih ljudi. Edukacija o ljudskim pravima:

- Uči o istoriji i aktuelnim strukturama međunarodnog sistema ljudskih prava, ugovorima i deklaracijama;
- Stvara svest i podstiče zabrinutost zbog kršenja ljudskih prava i efekata koje te povrede imaju na živote ljudi, od poricanja slobode govora, do beskućnika i do nasilja na ženama;
- Promoviše razumevanje i praksu ljudskih prava, uključujući poštovanje vrednosti za ljudsko dostojanstvo, nenasilno rešavanje konflikata, toleranciju i multikulturalizam;
- Podstiče akcije za odgovaranje ne kršenja ljudskih prava na međunarodnom nivou i u lokalnim zajednicama. Edukacija o ljudskim pravima takođe uči važnim akademskim i životnim veštinama i produbljuje razumevanje materijala od strane učenika. Znanja i veštine da se steknu iz obrazovanja o ljudskim pravima.
- Kritičko razmišljanje, analiziranje kredibiliteta i autentičnosti odnosa na osnovu uzroka-efekta, formulisanje analize i postavljanje pitanja;
- Pregledavanje problema iz više perspektiva i identifikovanje predrasuda u svoje mišljenje i mišljenje drugih;
- Istraživanje i prikupljanje podataka, upotreba statistike, izveštavanje i praćenje tehnike, kao i merenje kršenja ljudskih prava.
- Edukacija na temu ljudskih prava takođe podržava učenje koncepata građanskog učešća i obavezu vlade prema svojim građanima.

- Konačno, podstiče edukaciju o ljudskim pravima i angažuje učenike, pomaže im da se emocionalno i intelektualno odnose na materijal obuke, i pomaže im da naprave vezu između svojih života i događaja drugde.

RAZVOJNI I KONCEPTUALNI OKVIR EDUKACIJE O LJUDSKIM PRAVIMA *						
Nivoi	Ciljevi	Ključni koncepti	Prakse	Specifični problemi ljudskih prava	Edukacioni standardi & instrumenti	
Rano djetinjstvo Predškolsko i Osnovna škola Uzrast od 3 do 7	Poštovanje sebe Poštovanje roditelja i nastavnika Poštovanje drugih	Samo Zajednica Odgovornost	Pravičnost Samo-izražavanje Slušanje	Rasizam Seksizam Nepravednost koja povređuje ljude (osećanja, fizički)	Pravila učionice Porodični život Standardi zajednice Konvencija o pravima deteta	
Kasnije djetinjstvo Viša osnovna škola Uzrast od 8 do 11	Društvena odgovor- nost Državljanstvo Izdvajanje želja od potreba i prava	Individualna prava Grupna prava Sloboda Jednakost Pravda Vladavina zakona Vlada Bezbednost Demokratija	- Vrednovanje različitosti, pravednosti - Razlikovanje činjenice od mišljenja - Izvošenje skolške usluge ili usluge zajednice - Građansko učešće	Diskriminacija/predrasude Siromošтво/Glad Nepravda Etnocentrizam Pasivnost	UDLJP Istorija ljudskih prava Lokalni, nacionalni pravni sistemi Lokalna i nacionalna istorija u smislu ljudskih prava UNESCO, UNICEF	
Adolescenti Niža srednja škola Uzrast 12 do 14	Znanje specifičnih ljudskih prava	Međunarodno pravo Svetksi mir Razvoja sveta Svetska politička eko- nomija Svetska ekologija Legalna prava Moralna prava	Razumevanje gledišta drugih Pozivanje na dokaze u prilog ideja Istraživanje/prikupljanje informacija Razmena informacija Usluga zajednice i akcija	Neznanje Apatija Cinizam Politička represija Kolonijalizam/imperijalizam Ekonomska globalizacija Degradacija životne sredine	UN Konvencije Eliminacija rasizma Eliminacija seksizma Konvencije o regionalnim ljudskim pravima UNHCR NVO	
Stariji Adolescenti i odrasli Viša srednja škola i grupe odraslih Uzrast 15 i više	Znanje o standardima ljudskih prava Integracija ljudskih prava u sopstvenoj svesti i ponašanju	Moralna odgovornost/ pismenost	Učešće u građanskim orga- nizacijama Ispunjenje građanskih odgovornosti Građanska neposlušnost Usluge zajednice i akcija	Genocid Tortura	Ženevska konvencija Specijalizovane konvencije Razvoj standarda o ljudskim pravima	

3

TREĆI DEO

Petodnevni program obuke za nastavnike, mlade i žene aktivistkinje

U OVAJ DEO

- Petodnevni program obuke:
- Modul 1: Prvi koraci
- Modul 2: Efikasna edukacija o ljudskim pravima - sredstvo za društvene promene
- Modul 3: Razvoj modela za obuku
- Modul 4: Vaspitač ljudskih prava i umetnost fasilitiranja
- Modul 5: Model za vašu sesiju obuke

DNEVNI RED PETODNEVNE OBUKE⁷

Dan 1, Modul 1: Prvi koraci

Aktivnost 1 Predstavljanje grupe i programa obuke	45 min
Aktivnost 2 Smernice za efikasan rad u grupi	30 min
Aktivnost 3 Očekivanja, resursi i sadržaj radionice	30 min
Aktivnost 4 Participativna metodologija i ELJP	5 min
Aktivnost 5 Profil edukatora ljudskih prava: samoprocena	30 min

Dan 2, Modul 2: Efikasno obrazovanje o ljudskim pravima - sredstvo za društvene promene

Aktivnost 1 Naše razumevanje ELJP i njegovih ciljeva	1 sat
Aktivnost 2 Transformaciono učenje: teorija i praksa	1 sat 30 min
Aktivnost 3 Transformacioni potencijal ELJP	45 min
Aktivnost 4 Merenje uticaja	30 min
Aktivnost 4 Razvijanje obuke ljudskih prava za rezultate	2 sat
Aktivnost 5 Ciklus edukativnog razvoja	

Dan 3, Modul 3: Razvoj modela za sesiju obuke

Aktivnost 1 Razvoj sesije obuke - osnove	30 min
Aktivnost 2 Procena potreba učenja ciljne publike	2 sat 30 min
Aktivnost 3 Utvrđivanje ciljeva	1 sat 15 min
Aktivnost 4 Određivanje sadržaja treninga	2 sat
Aktivnost 5 Utvrđivanje materijala i tehnika obuke	2 sat 30 min

Dan 4, Modul 4: Vaspitač ljudskih prava i umetnost fasilitiranja

Aktivnost 1 Glavne vrednosti i uverenja vaspitača	30 min
Aktivnost 2 Postavljanje atmosfere	45 min
Aktivnost 3 Dileme fasilitiranja	1 sat 15 min
Aktivnost 4 Rukovanje konfliktom u našem ELJP i HR radu	45 min

Dan 5, Modul 5: Model za vašu sesiju obuke

Aktivnost 1 Sastavljanje modela vaše sesije obuke	2 sat
Aktivnost 2 Presentacija modela učesnika za njihovu sesiju obuke	1 sat 30 min
Aktivnost 3 Kontinuirani ciklus unapređenja	45 min
Aktivnost 4 Tehnike procene	45 min
Aktivnost 5 Transfer učenja	1 sat
Aktivnost 6 Planiranje praćenja vaše obuke	45 min
Aktivnost 7. Evaluacija radionice	30 min
Aktivnost 8 Zatvaranje radionice	15 min

Moduli 1

Početak rada

Dan 1, Modul 1: Prvi koraci

Aktivnost 1 Predstavljanje grupe i programa obuke	45 min
Aktivnost 2 Smernice za efikasan rad u grupi	30 min
Aktivnost 3 Očekivanja, resursi i sadržaj radionice	30 min
Aktivnost 4 Participativna metodologija i ELJP	45 min
Aktivnost 5 Profil edukatora ljudskih prava: samoprocena	30 min

Pregled

Cilj ovog modula je da učesnici upoznaju jedni druge i postave temelj za razvoj produktivne i dinamične grupe na osnovu uzajamnog poštovanja.

Učesnici će ispitati njihova individualna očekivanja, kao i raspoložive resurse koji će doprineti ostvarivanju ciljeva radionice. Takođe će istražiti principe učenja odraslih na osnovu participativne metodologije i ispitati njihovu primenu u oblasti obrazovanja o ljudskim pravima (ELJP).

Aktivnost 1: Predstavljanje Grupe

Cilj: Učesnici i članovi tima organizatora upoznaju jedni druge i istražuju važne vrednosti/stavove vaspitača ljudskih prava.

Vreme: 45 minuta

Opis: Ova aktivnost je podeljena na dva dela.

U delu A, fasilitator će pozvati učesnike da formiraju grupe da bi se sprovedla aktivnost "upoznavanje jedni druge".

U delu B, fasilitator će voditi ispitivanje sadržaja i procesa aktivnosti.

25 min Deo A, Uvod

Fasilitator predstavlja broj ličnih vrednosti i stavova napisano na velikim listovima pa pira i postavlja ih na različitim mestima širom prostorije: empatija, poštovanje, ravnopravnost, ljubav,

Ukratko odraziti se pojedinačno na postavljene vrednosti / stavove, onda otići i stati ispred jednog koji vas najviše identifikuje kao vaspitača ljudskih prava.

Predstavite se (ime, zemlja/pokrajina/region, organizacija) drugim učesnicima okupljenih oko iste vrednosti/stava.

Iskoristite pet minuta da razmotrite među sobom razloge zašto ste odabrali ovu posebnu vrednost/stav.

Fasilitator onda pita svakog člana grupe da se predstavi i objasni razloge o njegovom/njenom izboru

20 min Deo B, Velika grupna diskusija

Fasilitator diskutuje o odnosu između ličnih vrednosti/stavova i delotvornosti kao vaspitača ljudskih prava.

Fasilitator pita učesnike da razmisle o pitanjima ispod.

Reakcija

Paolo Freire se smatra jednim od najuticajnijih mislilaca u oblasti obrazovanja krajem 20. veka. Iznova i iznova, Freire je napisao da vaspitač zainteresovan za borbu protiv nasilja mora da primeni ljubav, kao i poniznost, veru, nadu i kritičko razmišljanje.

- Šta mislite da je Freire podrazumevao pod time da vaspitač praktikuje „ljubav“?
- Koji efekat imaju naše lične vrednosti/stavovi na našu efikasnost kao vaspitači ljudskih prava?
- Šta se može dogoditi kada vaspitači ljudskih prava ne rade sa pozicije „ljubavi“, kako je definisao Freire?

Aktivnost 2: Smernice za efikasan rad u grupi

Cilj: Razviti smernice za efikasan rad u grupi

Trajanje: 30 minuta

Opis: Ova aktivnost je podeljena na dva dela.

U delu A, razmatraćete ponašanja koja utiču na dinamiku grupe.

U delu B, odredićete smernice za efikasan rad kao grupa tokom ove radionice.

5 min Deo A, Kreativno razmišljanje (brainstorming)

Fasilitator vodi sesiju kreativnog razmišljanja (brainstorminga) da bi se identifikovala ponašanja koja ili pomažu ili ometaju efikasno funkcionisanje grupe.

Kako učesnici budu dali ideje, Fasilitator ih razvrstava u različitim kolonama na flip chartu, odnosno ponašanja koja ometaju efikasno funkcionisanje grupe naznačava u CRVENOJ boji u jednoj koloni i one koje pomažu proces grupe naznačava ih u drugoj ZELENOJ koloni.

15 min Deo B, Identifikacija uputstava za efikasan rad u grupi

Na osnovu ideja predstavljenih u delu A, zajedno sa vašim fasilitatorom, razvijajte broj uputstava za efikasan rad u grupi. Možda ćete takođe želeći da se odnosite na Univerzalnu deklaraciju o ljudskim pravima (UDLJP) u Referentnoj listi 1: Rezime o članovima ELJP i razmišljanje kako to može obavestiti da odredite smernice za svoju grupu. Fasilitator piše smernice složene na flipchartu i rapoređuje ih u sobi kao podsetnik za radionicu. Važno je da se svi članovi grupe, uključujući i fasilitatore, osećaju prijatno sa mernicama i obavezuju se da ih poštuju.

Primeri korisnih smernice obuhvataju sledeće: Slušaj i „čuj“ šta se govori, izbegavaj omalavažavanje samog sebe i drugih; uzdrži se od prečestog ili predugačkog govora; daj svima priliku da govore. (Vidi više o ... kutija na sledećoj stranici.)

10 min Deo C Velika grupna diskusija

Fasilitator vodi veliku grupnu diskusiju, upućujući pitanja navedena u nastavku.

- Ko treba da bude odgovoran za nadzor u skladu sa dogovorenim uputstvima?
- Ko treba da interveniše kada se neko ne pridržava?
- Šta da radimo ako se neko ne pridržava bilo kom od navedenih uputstava gore?
Druga pitanja za razmatranje:
- Da li je postavka smernica odgovarajuća za svaki tip obrazovanja o ljudskim pravima?
- Da li postoje uputstva koja bi trebalo da budu zajednička za svaku grupu?

- Da li postoje uslovi koji utiču na vrste smernica koje su razvijene? Na primer, ako ima više muškaraca nego žena u grupi? Više učesnika koji su stariji nego mlađi iz iste organizacije? Kako može fasilitator da obezbedi ravnopravno učešće u slučajevima kao što su ovi?
- Koje su neke uspešne prakse za postavljanje smernica grupe?
- Da li je odgovarajuće za fasilitatora da predloži neke smernice ili ovo treba da bude ostavljeno u potpunosti učesnicima?
- Da li je vaš pristup tim grupnim smernicama različit kada ste učesnik i kada ste fasilitator u radionicu?
- Koje su neke uspešne prakse za postavku smernice grupe?

Efikasan rad kao grupa

Vaspitači za ljudska prava koriste različite formulacije da se odnose na ponašanje i stavove pogodne za efikasan rad grupe. Neki koriste termin osnovna pravila, dok drugi radije govore o izradi sporazuma o efikasnom radu kao grupa.

Objasnilo je da termin „osnovna pravila“ predlaže ograničenja u grupi, dok zajednički sporazum fasilitira funkcionisanje grupe. U svojoj knjizi, Korišćenje osnovna pravila za pregovaranje moći u učionici, L. i Briskin opisuje osnovna pravila kao skup smernica za fasilitatore i učesnike kako bi se osigurala efikasna dinamika grupe. One služe kao sredstvo za identifikaciju nezdravih grupnih interakcija, kao i pomožu da se razviju produktivne i zdrave interakcije.

Po postizanju konsenzusa o smernicama koje treba da budu usvojene, Briskin tvrdi da su učesnici uspostavljaju principe uzajamnog poštovanja unutar grupe. Ovi principi se primenjuju na sve članove grupe bez obzira na njihovo poreklo. Oni se mogu koristiti za adresiranje hijerarhija koje mogu ometati članove grupe da govore ili da se njihov glas čuje.

Briskin dalje kaže: „postavljanje osnovnih pravila pruža mogućnost da se postavi teško pitanje moći. On stavlja na dnevni red nelagodu koju većina učenika osećaju na ulasku u nove učionice. Ona predviđa teškoće sa kojima se učionica sučava i pruža okvir za kolektivno generisan radni okvir da se odgovori na njih”

Referentna lista 1: Rezime članove ELJP

1. Pravo na jednakost („Sva ljudska bića se rađaju slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima“.)
2. Sloboda od diskriminacije
3. Pravo na život, slobodu, ličnu bezbednost
4. Pravo na slobodu od ropstva
5. Pravo na slobodu od mučenja i ponižavajućeg postupanja
6. Pravo na priznanje kao ličnost pred zakonom
7. Pravo na jednakost pred zakonom
8. Pravo na lek od strane nadležnog suda
9. Pravo na slobodu od proizvoljnog hapšenja, proganjanja
10. Pravo na pravično javno saslušanje
11. Pravo da se smatra nevinim dok se ne dokaže krivica
12. Sloboda od mešanja u privatnost, porodicu, dom i prepisku
13. Pravo na slobodno kretanje unutar i van svake zemlje
14. Pravo na azil u drugim zemljama od proganjanja
15. Pravo na državljanstvo i slobodu da ono menja
16. Pravo na brak i porodicu
17. Pravo na posedovanje imovine
18. Sloboda verovanja i religije
19. Sloboda mišljenja i informacije
20. Pravo na mirno okupljanje i udruživanje
21. Pravo na učestvovanje u vladi i slobodne izbore
22. Pravo na socijalno osiguranje
23. Pravo na rad i pridruživanje sindikata
24. Pravo na odmor i razonodu
25. Pravo na adekvatan životni standard
26. Pravo na obrazovanje
27. Pravo na učešće u kulturnom životu zajednice i
28. Pravo na društveni poredak obezbeđivanja ljudskih prava
29. Poslovi zajednice od suštinskog značaja za slobodno i puno razvijanje
30. Sloboda od ličnog mešanja i mešanja države u gorenavedenim pravima

Aktivnost 3 Očekivanja, resursi i sadržaj radionice

Cilj Pregledati cilj očekivanja učesnika i resursa u odnosu na opšti cilj , ciljeve i sadržaj radionice.

Vreme 30 minuta

Opis Ova aktivnost je podeljena na dva dela

U delu A, pregledaćete vaša očekivanja i resurse za radionicu.

U delu B, fasilitator će pregledati opšti cilj radionice, ciljeve i sadržaj u odnosu na izraženim očekivanjima i resursima.

15 min Deo A Očekivanja i resursi

U zadatku pred obuke pre treninga (ZPO) sprovedenog od strane učesnika nekoliko nedelja pre radionice, oni su obezbedili informacije o njihovim očekivanjima i resursima u pogledu znanja, veština i iskustva u planiranju, dizajniranju i izradi obuke ljudskih. (Vidi aneksu 2 vidi prazni primerak ZPO.)

Upotrebom informacija prikupljenih iz ZPO, fasilitator priprema flipchart verziju i grafikona za očekivanja i resurse. (Pogledajte primer ispod).

Fasilitator onda daje učesnicima mogućnost da pregledaju informacije da bi bili sigurni da su njihova očekivanja i resursi navedeni. Učesnici se pozivaju da dodaju bilo koja druga očekivanja i resurse za koje misle da treba da budu uključeni.

	Očekivanja	Resursi
Iskustvo /veštine	-	-
	-	-
	-	-
Informacije/ Znanje	-	-
	-	-
	-	-

Fasilitator daje komentare na očekivanja i resurse, naglašavajući sličnosti i razlike.

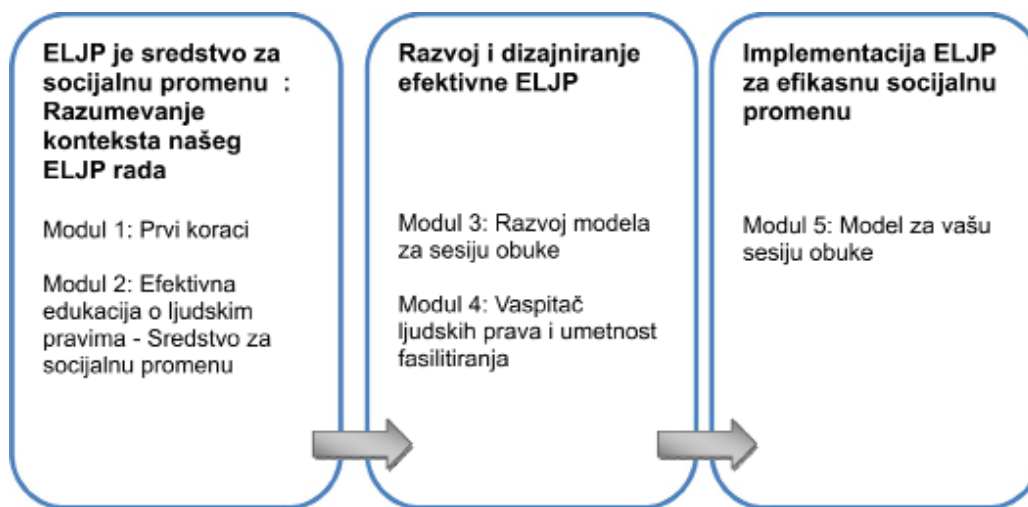
Fasilitator takođe objašnjava ideju parkinga, gde učesnici mogu da izlistaju pitanja, teme i druga pitanja koja nisu neophodna da se diskutuju tokom obuke, ali koje su ipak od interesa za učesnike. Parking pitanja mogu biti navedena na flipchart postavljenog u prostoriji i neformalno diskutovati o njima na pazuama.

15 min Deo B Presentacija: opšti cilj, ciljevi i sadržaj

Fasilitator onda pregledava opšti cilj, ciljeve i sadržaj radionice osvrnući se na očekivanja i resurse učesnika. Pogledajte Referentnu lista 2: Okvir rada radionice.

Fasilitator takođe ističe značaj razmišljanja i prenosa znanja i veština koji čine bitan aspekt ove radionice

Referentni list 2: Okvir rada radionice

Aktivnost 4 Participativna metodologija i ELJP

Cilj Pregledati osnovne principe participativnog pristupa i njene prikladnosti za ELJP

Vreme 45 min

Opis Ova aktivnost je podeljena na tri dela

U delu A, odrzicete se na licna iskustva učenja.

U delu B, identifikovacete ključna pravila uspešnog učenja.

U delu C, fasilitator će voditi diskusiju u vezi participativnog pristupa ELJP

5 minu Deo A, Lično iskustvo učenja

Odgovoriti na pitanja 1 i 2 dole pojedinačno, a zatim podelite vaše odgovore sa grupom

1. Mislite na nešto za šta znate kako se dobro radi (to može ili ne mora da bude ve zano za vaš rad). Zapisujte dole.

2. Sada napišite par reči da objasnite kako ste postali dobri u tome.

3. Grupna diskusija. Na osnovu sopstvenog iskustva i iskustva drugih učesnika, koji el ementi mislite da su ključni za učenje?

10 min Deo B, ključ do uspešnog učenja - Velika grupna diskusija

Diskutujte sledeća pitanja u grupi.

- Koji su neki od ključeva koji vode do uspešnog učenja o kojima je diskutovano do sada?
- Kako se oni odnose na vaše razumevanje participativnog pristupa u obrazovanju?
- Fasilitator traži pažnju učesnika na Referentnu listu 3: Ključevi do uspešnog učenja

30 min   Deo C Prezentacija: participativni pristup za ELJP

Fasilitator počinje kratkom prezentacijom ističući glavne ideje predstavljene u Referentnoj listi 4: Participativni pristup. On/ona onda vodi raspravu o predstavljenim idejama.

Pitanja za razmatranje:

- Šta smatrate ključnim elementom participativnog pristupa u ELJP?
- Da li mislite da je participativni pristup pogodan za ELJP?
- Da li mislite da je participativni pristup pogodan za učenje ljudskih prava za ciljanu publiku? Zašto ili zašto ne?
- Da li ste ikada koristili participativni pristup? Ako je tako, koji su neki od izazova sa kojima ste se susreli pri korišćenju ovakvog pristupa? Kako se ove teškoće mogu prevazići?
- Da li koristite participativni pristup u drugim aspektima svog rada, pored obuke o ljudskim pravima.

Referentna lista 3: Ključevi do uspešnog učenja

Ključni faktori za uspešno učenje navedeni dole su takođe glavne funkcije participativnog pristupa

1. **Rad**

- Učenje koristeći rezultate uspešnog učenja

2. **Povratna informacija**

- pozitivna povratna informacija generiše pozitivna osećanja, koja su važan korak ka uspešnom učenju
- efikasno učenje zahteva povratnu informaciju koja je korektna i pruža podršku
- povratna informacija na konstruktivan način promovise deljenje odgovornosti za učenje i delovanje

3. **Deljenje**

- najefikasnije učenje je pomoću razmene iskustava
- učesnici uče jedni od drugih, fasilitatori uče od učesnika, a učesnici uče od fasilitatora

4. **Odgovornost za učenje**

- Podsticanje učesnika da preuzmu odgovornost za svoje učenje i radnje omogućava im da bolje postignu svoje ciljeve učenja

Referentna lista 4: Participativni pristup

Osnovna verovanja

Ljudi uče efektivnije kada:

- kada su njihovi sopstveni kapaciteti i znanja vrednovana
- kada su u stanju da analiziraju i dele svoja iskustva u bezbednom i kolektivnom okruženju
- kada su aktivni učesnici u procesu učenja

Neke pretpostavke o obukama

- Veći deo sadržaja potiče od učesnika, sa dnevnim redom koji obezbeđuje okvir za izvlačenje ovog sadržaja
- Učesnici iznose analize i iskustva učesnicima obuke, tako da preuzmu odgovornost za sopstveno učenje i delovanje sa ostalim učesnicima
- Svako će u potpunosti učestvovati u obuci
- Neće biti tolerancije razlika u pristupima i strategijama

Neke pretpostavke o nama, kao vaspitačima

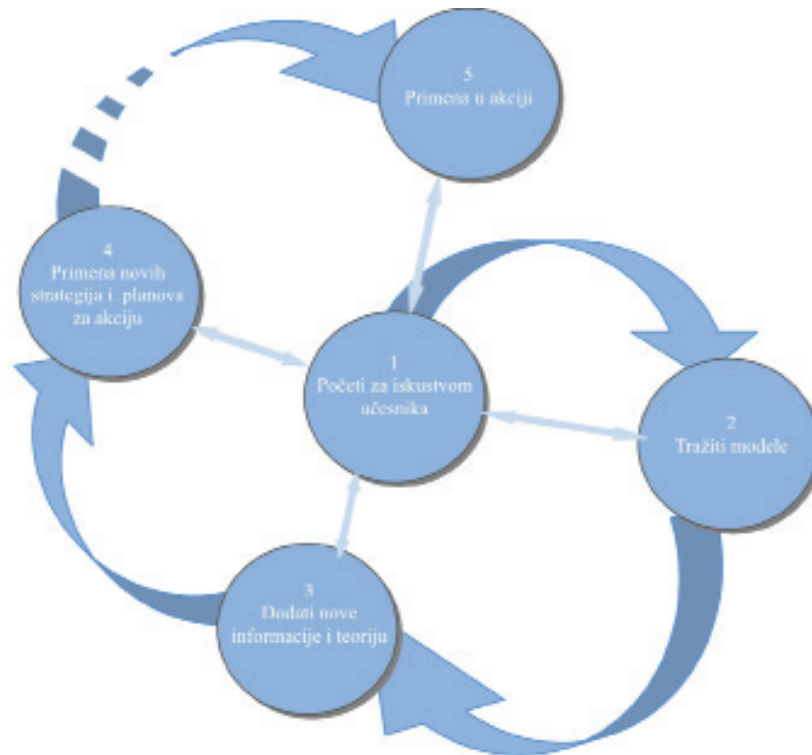
- Mi znamo manje od učesnika u našoj sesiji obuke, o njihovom određenom društvenom kontekstu
- Ono što mi predstavljamo oblikovano našim posebnim znanjem, iskustvom, perspektivama
Mi donosimo znanje teorije i prakse participativne edukacije i to će doprineti na odgovarajući način

Model dizajna nastavnog programa

„Spiralni model“, je model dizajna korišćen od strane Ekuitas u planiranju svoje obuke o ljudskim pravima, koja uključuje principe efikasne edukacije odraslih. Ovaj model sugeriše da:

1. Učenje počinje sa iskustvom i znanjem učesnika. Edukativni pristup je usredsređen na učenika i ima za cilj ojačavanje samopoštovanja učenika, samopouzdanja, i razvoj pozitivnog i realističnog samo-konceZPO.
2. Nakon što su učesnici podelili svoja iskustva, oni analiziraju to iskustvo i traže modele (npr., šta su sličnosti? što su modeli?)
3. Dopuniti znanje i iskustvo učesnika, nove informacije i teorije stručnjaka su dodate ili su nove ideje stvorene kolektivno.
4. Učesnici treba da vežbaju ono što su naučili. Oni treba da vežbaju nove veštine, strategije i plan akcije.
5. Nakon toga (obično kada su ponovo u svojim organizacijama i svakodnevnom radu) učesnici primenjuju u akciji ono što su naučili. Razmišljanje i evaluacija su uneta u dizajn obuke i sistematično se sprovode. To nije nešto što se samo na kraju radi.

Spiralni Model

Izvor: R. Arnold i Sar. Obrazovanje za promenu. Toronto: između redova, 1991. Adaptirano uz dozvolu Doris Maršal, Instituta za obrazovanje i akciju

Zašto participativni pristup za edukaciju o ljudskim pravima

Participativni pristup za obuku o ljudskim pravima je pogodan zato što:

- 1) Ljudska prava su deo našeg iskustva,
- 2) Ljudska prava su zasnovana na vrednostima koje se sukobljavaju,
- 3) Edukacija o ljudskim pravima je u vezi socijalne transformacije, i
- 4) Edukacija o ljudskim pravima treba da probudi razmišljanje.

1. Ljudska prava su deo našeg iskustva

Kada razmišljamo o ljudskim pravima, obično prvo razmišljamo o vlastitim životima. Ljudska prava nisu apstraktna, ali se direktno odnose na naše živote. Razmišljanje o ljudskim pravima počinje sa ispitivanjem sopstvenog života i svesti našeg dostojanstva i dostojanstva drugih. Na primer, kako smo bili nadvladani? Kako smo nadvladali druge? Mi treba da pitamo takva pitanja da bi smo razbili sisteme nasilja i poboljšati naše živote i živote drugih. Na taj način, dolazimo do saznanja o ljudskim pravima, ne samo kao sistem vrednosti, ali kao smislen način života da održimo dostojanstvo i promoviramo dostojanstvo drugih.

Mi treba da budemo aktivni učesnici u oblasti ljudskih prava, a ne primaoci prava dodeljena od strane drugih. Razmislite o pitanjima kao što su: „Odakle ljudska prava dolaze? Dokumenti? Tradicija? Vlade? Bog? “Ljudska prava nisu samo za „stručnjake“. Svi mi imamo teorije o ljudskim pravima. Shodno tome, participativni pristup ELJP je najodgovarajući. Moramo gledati na ljudska prava iz sopstvene realnosti, podeliti različite perspektive, i razviti analitičke sposobnosti da razumemo, vežbamo, i promoviramo ljudska prava. Termin „Participativna“ ne služi samo da bi se ljudi održali aktivnim nego da im se pomogne da postanu analitičari.

2. Ljudska prava su zasnovana na konfliktnim vrednostima

Još jedan razlog za participativni pristup ELJP je zato što ljudska prava podrazumevaju norme i vrednosti. Ove vrednosti se razvijaju, retko su nedvosmislena, a često u sukobu (npr. pravo na čistu životnu sredinu u odnosu na pravo na zaposlenje, pravo verskog izražavanja u odnosu na pravo na identitet, pravo na slobodu izražavanja u odnosu na pravo na slobodu od progona). To su dileme koje podstiču naše razmišljanje. John Dewey† u „Kako mi mislimo“ opisao je učenje kao proces odražavanja iskustva koja nas zbunjuju. Ne postoji pravi odgovor na ova pitanja. Zbog toga, moramo biti aktivni učesnici u pronalaženju odgovora.

Mi treba da diskutujemo i odgovorimo na sukobe, posebno ako su se osobe koje žive zajedno u društvu dogovorili o rešenju. Čileanska komisija vernosti je utvrdila da je nedostatak „kulture ljudskih prava“ bila prvenstveno odgovorna za kršenja ljudskih prava u toj zemlji tokom 1970 i 80tih. Svet nije statičan, s obzirom na realnost. Pre, to je problem na kome treba da se radi i koji treba da se reši. Ljudska prava su sistem vrednosti, karta za stvaranje vrste društva u kojoj želimo da živimo. Svako je sposoban da kritički gleda na svet, posebno kada je u dijalogu sa drugima.

Svako od nas može da ima koristi od analiziranja ljudskih prava. Dolazimo iz različitih društava u kojima su raznim vrstama prava data različiti prioriteta: kolektivnih prava (razvoj, životna sredina) u odnosu na individualna prava (razviti sopstvenu imovinu), politička i građanska prava (glas, govor, okupljanje), socijalna i ekonomska prava (zaposlenje, zdravstvena zaštita, obrazovanje). Moramo da pitamo i analiziramo pretpostavke u vezi pitanja: „Šta su ljudska prava?“

3. ELJP je u vezi društvene transformacije

Još jedan razlog za participativni pristup je zato što je ELJP ukorenjen u socijalnu pravdu. Svaka osoba uključena u radu ljudskih prava je agent društvene promene i pravde. Moramo da stvaramo što više agenata.

Znajući samo ljudska prava, pomaže nam, ali nije dovoljno da nas pomeri u javne i političke arene. Mi treba da praktikujemo i vrednujemo ljudska prava da se osećamo kompetentnim i jednakim prema drugima u donošenju odluka koje utiču na naše živote i živote drugih.

Paulo Freire je rekao: „Naš razlog postojanja je da budemo predmet, a ne objekat, da delujemo i transformišemo svet“ Učenje da delujemo na svet podrazumeva drugačiji odnos između učenika i nastavnika: „Pojedinci dobijaju ponovo pravo na svoju reč, da imenuju svet “Ja sada shvatam da sam osoba, edukovana osoba....Mi smo bili slepi, sada su se naše oči otvorile “Pre ovoga reči nisu imale značaj za mene; sada one govore samnom, i ja mogu da učinim da one govore „(Freire.)

Kada muškarci i žene uče da čitaju, oni postaju kreatori kulture. Mi ne možemo da kopiramo ovu pedagogiju upravo zato što je kontekst drugačiji, ali možemo naučiti iz paralela. Ljudi u našim društvima, takođe, često su objekti, nedostaju u kritičkoj perspektivi.

Kao neiskusni u pismenosti ljudskih prava, oni vide malu vezu između sebe i apstraktnog koncepta kao ljudska prava.

Ne postoji takva stvar kao prirodna edukacija. Cela edukacija se ili olakšava ili prilagođava trenutnom sistemu ili nam pomaže da ga kritički posmatramo.

4. ELJP treba da podstakne razmišljanje

Stimulisati ovu vrstu razmišljanja u vezi mogućnosti za društvenu transformaciju, učitelji o ljudskim pravima treba da podstaknu razmišljanje (i uključiti učenike) nego li uliti nove vrednosti (neparticipativni pristup).

Moramo napraviti razliku između aktivnog i participativnog načina. Edukacija može biti aktivna, uključivanjem ljudi u simulacijama i igrama. Međutim, da bi proces bio participativan, potrebno je da uključi glasove učenika, glasove koji mogu da se ne slože sa nastavnikom, glasove koji mogu voditi kurs učenja na nove načine. Ako edukatori ljudskih prava hoće da daju model o onome šta predaju, oni moraju da omoguće učešće u suprotnom, oni poriču prava za koje tvrde da treba da se pridržavaju.

Odražavanje sa drugima igra važnu ulogu u društvene transformacije. To može dovesti do novog uverenja, što predstavlja prve korake ka transformaciji onoga kako ljudi misle i učestvuju u društvu.

Odražavanje takođe može dovesti do potvrde prvih verovanja. Komunikacija između nastavnika i učenika je dvosmerna. To nije indoktrinacija. Nikakva prisila nije uključena.

Ulivanje, nasuprot tome, je kontraproduktivna za društvenu transformaciju. Ona stvara nove vrednosti. Komunikacija između nastavnika i učenika je u jednom pravcu. To je indoktrinacija, ubediti ljude da misle na određeni način.

Odražavanje nije samo za učenike. U okruženju gde se nastavnici ne odražavaju na njihov rad, neće ni učenici. Vaspitači ljudskih prava imaju mnogo toga da odražavaju, uključujući sadržaj i metode odražavanja. Naš rad kao vaspitači ljudskih prava je kompleksan. Problemi sa kojima se suočavamo su retko jasni.

Oni ne podnese tehničkih rešenja. Odgovor na dileme podrazumeva ustupcima, manje od dva zla. "Odgovor,, da "dileme,, nije 100% pravo, nego sredstvo za upravljanje koji može opet stvoriti nove dileme. Primena osnivanja modela ili rešenja mogu biti manje od pomoći nego što imaju sposobnost da odražavaju pre, tokom i nakon akcije

Društvena transformacija

Definisanje društvene transformacije

Društvene transformacije mogu da podrazumevaju promene u društvenoj strukturi, radnim odnosima, urbanizaciji, stavovima, uverenjima, stavovima i vrednostima, slobodama i pravima, kvalitetu obrazovanja, takmičarskim i komparativnim prednostima, kao i u efikasnom upravljanju.

U vezi postizanja društvene transformacije

Tejlor (1998), o prikazu Paolo Freira u vezi cilja društvene transformacije, citira Freira: "... mnogo više je zabrinut za socijalnu transformaciju putem otkrivanja realnosti potlačenih kroz buđenje njihove kritičke svesti, gde oni uče da sagledavaju društvene, političke i ekonomske protivrečnosti, i da preduzmu akciju protiv represivnih elemenata realnosti."

Aktivnost 5 Profil edukatora ljudskih prava: samoprocena

Cilj Odraditi se na karakteristike efikasnog edukatora ljudskih prava, sa ciljem procene vaših sposobnosti, identifikovanja oblasti za poboljšanje i odgovarajuće mere kako bi se odogovaralo na ove oblasti

Vreme 45 min

Opis Ova aktivnost je podeljena na dva dela.

U delu A, fasilitator će predstaviti samoprocenu kompilirane informacije od strane učesnika-zadatak pred obuke (ZPO).

U delu B, fasilitator će inicirati raspravu u vezi akcija potrebnih za poboljšanje

25 min Deo A prezentacija: samoprocena i oblasti poboljšanja

Fasilitator predstavlja rezultate samoprocene njihovog dizajna i veština obuke kompiliranih iz informacija pruženih od strane ZPO. On/ona daje analizu tih rezultata isticanjem sličnosti, razlika kao i bilo koji značajni nalaz. Fasilitator inicira diskusiju tako što učesnici odgovore na sledeća pitanja:

- Da li postoje oblasti koje možete da identifikujete u kojima grupa ima značajnu stručnost? Koje su te?
- Koje su oblasti koje grupi predstavljaju izazov?
- Koje su zajedničke dileme identifikovane u vezi sa fasilitacijom?
- Koje su lične osobine koje su identifikovane kao ključne za efikasnog fasilitatora?
- Koje su vaše lične snage i izazovi u poređenju sa ostatkom grupe?

Fasilitator onda daje zadatak učesnicima da uporede rezultate samoprocene prema očekivanjima i resursima o kojima je diskutovano u aktivnosti 3 ovog modula.

20 min Deo B Akcije za poboljšanje – Velika grupna diskusija

Važno je imati na umu da samoprocena treba da služi kao sredstvo koje će vam pomoći da identifikujete svoje individualne prednosti i izazove, tako da možete da planirate strategije za poboljšanje. Takođe je važno imati na umu da sve sposobnosti i oblasti koje su navedene u upitniku ne mogu biti pokrivena u ovoj radionici. Fasilitator inicira raspravu velike grupe u vezi efikasnih akcija koje se mogu preduzeti tokom i nakon radionice da bi se pomoglo učesnicima da adresiraju one oblasti koje su identifikovane za poboljšanje. Fasilitator će tražiti od učesnika da odgovore na sledeća pitanja:

- Koje efikasne akcije možete preduzeti tokom ove radionice da bi se odgovorilo na neke od ovih izazova?
  - Koje efikasne akcije možete preduzeti nakon ove radionice da bi se odgovorilo na neke od ovih izazova?
- Imaćete priliku da dodate druge oblasti koje trebaju poboljšanje tokom cele radionice.

Neka od pitanja koje treba uzeti u obzir pri analiziranju podataka iz prethodnog zadatka radionice trening – za – trenere.

- Rezultati dela samoocenjivanja koji se nalaze u ZPO pružaju “osnovne podatke” na nivou iskustva učesnika kao edukatora ljudskih prava. Kako se ove karakteristike mogu meriti kada se obuka bude završila?
- Kada kandidati radionice obuke popunjavaju upitnik, kao što je ovaj, koliko mislite da su bili iskreni? Na primer, da li mislite da neki kandidati mogu reći da su manje iskusni nego što se zapravo nadaju da su izabrani?

Osnovni podaci o znanju učesnika i nivo veština

Osnovni podaci su često sakupljeni putem unosa intervjua, zadaci pred procene i osmatranja koriste se kasnije za poređenje mera koje određuju promene u programu.

Pre nego što zaista može meriti učinak, prvo morate imati referentnu tačku za svaki indikator, osnovne podatke i/ili merilo mogu poslužiti u tu svrhu. Ako su istorijski podaci pouzdani u vezi pokazatelja učinka postoje, onda ih treba koristiti, u suprotnom, moraćete da prikupite skup osnovnih podataka prvom prilikom.

Šta su osnovni podaci?

Osnovni podaci su kvantitativni i kvalitativni podaci prikupljeni za uspostavljanje rada u vreme kada program počinje. Ovo će se koristiti kao merilo za procenu indukovanih rezultata programa. Osnovni podaci su prikupljeni u jednom trenutku i koriste se kao referentna tačka za merenje rezultata

Modul 2

Efektivna edukacija o ljudskim pravima – Sredstvo za društvene promene

Dan 2 Modul 2: Efikasna edukacija o ljudskim pravima - sredstvo za društvene promene

Aktivnost 1	Naše razumevanje ELJP i njegov cilj	1 sat
Aktivnost 2	Transformaciono učenje: teorija i praksa	1 sat 30 min
Aktivnost 3	Transformacioni potencijal ELJP	45 min
Aktivnost 4	Merenje uticaja	30 min
Aktivnost 4	Razvijanje Obuke za ljudska prava za rezultate	2 sat
Aktivnost 5	Edukacioni razvojni ciklus	15 min

Pregled

Cilj ovog modula je ispitivanje primarnog cilja edukacije o ljudskim pravima (ELJP) kao što su društvene promene, u pravcu izgradnje održive kulture ljudskih prava u društvu.

- Šta postizanje ovog cilja podrazumeva?
- Koje promene treba da se pojave u društvenoj strukturi (privatnoj i javnoj) i političkoj strukturi da kultura ljudskih prava prevladava?

Ovaj modul će razmatrati pitanja „šta“ i „zašto“ ELJP-a (odnosno, šta je to? i zašto to učiniti?). Veoma je važno da se uspostavi neko zajedničko razumevanje oko ovih pitanja pre fokusiranja na pitanje „kako“ efektivne ELJP. Učesnici će takođe početi da odgovaraju na odgovarajuća sredstva za merenje uticaja njihovog ELJP rada

Aktivnost 1 Naše razumevanje ELJP i njen cilj

Cilj Razviti zajedničko razumevanje ELJP i njenog cilja

Vreme 1 sat

Opis

Uvod

Kao vaspitači ljudskih pravo za nas je važno da budemo u stanju da jasno artikulišemo drugima prirodu posla kojim se bavimo i zašto je to važno. Da bi smo ovo efikasno odradili, moramo razjasniti i odražavati naše razumevanje ELJP i njen cilj.

Uputstva

Ova aktivnost je podeljena na tri dela.

U delu A, radićete individualno da bi ste mogli da odražavate vaše razumevanje ELJP i njen cilj

U delu B, radićete u malim grupama da bi ste dalje razvili svoje ideje o ELJP.

U delu C, podelićete rezultate diskusije vaše male grupe sa većom grupom

15 min Deo A Moje razumevanje ELJP

Radite pojedinačno da bi ste odgovorili na pitanja dole u vezi vašeg razumevanja ELJP i njenog cilja. Pišite svoje ideje u datom prostoru (10 min.) Fasilitator će onda tražiti da podelite svoje ideje sa grupom i da ih zabeležite na flipchartu (5 min.)

1. Koje je tvoje shvatanje ELJP-a? Šta to podrazumeva? Šta je njen osnovni cilj?

-----

2. Zašto radite ELJP? Zašto mislite da je važno?

-----

25 min Deo B, Pregled definicija ELJP - Mali grupni rad

Fasilitator će podeliti učesnike u tri grupe i svaka grupa će imati zadatak da pregleda definicije ELJP date u Referentnoj listi 6: O edukaciji o ljudskim pravima.

Zajedno sa članovima svoje grupe, razgovarajte o definicijama i izvucite elemente za koje mislite da će doprineti boljem razumevanju ELJP i njenom cilju. Dodajte ove elemente idejama razvijenih od strane grupe u Delu A.

20 min Deo C, Ka zajedničkom razumevanju ELJP

Fasilitator pregledava ideje predstavljene u Delu A i ishod diskusija vaše male grupe iz Dela B sa celom grupom. Na osnovu ovih informacija, kao grupa, dogovorite se i formulišite zajedničko razumevanje ili definiciju ELJP i njen glavni cilj.

Uverite se da se i dalje osvrćete na ovu definiciju i cilj ELJP tokom radionice, dodajući neophodne dopune i izmene kako se vaše razmišljanje bude razvilo. Da bi se fasilitirao ovaj proces odražavanja, fasilitator će ostaviti ove informacije objavljene u prostoru tokom radionice i pozvaće vas da razmislite o tome u različitim momentima tokom sledećih nekoliko dana

Referentna lista 1: Edukacija o ljudskim pravima

1. Definicija ELJP iz nacrtu plana akcija za Prvu fazu (2005 – 2007) iz Svetskog programa za obrazovanje o ljudskim pravima

Uvod

„Svetska konferencija o ljudskim pravima smatra da je obrazovanje o ljudskim pravima, obrazovanje i informisanje javnosti od suštinskog značaja za unapređenje i postizanje stabilnog i harmoničnog odnosa između zajednica i jačanje međusobnog razumevanja, tolerancije i mira“ (Bečka deklaracija i program akcije, deo ibid. , Para 78)..

Kontekst i definisanje ELJP

Međunarodna zajednica je sve više izrazila konsenzus da ELJP predstavlja osnovni doprinos u ostvarivanju ljudskih prava. Edukacija o ljudskim pravima ima za cilj razvijanje razumevanja zajedničke odgovornosti svakoga da ljudska prava budu realnost u svakoj zajednici i društvu u celini. U tom smislu, ona doprinosi dugoročnom sprečavanju kršenja ljudskih prava i nasilnih konflikata, do promocije jednakosti, održivog razvoja i poboljšanja učešća ljudi u procesima donošenja odluka u okviru demokratskog sistema, kao što je navedeno u rezoluciji 2004/71 Komisije za ljudska prava.

Odredbe ELJP su inkorporirane u mnogim međunarodnim instrumentima, uključujući Univerzalnu deklaraciju o ljudskim pravima (čl. 26), Međunarodni sporazum o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (čl. 13), Konvencija o pravima deteta (čl. 29), Konvencija o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena (čl. 10), Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije (čl. 7) i deklaracija Beča i program akcije (Deo I , pares 33-34 i Deo II. pares 78 - 82), kao i deklaracija i Program akcije Svetske konferencije protiv rasizma, rasne diskriminacije, ksenofobije i netolerancije održana u Durbanu, Južnoj Africi, u 2001 (Deklaracija, pares 95-97 i Program Akcije, pares.. 129-139).

U skladu sa ovim instrumentima, koji obezbeđuju elemente definicije ELJP kao što je dogovoreno od strane međunarodne zajednice, ELJP se može definisati kao edukacija, obuka i informacija u cilju izgradnje univerzalne kulture ljudskih prava kroz razmenu znanja, prenošenja veština i kalupljenja stavova usmerenih na:

- jačanje poštovanja ljudskih prava i osnovnih sloboda
- puni razvoj ljudske ličnosti i smislu njenog dostojanstva
- promovisanje razumevanja, tolerancije, jednakosti polova i prijateljstva među svim narodima, autohtoni narodi i rasne, nacionalne, etničke, verske i jezičke grupe
- omogućavanje svim licima da efektivno učestvuju u slobodnom i demokratskom društvu kojim upravlja vladavina prava
- i zgradnji i održavanju mira
- Promociji održivog razvoja usredsređenog na ljude i socijalnu pravdu

Razumevanje ELJP

ELJP je proces društvene transformacije koji počinje individualno i širi se da bi se obuhvatalo društvo u celini.

Cilj ELJP je osnaživanje. Rezultat je društvena promena. ELJP uključuje istraživanje ljudskih prava, principa i instrumenata i promociju kritičkog odražavanja i istraživanje. Konačno, ELJP podstiče ljude da preuzmu kontrolu nad svojim životima i odluke koje utiču na njihov život.

Uloga vaspitača ljudskih prava je da podstiče unutar svake osobe svest o ljudskim pravima i smisao sposobnosti pojedinca da utiče na promenu. To je odgovornost vaspitača ljudskih prava da pružaju sredinu u kojoj se ljudi osećaju slobodnim da definišu pitanja koja su u srce njihove borbe za ljudska prava.

Praksa ELJP je zasnovana na uzajamnom poštovanju i uzajamnom učenju. Participativne metode koje promovišu razmenu ličnih znanja i iskustva predstavljaju osnovu. Načini komunikacije su brojni (počevši od kreativnog razmišljanja, rasprave do uličnih pozorišta i festivala), ali izazov leži u otkrivanju kako da istinski komuniciraju kroz različite kulture, vrednosti i shvatanja

Aktivnost 2 Transformaciono učenje: Teorija i praksa

Cilj Pregledati glavne elemente teorije transformacionog učenja i ispitati kako obuka može da adovolji mnoge osnovne prakse i uslove za negovanje transformacionog učenja

Vreme 1 sat 30 min

Opis

Uvod

U aktivnosti 1, predstavili smo naše viđenje ELJP kao:

„... Proces društvene transformacije koji počinje individualno i širi se da bi obuhvatao društvo u celini. Cilj ELJP je osnaživanje. Rezultat je društvena promena.“

Naše razumevanje ELJP i šta ona treba da postigne mora da se ogleda u načinu na koji obavljamo svoj rad. Ako želimo da doprinesemo transformacionom učenju drugih, neophodno je za nas da razumemo teorijske i praktične osnove u procesu učenja u vezi sa edukacijom o ljudskim pravima.

U ovoj aktivnosti, ispitaćete glavne elemente transformacije modela učenja.

Ova aktivnost je podeljena na četiri dela.

U delu A, odražićete se na lično transformaciono iskustvo.

U delu B, fasilikator će održati kratku prezentaciju o transformacionom učenju teorije.

U delu C, radićete u malim grupama da identifikujete primere transformacionog učenja u obuci koju ste održali, ili kojoj ste prisustvovali.

U delu D, predstavićete rezultate diskusije vaše male grupe većoj grupi.

5 min **Deo A, Lično transformaciono Iskustvo**

Odgovoriti na pitanja 1 i 2 dole pojedinačno, a zatim ih podelite vaše odgovore sa grupom.

1. Razmislite o događaju (životno iskustvo, posao, obuka) koji je promenio način na koji gledate na svet, ljude i život uopšte. Zapišite.
2. Sada napišite u par reči kako vas je taj događaj promenio.

20 min **Deo B: Prezentacija: Teorija transformacionog učenja**

Fasilikator će:

- Obezbediti objašnjenje o tome šta transformaciono učenje podrazumeva
- Opisati idealne uslove za transformaciono učenje sa primerima iz svog sopstvenog iskustva obuke

Nakon prezentacije, imaćete priliku da postavljate pitanja.

30 min Deo C. Identifikacija Primera Idealnih uslova - Mali grupni rad

Fasilitator će podeliti učesnike u male grupe. On / ona zatim dodeljuje za svaku grupu jednu ili dve idealne uslove za transformaciono učenje. Pogledajte Referentnu listu 7: Osnovne prakse i uslovi za podsticanje transformacionog učenja.

Zajedno sa članovima svoje grupe, identifikujte primere ovih idealnih uslova iz vašeg iskustva u toku bilo kog treninga koji ste održali ili kom ste prisustvovali i zapišite svoj odgovor na radnom papiru 2

35 min Deo D, Prezentacije grupa i diskusija

Male grupe predstavljaju rezultate iz diskusija u delu C.

Fasilitator naglašava veze između transformacionog učenja i participativne metodologije za ELJP. On / ona vodi diskusiju odgovaranjem na sledeća pitanja

- Ako je cilj ELJP „osnaživanje“, da bi se došlo do socijalne transformacije, zašto je onda participativna metodologija bitna?
- Zašto je participativna metodologija od suštinske važnosti za transformaciono učenje?
- Da li učesnici treba da budu uključeni u aktivnostima i odražavanjima usmerenih na podsticanje transformacionog učenja, ako taj način učenja može dovesti do jake emotivne reakcije sa njihove strane?

Mezirou, koji je razvio teoriju transformacionog učenja, ukazuje na to da se pojedinci mogu transformisati kroz proces kritičkog odražavanja. On nastavlja da objasni da se u transformacionom načinu učenja najznačajnije učenje javlja u komunikativnom domenu koji obuhvata identifikovanje problematičnih ideja, vrednosti, verovanja i osećanja, kritički ispitujući pretpostavke na kojima se one zasnivaju, ispitivanjem njihove opravdanosti putem racionalnog diskursa i donošenjem odluka zasnovanih na rezultat konsenzusa.

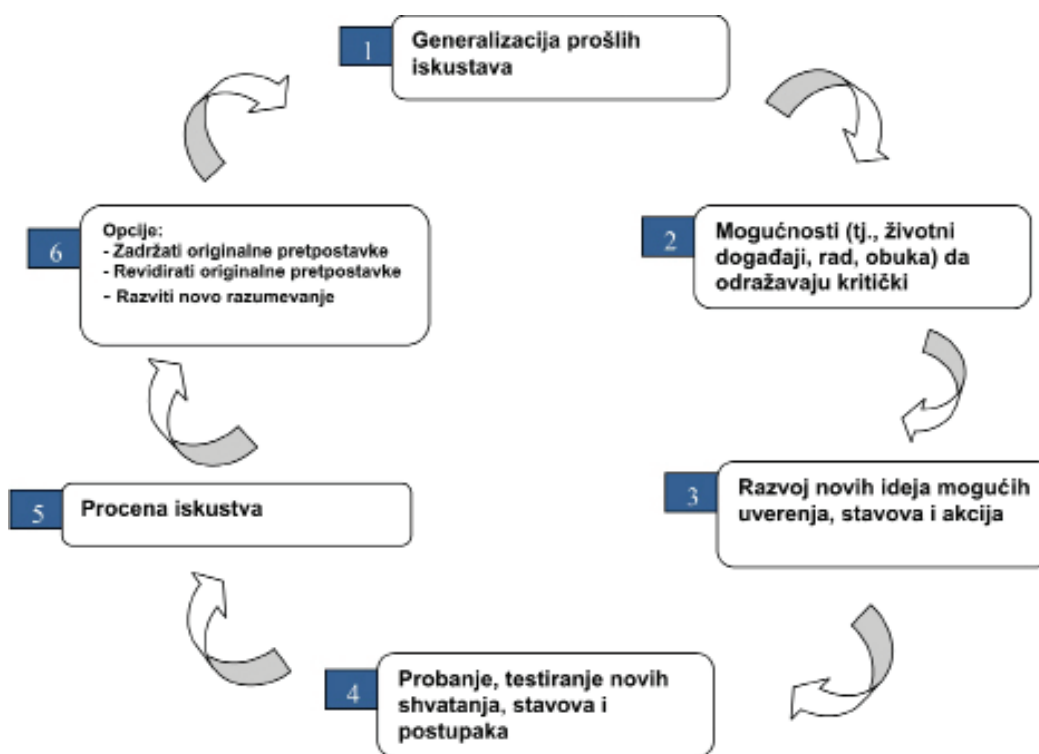
Dole su prikazane bitne prakse i uslovi za podržavanje transformacionog učenja kao što je identifikovano od strane J. Mezirou i kasnijim istraživačima koji su podržali i proširili svoje nalaze.

1. Idealni uslovi učenja: Uslovi učenja koji promovišu osećaj sigurnosti i otvorenosti i poverenja (npr. prikladnost sredine obuke).
2. Otvorena, demokratska situacija učenja: uspostavljanje situacije učenja koja je demokratska, otvorena, racionalna, obezbeđuje pristup svim raspoloživim informacijama i promoviše kritičke refleksije.
3. Transformaciono učenje kao iskustveno: učenje koje zahteva razmenu ličnih i profesionalnih iskustava za ljudska prava.
- 4.

Nastavni program zasnovan na učesnicima: Efikasne strukturne metode koje podržavaju pristup zasnovan na učenike, unapređuje autonomiju učenika, učešće i saradnju i aktivnosti koje podstiču istraživanje alternativnih ličnih perspektiva, predstavljanje problema i kritičko razmišljanje.

5. Povratne informacije i samoocenjivanje: Uslovi učenja koji podržavaju odgovarajuće i blagovremene povratne informacije su ključni aspekti participativnog procesa učenja. Imajući u vidu okruženje koje podržava kapacitet da depersonalizuje kritike ideja drugih i takođe kako da primete kritike od drugih.
6. Uspostavljanje grupe za transformaciono učenje: Značajni uslovi za transformaciono učenje u kontekstu grupe uključuju priliku za upoznavanje kulturnog porekla učesnika u grupi, značaj uključenja, i neizbegavanja „disonanca i sukob“, potrebu da se deluje na nove ideje.
7. Karakteristike fasilitatora: „Nastavnici“ treba da budu pouzdani, iskreni i da pokažu visoki stepen integriteta.

Grafika dole ilustruje proces transformativnog učenja*.

* Usvojeno iz: *Trening za trenere: Projektovanje i isporuka efektivne edukacije o ljudskim pravima*, razvijeno u 2007 god od strane Ekuitas - Međunarodni centar za obrazovanje o ljudskim pravima

Adaptirano od: *Training of Trainers: Designing and Delivering Effective Human Rights Education*, developed in 2007 by the Ekuitas - International Centre for Human Rights Education*

Radni list 1: Uslovi za podržavanje transformacionog učenja

Uslovi/Prakse	Primeri
Idealni uslovi za učenje	
Situacije učenja koje su otvorene i promovišu kritično razmišljanje	
Transformaciono učenje kao iskustvo	
Nastavni program zasnovan na učenike	
Povratna informacija i samo procena	
Postavljanje grupe za transformaciono učenje	
Karakteristike fasilitatora	

Aktivnost 3 Transformacioni potencijal ELJP

Cilj Odražavati se na transformacioni potencijal rada ELJP

Vreme 45 minuta

Opis

Uvod

„Mnogi edukatori ljudskih prava ... su uvereni da posao koji rade je transformativan - osnaživanje osoba sa kojima rade da postignu promene u svom životu, kao i u njihovim porodicama, zajednicama i institucijama oko njih. Naša intuicija o uticaju može biti bolje prepoznavana i razumljiva kroz postavljanje takvih obuka u okviru transformacionog okvira učenja koji prepoznaje uslove koji vode do takvih promena“4.

Naš rad sa ELJP treba da doprinese vrstama društvenih promena koje su neophodne za izgradnju kulture ljudskih prava u našim društvima. Neki primeri ovih promena su:

- Povećana svest javnosti i razumevanje principa ljudskih prava
- Povećano učešće javnosti, muškarca, žena, momaka i devojaka, kao i civilnog društva u promociji i zaštiti njihovih prava i prava drugih
- Ratifikacija međunarodnih i regionalnih instrumenata ljudskih prava i / ili usvajanje ljudskih ustavna prava
- Revizija postojećeg domaćeg zakonodavstva kako bi se osiguralo da je u skladu sa obavezama ljudskih prava
- Pozitivne promene u vladi politike i prakse
- Stvaranje i jačanje mehanizama ljudskih prava
- Povećana saradnja između istomišljenika organizacije i jačih mreža i koalicija angažovanjem ELJP
- Pojedinci koji su učestvovali u aktivnostima ELJP unapređeni na uticajnim pozicijama unutar vlasti ili civilnog društva

Uputstva

U Aktivnosti 7 Modula 1, istražujete svoj društveno-politički kontekst i identifikovane izazove u vezi rada ELJU i strategije za rešavanje ovih izazova.

U aktivnosti 2 ovog Modula, istražićete idealne uslove za podsticanje transformacionog učenja u ELJP i identifikovanih primera ovih uslova u obuci koju ste održali ili kom ste prisustvovali. U ovoj aktivnosti, odražićete se transformacioni potencijal sopstvenog ELJP i istražiti odgovarajuća sredstva da bi se izmerio uticaj. Ova aktivnost je podeljena na dva dela.

U delu A, radićete u malim grupama prema ciljnoj publici vaše obuke da bi ste razmislili o promenama koje ste zamislili kao rezultat svog ELJP rada.

U delu B, podelićete rezultate vaše diskusije sa većom grupom

20 min Deo A, Promene koje proizilaze iz vašeg ELJP rada - Rad u malim grupama

Fasilitator deli učesnike u male grupe prema ciljnoj publici njihove obuke. U vašoj maloj grupi, razmisliti o promenama koje su predviđene na nivou pojedinca, organizacije i društva kao rezultat svog ELJP rada. Odnositi se na odgovore koje ste naveli u svom ZPO: Deo C - Opisujući opšte stanje ljudskih prava u vašoj zemlji ili zajednici koje će vam pomoći da počnete. Takođe, imajte na umu vrste društvenih promena koje su neophodne za izgradnju kulture ljudskih prava. Neki primeri su predstavljeni u Uvodu ove aktivnosti.

25 min Deo B, Grupna prezentacija i diskusija

Fasilitator poziva grupe da dele rezultate njihove rasprave o promenama za koje oni smatraju da će proizići iz njihovog ELJP rada i zapišite ih na flipchart radnog lista 3. Fasilitator sintetizuje i daje komentare na predstavljene informacije i poziva učesnike da daju komentare i refleksije. Vidite takođe informacije o polju Odraza ispod

Odražavanje

Trening ne treba posmatrati kao „kraj“ u sebi, već kao „sredstvo“, koje doprinosi postizanju „kraja“.

Obuka je proces koji treba da počne i pre stvarnog događaja obuke (npr. procena potreba, proces aplikacije i pripremni rad kao što su zadaci pred obuke) i nastaviti i posle toga kako bi se postigao željeni uticaj .

Iako je naš cilj društvena transformacija, u događaju obuke, pre svega, mi radimo sa pojedincima. – Koje strategije se mogu koristiti za rešavanje ovog izazova individualnog rada i socijalnog uticaja?

Izvor: D. Sprenger Proces Obuke: Postizanje društvenog uticaja obučavanjem pojedinca. Berghof Istraživački Centar za Konstruktivni menadžment konflikta, 2005. <http://uuu.berghof-center.org> (pristupljeno 2. juna 2007).

Aktivnost 4 Merenje uticaja

Cilj Identifikovati načine da se izmeri uticaj našeg rada na ELJP

Vreme 30 min

Opis

Uvod

Veliki izazov sa kojim se suočavaju vaspitači ljudskih prava je nedostatak empirijskih podataka o uticaju ELJP koji ostavljaju vaspitače sa "malo toga da ubede druge" (tj. velika međunarodna zajednica koja uzima u obzir podršku ELJP) u vezi transformacione premise našeg rada ... Relativno je lako izmeriti ELJP aktivnosti u pogledu kvantiteta i kvaliteta. Mnogo je teže proceniti uticaj, jer osnovna hipoteza je da edukacija proizvodi kulturni pomak a ponašanje ostaje hipoteza nedokazanog. "

Felisa Tibbitts, sugeriše, međutim, da postoje određene prednosti procene uticaja ELJP: „... prvo celo polje ELJP koja bi jedino bila ojačana dokazivanjem njene efikasnosti i time otvorila put u više navrata većem učešću i većim sredstvima. I samim učesnicima koji bi bili u stanju ta poboljšaju njihove metode na osnovu rezultata ... .. Glavni argument protiv procene ELJP izgleda da leži u metodologiji koja se koristi kao i tradicionalne metode ocenjivanja koje se fokusiraju na rezultatu a ne procesu i zato su neprikladne za ELJP. .... Izazov je razviti metode koje bi nam omogućile da sprovedemo ovo istraživanje."

Izvor: Felisa Tibbitts. Modeli koji se pojavljuju za edukaciju o ljudskim pravima. <http://usinfo.state.gov/journals.itdhr/0302/ijde/tibbitts.htm> (pristupljeno 16. juna 2002).

Uputstva

Ova aktivnost je podeljena na dva dela.

U delu A, fasilitator će održati kratku prezentaciju o proceni koncepata.

U delu B, fasilitator će voditi veliku grupnu diskusiju.

15 min **Deo A Prezentacija: Evaluacija koncepata**

Fasilitator predstavlja glavne ideje uvođenja i poziva komentare učesnika. Korišćenje referentnog lista 8: Procena uticaja ELJP i Referentna lista 9: Evaluacija koncepata: „Splash i Ripple“ Analogija, fasilitator pregledava koncepte osenjivanja, koristeći „Splash i Ripple“ analogiju.

15 min **Deo B Metode za merenje ELJP uticaja - Velika Grupna diskusija**

Fasilitator vodi veliku grupnu diskusiju da bi generisao ideje o proceni metoda koje će nam omogućiti da se izmerimo uticaj ELJP. Pitanja za usmeravanje diskusije:

- Razmišljajte o svom ELJP radu. Da li mislite da je efektivna intervencija za rešavanje konkretnog problema ljudskih prava? Zašto ili zašto ne? Koji mogu biti koristi ELJP ?
- Kako znate da ste postigli ono što ste naumili obukom ljudskih prava? Koji su neposredni rezultati obuke?
- Nakon obuke, šta su učesnici radili sa onim što su naučili tokom obuke? Koji su ishodi?
- Kako je ELJP uticao na situaciju ljudskih prava koja se adresiraju? Kakvu vrstu uticaja je imala obuka?
- Da li možete da date primere pozitivnih promena na nivou društva koje se mogu povezati sa vašim ELJP radom ?

Referentna lista 2: Pristup uticaju ELJP*

UTICAJ - Dugoročni rezultati

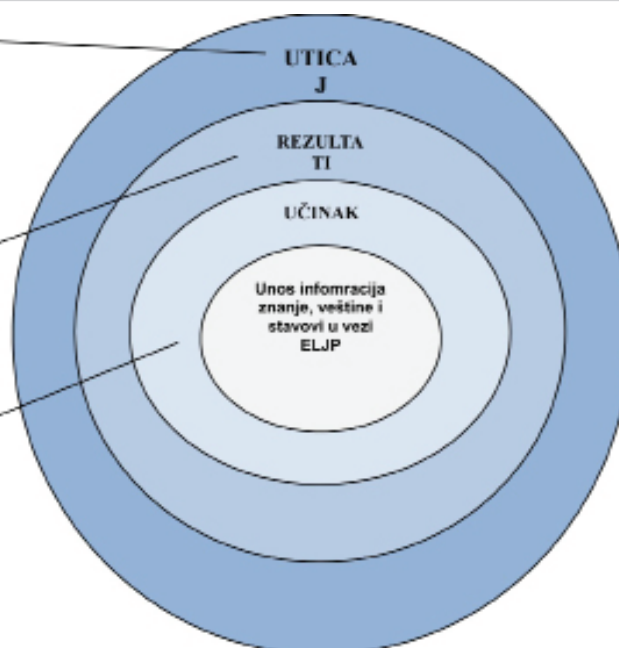
Uticaj se bavi time **KAKO** se trenutna situacija razlikuje od originalnih okolnosti. Prema D. Sprenger, uticaj znači „određena promena ili efekat u kontekstu, uzrokovana jednom aktivnošću ili skupom aktivnosti“. Dugoročni rezultati su posledica postizanja rezultata.
Od celokupne obuke, koje promene želite da vidite da se dešavaju na društvenom nivou?

REZULTATI - Srednjoročni rezultati

Ishodi su logična posledica postignutih rezultata. Ovo je generalno nivo gde krajnji korisnici preuzmu odgovornost za ELJP rad.
Od celokupne obuke, koje bi ste promene hteli da vidite da se dešavaju kada se učesnici vrate svojim organizacijama?

REZULTATI – Kratkoročni rezultati

Kratkoročni rezultati se odnose na trenutne, vidljive i opipljive posledice ELJP rada. Izgradnja kapaciteta počinje na nivou pojedinca. *Obučavanjem vaših učenika kakve promene želite da vidite u pogledu učesnika?*

Trening za trenere: Dizajniranje I * Izručenje I Delotvorno Obrazovanje Ljudskih Prava
Razvijen u 2007. od Equitas - Međunarodni Centar za Obrazovanje Ljudskih Prava

Aktivnost 5 Razvoj obuke ljudskih prava za rezultate

Cilj Istražiti prednosti i izazove sistematskog pristupa razvoju, projektovanju i implementaciji ELJP

Vreme 2 sata

Opis Ova aktivnost je podeljena na tri dela.

U Delu A, radićete u malim grupama prema ciljnoj publici vaše obuke da bi ste diskutovali pristup vaše organizacije u planiranju rada ELJP.

U Delu B, predstavićete rezultate svoje diskusije većoj grupi.

U Delu C, diskutovaćete o ključnim elementima sistematskog pristupa u planiranju rada ELJP

30 min Deo A, Pristupi planiranja ELJP rada –Mali grupni rad

Radićete u malim grupama prema ciljnoj publici vaše obuke da bi ste podelili pristup vaše organizacije u planiranju ELJP rada.

Zapišite glavne elemente iz vaše diskusije za predstavljanje većoj grupi u delu B koristeći radni list 4.

30 min Deo B, Grupa prezentacije i diskusija

Izveštavajte o rezultatima vaše grupne diskusije većoj grupi. Fasilitator će sintetizovati i komentarisati u vezi informacija predstavljenih od strane različitih grupa isticanjem prednosti i izazova sistematskog planiranja.

1 sat, Deo C, Prezentacija: Sistem pristupanja ELJP

Fasilitator počinje predstavljanjem modela sistema pristupanja planiranju ELJP. Pogledajte Referentni list10: ELJP kroz sistem pristupa. Fasilitator naglašava sledeće tačke

- ELJP je jedna od brojnih potencijalnih aktivnosti za rešavanje trenutnog stanja situacije ljudskih prava u određenoj zemlji ili zajednici koje mogu dovesti do željenih društveno političkih promena.
- Pristupanje ELJP na sistematski način kao što je diskutovano u delove A i B ove aktivnosti, povećava svoju potencijalnu efikasnost.
- Sistem pristupa podrazumeva pozicioniranje ELJP u širem kontekstu koji obuhvata:

ELJP rad vaše organizacije o određenom pitanju

Ukupni rad ELJP i HR vaše organizacije

HR rad o istom pitanju koje sprovode drugi akteri u vašem društvu (npr., druge NVO, vladine institucije)

HR rad o istom pitanju koje realizuje šira međunarodna zajednica

Globalno HR okruženje koje može biti povoljno ili ograničavajuće ka napretku određenog HR pitanja

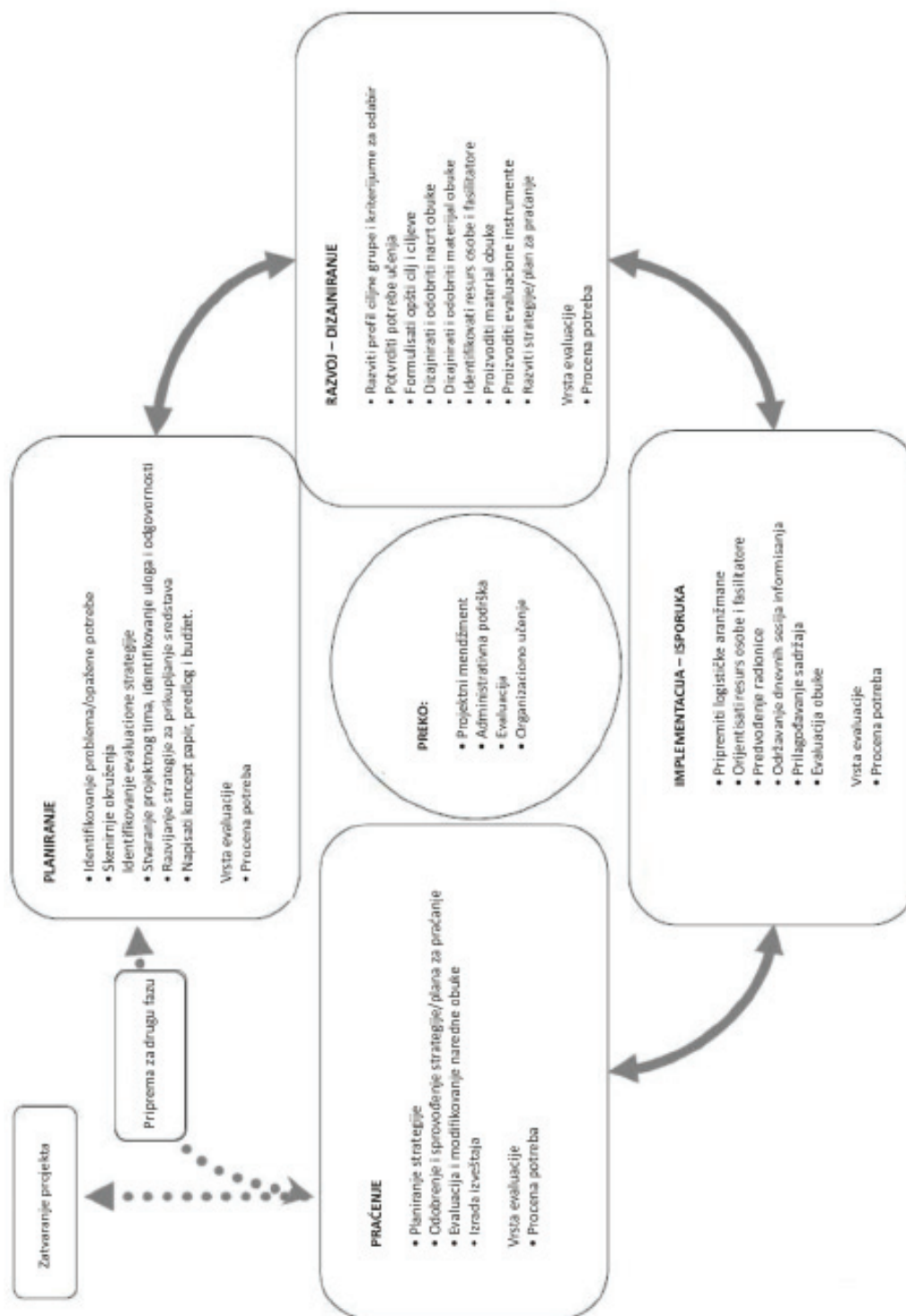
Fasilitator zatim vodi grupnu diskusiju postavljanjem sledećih pitanja:

1. Šta mislite da korišćenje ove vrste pristupa predstavlja izazov u planiranju aktivnosti ELJP?
2. Šta mislite, koje su prednosti korišćenja ovog pristupa?
3. Kako bi vam sistem pristupa planiranju ELJP rada pomogao u merenju šireg društvenog uticaja na vaš ELJP?
NJ t'ju ndihmojë në matjen e ndikimin më të gjerë shoqëror të punës tuaj për EDNJ?

Radni list 2: Pristup planiranju ELJP rada

Pitanja	Vaš pristup
<p>1. Kako bi ste opisali ELJP rad vaše organizacije?</p> <p>a) Da li vaša organizacija nudi jednokratne aktivnosti obuke za iste ili različite ciljne grupe?</p> <p>b) Ili, da li vaša organizacija nudi niz aktivnosti obuke za iste ili različite ciljne grupe koje su deo šire strategije ELJP rada?</p>	
<p>2. Kakav je odnos između rada ELJP vaše organizacije i njenog drugog rada u vezi ljudskih prava?</p> <p>a) Da li su potpuno odvojeni?</p> <p>b) Da li uglavnom dopunjuju jedni druge?</p> <p>c) Da li oni predstavljaju deo dobro planirane strategije?</p>	
<p>3. Kako se donose odluke u vašoj organizaciji u vezi aktivnosti ELJP obuke koje će se preduzeti?</p> <p>a) Ko učestvuje u donošenju odluka?</p> <p>b) Da li vaša organizacija prati unapred definisan plan aktivnosti?</p> <p>c) Koje unutrašnje faktore uzimate u obzir? Na primer:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Da li se aktivnost uklapa sa misijom organizacije? - Da li je aktivnost u skladu sa principima i vrednostima organizacije? - Da li je aktivnost u okviru kapaciteta organizacije, kako u pogledu znanja i veština, kao i ljudskih i / ili finansijskih sredstava? <p>Koje spoljne faktore uzimate u obzir? Na primer:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Da li se sličan ELJP rad sprovodi od strane drugih organizacija sa istim ciljnim grupama? Koji je postojeći lokalni / nacionalni / regionalni kapacitet? - Koji su potencijalni efekti aktuelne lokalnog / nacionalnog / regionalnog ELJP konteksta za postizanje planiranih rezultata? - Koji je potencijalni uticaj na dešavanja na širem globalnom nivou? - Da li je evaluacija i praćenje sastavni deo planiranja za svaku aktivnost ELJP koju vaša organizacija preuzima? 	

* Trening za trenere: Dizajniranje I * Izručenje I Delotvorno Obrazovanje Ljudskih Prava Razvijen u 2007. od Equitas - Međunarodni Centar za Obrazovanje Ljudskih Prava

Aktivnost 6 Projekat za razvoj ciklusa edukacije

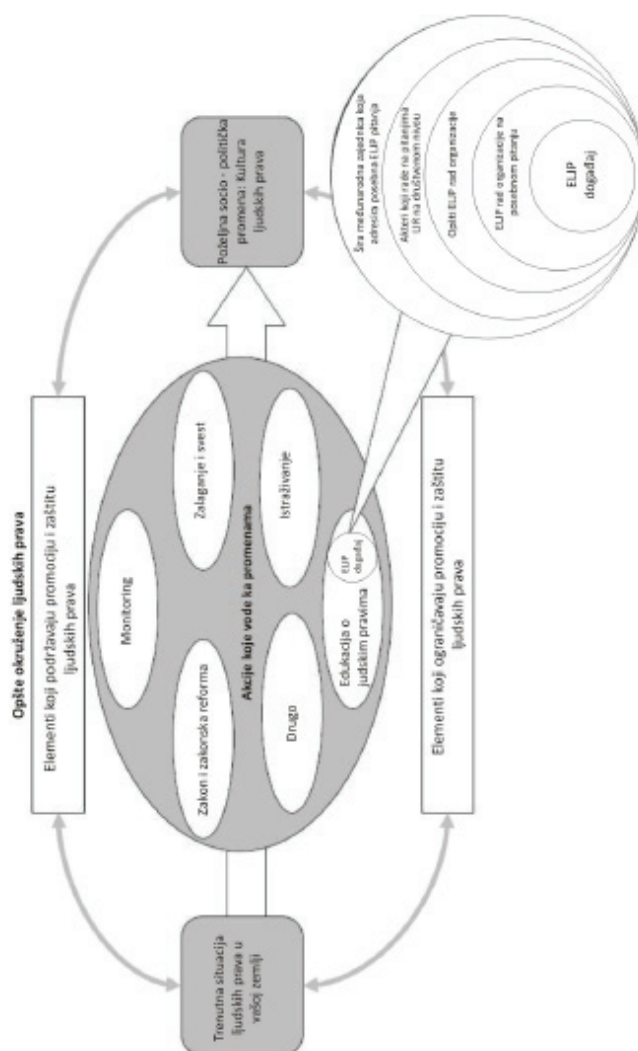
Cilj Pregledati komponente razvojnog ciklusa projekta odgovarajuće za ELJP

Vreme 15 minuta

Opis

15 minuta **Prezentacija: Projektni razvojni ciklus**

Fasilitator predstavlja kratak pregled razvoja ciklusa projekta navedeno u Referentnoj listi 11: Projektni edukativni razvojni ciklus. Ovo će biti praćeno kratkotrajnom sesijom pitanja i odgovora.

Moduli 3

Razvijanje modela za obuku

Dan 3   Modul 3: Razvoj modela za sesiju obuke

Aktivnost 1.	Razvijanje sesije obuke - Osnove	30 min
Aktivnost 2	Procena potreba učenja vaše ciljne publike	2 sat 30 min
Aktivnost 3	Utvrdjivanje ciljeva	1 sat 15 min
Aktivnost 4	Određivanje sadržaja obuke	2 sat
Aktivnost 5	Utvrdjivanje materijala i tehnika obuke	2 sat 30 min

Pregled

Počevši od Modula 3 i dalje do modula 5 učesnici će raditi na projektovanju modela ELJP sesije obuke za određenu ciljnu grupu. Cilj ovih modula je da učesnici razviju model za obuku koji će zapravo koristiti u svom radu.

U Modulu 3, učesnici će početi proces tako što će prvo pregledati korake potrebne za dizajniranje sesije obuke, a zatim naglasiti glavne elemente sesije obuke za svoju ciljnu grupu.

Učesnici će raditi u određenim grupama u skladu sa aktuelnom ciljnom publikom njihove obuke.

Aktivnost 1 Razvijanje sesije obuke - Osnove

Cilj Za pregledati osnovne korake za razvoj sesije obuke

Vreme 30 minuta

Opis

Ova aktivnost je podeljena na dva dela.

U delu A, radićete u malim grupama da bi ste vežbali korake za razvijanje sesije obuke.

U delu B, diskutovaćete o ovim koracima sa drugim grupama.

5 min Deo A Osnovni koraci za razvoj obuke- Mali Grupni rad

Fasilitator deli učesnike u male grupe u zavisnosti od ciljne publike njihove obuke. Zajedno sa članovima svoje grupe, uradite vežbu iz radnog lista 5.

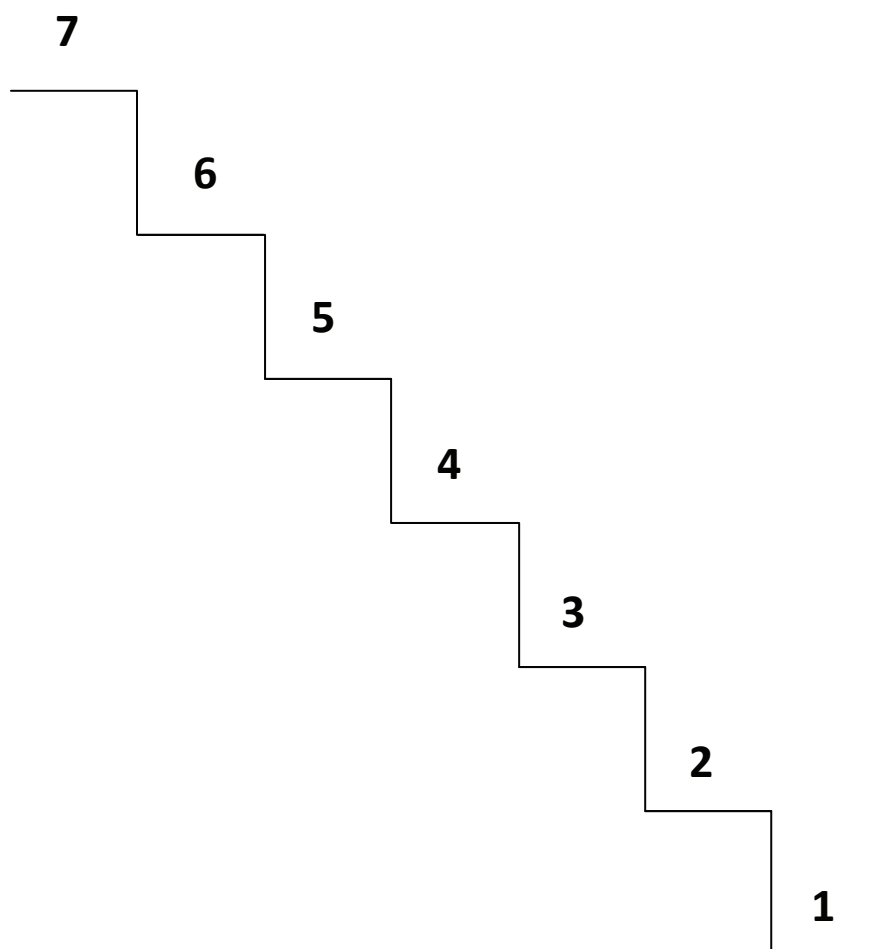
25 min Deo B Velika grupna diskusija

Diskutujte i uporedite korake za razvoj sesije obuke pripremljenu od strane različitih grupa.

Fasilitator će postaviti verziju koraka za razvoj sesije obuke na flipchartu za vašu laku referencu u toku razvijanja modela većeg HR sesije obuke

Radni list 1: Koraci za razvoj sesije obuke

Dole su koraci koji treba da se prate kada se razvija sesija obuke .
Odredite logičan redosled koraka počevši od broja 1 do 7.

- Identifikovanje učenika
- Određivanje sadržaja
- Određivanje odgovarajućeg vremenskog okvira
- Postavljanje ciljeva obuke
- Utvrđivanje potreba učenja (znanje, veštine i stavovi)
- Dizajniranje procene i sredstva za praćenje / aktivnosti
- Priprema materijala za obuku

Pitanja za razmatranje:

1. Kada se razvija sesija obuka, Dali postoji samo jedan redosled ovih koraka?
2. Kakav je odnos između koraka?
3. Da li neki od koraka pojavljuju više puta tokom faze planiranja?

Aktivnost 2: Procena potreba učenja vaše ciljne publike

Cilj   Odrediti svrhu procene potreba za obukom i identifikovati potrebe učenja specifične ciljne publike
Vreme   2 sata 30 min

Opis

Ova aktivnost je podeljena na četiri dela

U Delu A, radićete u malim grupama da bi ste razmislili o identifikaciji potreba učenja.
U Delu B, podelićete svoje ideje sa drugima koristeći "jig saw" tehniku obuke.
U Delu C, identifikovaćete potrebe učenja određene ciljne grupe.
U Delu D, predstavitićete rezultate svoje diskusije većoj grupi i razgovarati o primerima procene potreba učenja

15 min   Deo A Odražavanje na potrebe učenja - Mali grupni rad

Fasilitator deli učesnike u male grupe prema ciljnoj publici njihove obuke. On/ona postavlja jedano ili više pitanja za svaku grupu dole. Odgovorite na pitanje (a) u svojoj maloj grupi.

- Koji su faktori koje uzimate u obzir pre nego što odlučite da ponudite sesiju obuke?
- Kakve informacije vam trebaju u vezi ciljne grupe?
- Koje metode / tehnike koristite da bi ste identifikovali potrebe učenja ciljne grupe?
- Šta bi moglo pomoći u izradi zadatka identifikacije potreba učenja ciljne grupe lakše?
- U svom iskustvu, da li sprovođenje procene potreba za učenje poboljšava vašu sposobnost da pružite obuku?
- Da li postoje neke potrebe ciljne grupe koje ste identifikovali a koje obuka ne može ispuniti? Navedite neke primere.

Pogledajte Više o ... polju ispod za više informacija o proceni potreba.
Procena potreba

1 sat   Deo C Utvrđivanje potreba učenja svoje ciljne publike - Mali grupni rad

Fasilitator vraća učenike svojim grupama iz dela A, podeljenih prema ciljnoj grupi njihove obuke. Odredite potrebe učenja svoje ciljne publike. Data je lista flipchart verzija na radnim listovima.

Korake koje treba slediti:

- Pripremite opis vaše ciljne publike pomoću radnog lista 6.
- Opišite svoju percepciju potreba učenja vaše ciljne publike. Pogledajte radni list 7.
- Odredite kako ćete proveriti vaše pretpostavke o njihovim potrebama učenja. Pogledajte radni list 8.
- Pripremite se da predstavite ovu informaciju drugim grupama popunjavanjem radnog lista 9. Pripremite flipchart verziju ovog programa za prezentaciju

45 min

Deo D Grupne prezentacije i diskusije

Imajući u vidu diskusije iz delova A i B, predstavite informacije o potrebama učenja svojoj ciljnoj publici.

Fasilitator ili resurs osoba će komentarisati i pružiti povratnu informaciju. On/ona će zatim dati primer o tome kako su potrebe za obukom određivana.

Radni list 2: Model vaše sesije obuke – Opis vaše ciljne publike

Pripremite opšti opis ciljne grupe vaše obuke popunjavanjem tabele dole.

Ciljna publika: _____

Profesija (e)	Opis
Prosečna starost	
Pol	
Nivo obrazovanja	
Iskustvo u oblasti ljudskih prava i ELJP	
Glavna pitanja u vezi ljudskih prava sa kojim se suočavaju u svom radu	
Glavni problemi ljudskih prava koji se javljaju zbog delovanja ciljne publike	
Ostale bitne činjenice	

Radni list 3: Model vaše sesije obuke – Vaša percepcija u vezi potreba učenja

Pripremite opšti opis ciljne grupe tako što ćete popuniti sledeću tabelu.

	Trenutni	Idelani	Kako ćete premostiti jaz?
Znanje			
Veštine			
Stavovi:			

Radni list 4: Model vaše sesije obuke – Verifikovanje pretpostavki u vezi potreba učenja

Pitanje	Kako ćete verifikovati vaše pretpostavke?
Kako ćete proveriti da je vaše razumevanje idealne situacije ispravno?	
Koga ćete kontaktirati da bi ste proverili da je vaša informacija tačna?	
Koje dodatne informacije vam trebaju da bi ste razvili obuku?	
Kako ćete dobiti ove informacije?	

Radni list 5: Model vaše sesije obuke – Presentacija potreba učenja vaše ciljne publike

Opis vaše ciljne publike :

Šta mislite, koje su njihove potrebe učenja :

Kako planiramo da proverimo naše pretpostavke

Aktivnost 3 Utvrđivanje ciljeva i namera

Cilj Ispitati korisnost postavljanja cilja i objektivna u procesu obuke i praktikovati merljivo ciljeve i objektivne.

Vreme 1 sat 15 min

Opis

U prethodnoj aktivnosti identifikovali ste potrebe za učenje ciljne publike vaše obuke. Sada ćete formulisati neke odgovarajuće ciljeve učenja za adresiranje ovih potreba.

Ova aktivnost je podijeljena na četiri dela.

U Delu A, diskutovaćete o nekim pitanjima u vezi svrhe i ciljeva.

U Delu B, praktikovaćete pisanje ciljeva.

U Delu C, napisaćete svrhe i ciljeve za model vaše sesije obuke

U Delu D, fasilikator će sintetizovati diskusiju.

15 min Deo A, Velika grupna diskusija

Fasilikator će voditi veliku grupnu diskusiju o svrhi i ciljevima u procesu dizajniranja obuke odgovaranjem na pitanja dole.

Koja je razlika između cilja i objektivna?

Kako nam pomažu u razvoju obuke ?

Zašto su oni važni za naše učesnike?

Kako nam pomažu u ocenjivanju naše obuke?

Fasilitator ukratko pregledava opšti cilj i ciljeve u kontekstu dizajna obuke. Pogledajte Više o... polju ispod.

Opšti cilj i ciljevi

Opšti cilj predstavlja široku izjavu o projektovanim ishodima obuke.

Ciljevi su obično specifičniji, izraženi u merljivom i posmatračkom smislu. Ciljevi izražavaju ono što učenik treba da bude u stanju da uradi nakon obuke.

Kao treneri, postavljanje opšteg cilja i određivanje ciljeva za naše aktivnosti obuke nam pomaže da bude jasni o tome šta želimo da postignemo. Moramo da znamo gde smo krenuli pre nego što odlučimo o tome kako stići do tamo.

Navođenje opšteg cilja i ciljeva za aktivnost obuke osigurava da svi napori budu usmereni ka postizanju samo željenih rezultata. Ključ za razvoj ciljeva je korišćenje REČI AKCIJE, koje označavaju nešto što se može meriti i posmatrati.

Na primer, veoma je teško izmeriti razumevanje. Reči država, pokazati ili rešiti su precizna i merljiva. Jasno navedene namere omogućuju učesnicima bolje razumevanje o onome šta mi (treneri, fasilitatori) nameravamo da uradimo i koji je njihov očekivani rezultat tokom celog procesa. Izvor: T. V. Goad. Održavanje efektivne obuke. San Dijego: Saradnici univerziteta, 1982: 63-76.

15 min   Deo B Vežba formulisanja ciljeva - Mali grupni rad

Fasilitator deli učesnike u male grupe prema ciljnoj publici njihove obuke. Zajedno sa članovima vaše grupe, napišete ciljeve korišćenjem reči akcije koje treba da budu što je više moguće jasne. Navedite svoje pretpostavke i dodajte informacije kada je to neophodno. Usredsredite se na ono što je razumno očekivati kao rezultat obuke. Koristite uputstva sa Referentne liste 12: Smernice za pisanje namera da bi vam pomogle.

1. Da bi razumeli koncept polova.

---

2. Za nastavnike da znaju kako da sprovode ELJP događaj za svoje studente.

---

3. Za vladine zvaničnike da znaju prava u Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima..

---

30 min   Deo C, Formulisanje cilja i namera vaše sesije obuke - Rad u malim grupama

U svom malim grupama, odredite opšti cilj obuke i dve glavne ciljeve za sesiju obuke koju razvijate za vašu ciljnu publiku i zapišite ih u radnom listu 10. Vratite se nazad na potrebe koje ste identifikovali u Aktivnosti 2 ovog modula (vidite radni list 9). U konstrukciji opšteg cilja i ciljeva, razmotrite sledeća pitanja:

- Da li se cilj može postići u roku trajanja radionice?
- Da li su ciljevi realni za vreme koje imate?
- Da li su oni odgovarajući za ciljnu grupu? Možete li ove ciljeve da predstavite grupi i dobiti njihovu podršku?
- Da li postoji logičan tok iz jednog cilja na drugi?
- Da li ciljevi adresiraju ono što želite da ciljna grupa zna (znanje)?
- Da li ciljevi adresiraju ono šta želite da ciljna publika bude u stanju da uradi (sposobnosti)?
- Da li ciljevi adresiraju ono šta želite da ciljna publika oseća (stavovi)?
- Da li su ciljevi jasno formulisani? Odnosno, da li postoji glagol koji jasno sugerise aktivnost?

15 min   Deo D, Velika grupna diskusija

Fasilitator poziva učesnike da dele komentare u vezi pisanja ciljeva.

Referentna lista 1: Smernice za pisanje ciljeva

Znanje

Identifikujte koju vrstu učenja očekujete:

Za ciljeve koji se odnose na učenje novih znanja, informacija, činjenica, upotrebite glagole kao što su

- Lista
- Naziv
- Opisati
- Objasniti
- Reći
- Identifikovati

Veštine

Za ciljeve koji se odnose na učenje novih veština, koristite glagole:

- Primenjivati
- Uporediti
- Odlučiti
- Izgraditi
- Kreirati
- Rešiti
- Odabrati
- Ispitati
- Razviti
- Pokazati
- Planirati
- Izvršiti

Stavovi

Ciljeve koje se odnose na promene u stavovima je teško podučavati i ocenjivati, tako da je učenje često merena posmatranjem ponašanja. Koristite fraze koje kombinuju stavove sa akcijama, na primer

- Pokazuju poštovanje za ljude u vašoj grupi učenjem njihovih imena i traženjem njihovih mišljenja.
- IZBEGAVAJTE korišćenje reči koje su neodređene, ili apstraktne, kao što su:
- Znati
- Biti upoznat sa
- Razumeti
- Razmisliti o
- Biti svestan o

Primeri reči akcije uključuju:

Primena	Razumevanje	Znanje	Analiza	Sinteza	Evaluacija
primeniti izračunati kompletirati demonstrirati dramtizovati zapošljavanje ispitati ilustrovati protumačiti Umetnuti locirati funkcionisati poručiti predvideti praktikovati Odnositi se izveštavati ponoviti Pregledati rasporediti skicirati rešiti prevoditi koristiti	saradnik klasifikovati uporediti računati razlikovati opisati razlikovati računati objasniti Proceniti ispitati izraziti protumačiti umetnuti locirati predvideti izveštavati Ponoviti Pregledati prevoditi	citirati brojati definisati izvlačiti identifikovati ukazati listirati Imenovati tačka pročitati recitovati prepoznavati odnosi se ponavljati izaberiti država sastaviti tabela kazati trag	analizirati proceniti kontrast kritikovati raspraviti otkrivati dijagram razlikovati eksperimentisati zaključiti ispitati inventar podeliti sumirati	organizovati sastaviti prikupljati sastaviti izgraditi stvoriti dizajnirati otkrivati formulisati uopštiti integrisati upravljati organizovati planirati pripremati proizvoditi predložiti	Proceniti ocenito izabrati kritikovati odrediti oceniti presuditi meriti rangirati stopa Preporučiti revidirati bodovati izabrati testirati

Izvor: A. Rosof. "Početni ciljevi," Kontinuirano medicinsko obrazovanje: A Primer. Westport, Connecticut, Praeger 1992): 52-59

Radni list 6: Model za vašu sesiju obuke – Opšti cilj i ciljevi

Opšti cilj učenja:	
Ciljevi:	Rezultati: Koje rezultate očekujete u postizanju ovih ciljeva?
Cilj 1:	
Cilj 2:	

Aktivnost 4 Određivanje sadržaja obuke

Cilj Odrediti odgovarajući sadržaj za sesiju obuke o ljudskim pravima

Vreme 2 sata

Opis

Uvod

Glavne oblasti sadržaja ELJP obuhvataju elemente vezane za:

1. znanje o ljudskim pravima
2. veštine za akcije
3. vrednosti i stavove za ljudska prava

U ovoj aktivnosti, počecete diskutujući o bitnim elementima u svakoj od ovih kategorija. Zatim cete odrediti sadržaj vaše HR sesije obuke
Udhézime

Uputstva

Ova aktivnost je podeljena na tri dela.

U Delu A, radićete u tri grupe da diskutujete šta glavne oblasti ELJP sadržaja treba da obuhvataju i zatim podeliti rezultate vaše diskusije sa većom grupom.

U Delu B, radićete u malim grupama prema ciljnoj publici vaše obuke da biste utvrdili šta sadržaj vaše obuke treba da obuhvati.

U Delu C, odražavaćete glavne oblasti sadržaja identifikovane i diskutovane u okviru veće grupe

30 minuta Deo A Glavne oblasti sadržaja ELJP - Mali grupni rad

Fasilitator deli učesnike u tri grupe i dodeljuje svakoj grupi jednu od sledećih glavnih oblasti ELJ.

- Grupa 1 - Znanja: Šta ljudi treba da znaju o ljudskim pravima
- Grupa 2 - Veštine: Kako ljudi treba da budu sposobni da rade sa onim što su naučili
- Grupa 3 - Stavovi: Kako se ponašate, način na koji osoba deluje (na osnovu onoga što on / ona zna za LJR)

Zajedno sa članovima vaše grupe, iskoristite oko 15 minuta da pregledate informacije u Referentnoj listi 13: Glavni elementi ELJP sadržaja, metodologija i Referentni list 14: Kontrolna lista za ljudska prava koja se odnosi na ključne oblasti sadržaja je dodeljena vašoj grupi. Odredite elemente za koje mislite da su neophodni da uključite u vašu obuku o ljudskim pravima.

ku o ljudskim pravima.

Slobodno dodajte sve ostale elemente za koje grupa misli da nedostaju. Svaka grupa će zatim opet predstaviti rezultate njihovih rasprava većoj grupi.

- 1 sat Deo B, Određivanje sadržaja vaše LJR sesije obuke - Rad u malim grupama
- Fasillitator deli učesnike u male grupe prema ciljnoj publici njihove obuke. Na osnovu potreba učenja vaše ciljne publike i opšteg cilja i ciljeva koje ste odredili za vašu obuku, utvrdite šta sadržaj sesije treba da obuhvati.
- 30 min Deo C, Grupa prezentacije i diskusija
- Svaka grupa zauzvrat predstavlja sadržaj koji su izabrali za svoju sesiju obuke koristeći flipchart verziju radnog lista 11. Fasilitator poziva učesnike da odražavaju prikladnosti sadržaja izbora od strane različitih grupa.
- Pitanja za razmatranje:
- Da li sadržaj odgovara ciljnoj publici? Da li uzina u obzir polne i kulturne razlike, verske prakse, i specifičnosti zemlje ciljne grupe?
  - Da li sadržaj odgovara opštem cilju i ciljevima ove obuke da bi se predviđene promene realizovale ?
  - Ako su međunarodni instrumenti glavna komponenta ukupnog sadržaja, možda ćete želeći da se zapitate, kako će učesnici koristiti određene instrumente? Da li je njihova potreba za ovim informacijama na osnovnom, srednjem ili naprednom nivou?

Referenta lista 2: Kontrolna lista sadržaja ljudskih prava

Informacije o znanju o ljudskim pravima	Veštine o ljudskim pravima za preduzimanje akcija	Vrednosti ljudskih prava & Stavovi
<ul style="list-style-type: none"> • Koncepti i principi • Istorijski razvoj • Dokumenti ljudskih prava • Kršenje ljudskih prava • Zakon o ljudskim pravima i njegovo sprovođenje • Ljudi i agencije odgovorne za promociju i zaštitu ljudskih prava • Terminologija ljudskih prava 	<ul style="list-style-type: none"> • Razvijanje sposobnosti kritičkog razmišljanja • Razvijanje strateških akcionih planova • Analiza situacije na makro i mikro nivou u utvrđivanje uzroka i efekta faktora • Usvajanje metoda mirnog rešavanja sukoba • Analiza faktora koji dovode do kršenja ljudskih prava • Vežbanje učešća • Donošenja odluka • Primena instrumenata ljudskih prava i mehanizama 	<ul style="list-style-type: none"> • Razvijanje osećaja osnaživanja • Poštovanje prava drugih • Razvijanje prihvatanja drugih • Pokazivanje empatije za one kojima su uskraćena prava • Razumevanje odnosa između prava i odgovornosti • Prepoznavanje sopstvenih predrasuda • Ispitivanje kako naše ponašanje utiče na prava drugih • Preuzimanje odgovornosti za zaštitu prava drugih

Aktivnost 5 Utvrđivanje tehnika i materijala obuke

Cilj Istraži različite vrste tehnika i materijala koji se mogu koristiti za obuku ljudskih prava

Vreme 2 sata 30 min

Opis Ova aktivnost je podeljena na tri dela.

U Delu A, fasilitator će predstaviti primere tehnika i aktivnosti koje se mogu koristiti u obuci ljudskih prava.

U Delu B, radićete u malim grupama za utvrđivanje vrste tehnika i aktivnosti koje će najviše odgovarati vašoj sesiji obuke.

U Delu C, predstavite rezultate vaše diskusije većoj grupi.

30 minuta, Deo A, Presentacija: Tehnike obuke

Fasilitator razmatra različite tehnike obuke koje se mogu koristiti u obuci ljudskih prava. Pogledajte Referentni list 16: Vrste tehnika i aktivnosti obuke i Referentni list 17: Efikasne tehnike obuke. Fasilitator angažuje učesnike u diskusiji tako što ih poziva da odgovore na sledeća pitanja.

1. Koje faktore uzimate u obzir pri odabiru određene tehnike ili aktivnosti za obuku?
2. Kako se „participativne“ tehnike / aktivnosti razlikuju od „tradicionalnijih“ tehnika obuke?
3. U vašem iskustvu, da li su neke aktivnosti podobnije i / ili uspešnije od drugih? Zašto?
4. Kako birate materijal za ELJP ?
5. Gde tražite?
6. Koje faktore uzmete u obzir pri utvrđivanju redosleda aktivnosti i materijala?

1 sat Deo B Identifikacija efektivnih tehnika za vašu obuku - Rad u malim grupama

Rad u malim grupama prema ciljnoj publici vaše obuke. Odlučite o tehnikama i aktivnostima koje će biti najefikasnije za obuku koju dizajnirate. Vidite Referentnu listu 16: Vrste tehnika i aktivnosti obuke i referentna lista 17: Efikasne tehnike obuke. Koristite radni list 12 da biste zapisali rezultate vaše diskusije.

Svaka grupa će zatim predstaviti svoj plan drugoj grupi u delu C

1 sat Deo C, Grupna prezentacije i diskusija

Svaka grupa predstavlja tehnike i aktivnosti koje su izabrali za svoju obuku. Druge grupe će pružiti komentare i povratnu informaciju.

Referentna lista 3: Vrste tehnika obuke i aktivnosti

Vrste tehnika spadaju pod sledećim kategorijama:

1. Dinamika grupe

- “Dinamicas”
- Icebreakers
- Energizers

2. Znanje / Tehnike izgradnje informacija

- Presentacije
- Čitanje tekstova i obavljanje poslova
- Kreativno razmišljanje (braintorming)

3. Vrednosti / Tehnike stavova

- Igra uloga
- Debate

4. Veštine prakse / Primena

- Studije slučaja
- Simulacije

5. Krićka analiza / odražavanje

- Kombinacija gorenavedenih tehnika

Referentni list 4: Efektivne tehnike obuke

Pružanje informacija	Podučavanje veština, ponašanja	Promeniti vrednosti, stavove
<p>Prezentacija: jedna izvorna osoba predstavlja informacije sa njegove/njene tačke gledišta u vezi pitanja.</p> <p>Panel prezentacija: Dve do tri izvorne osobe predstavljaju različite aspekte zajedničke teme (fasilitator je neophodan).</p> <p>Debata: Dve izvorne osobe predstavljaju konfliktne poglede i raspravljaju o svojim tačkama gledišta (fasilitator je neophodan).</p> <p>Dijalog: Neformalni razgovorni diskurs između dve izvorne osobe.</p> <p>Dramatična prezentacija: priprema igre ili skeča.</p> <p>Odgovarajuće aktivnosti za praćenje prezentacija jednog ili više izvornih osoba koji obuhvataju publiku uključuju:</p> <p>Forum: slobodno, otvoreno, vreme za pitanja/diskusiju odmah nakon prezentacije .</p> <p>Vreme za pitanja: Mogućnost za bilo koga u publici da direktno postavljaju pitanja izlagačima.</p> <p>Buzz grupe: podgrupe od četiri do šest osoba diskutuju oko pet minuta o određenom pitanju ili pitanju koje su pokrenuli izvorne osobe, onda je dele sa publikom</p> <p>.</p>	<p>Studija slučaja: Prezentacija problema ili slučaja grupi da analizira i reši.</p> <p>Demonstracija: Fasilitator verbalno objašnjava i obavlja akt, postupak ili proces.</p> <p>Igre, Strukturna iskustva: učesnici učestvuju u igri koja zahteva posebnu veštinu, obično predvođena od strane fasilitatora.</p> <p>Simulacija: Učesnici uče veštine u postavku koja simulira pravu postavku u kojoj su veštine potrebne.</p> <p>Tim podučavanja/učenja: rad u saradnji, male grupe od 3 do 6 osoba, svako podučava i pomaže jedno drugom u razvijaju sposobnosti.</p> <p>Odgovarajuće aktivnosti za praćenje i vežbanje veština:</p> <p>Primena Projekata: Aktivnosti koje omogućavaju učesnicima da se vežbaju veštine u svom kontekstu i situacijama u toku obuke.</p> <p>Vežbanje: Konkretno aktivnosti za primenu učenja posle obuke u kontekstu rada</p>	<p>Odgovor u krug: pitanje postavljeno članovima grupe koje sedi u krug, svaka osoba po reku daje svoj odgovor.</p> <p>Putovanja, turneje: Pregledavanje ili doživljavanje situacija iz prve ruke za posmatranje i proučavanje.</p> <p>Igre: Iskušavanje igre i diskusija njene primene u stvarnom životu.</p> <p>Grupna diskusija: Međusobna razmena ideja i mišljenja od strane članova malih grupa (8 do 20 osoba) u vezi problema ili pitanja od zajedničkog interesa za oko 10 do 40 minuta u zavisnosti od veličine grupe.</p> <p>Igranje uloga: Improvizacija dramatizacije problema ili situacije potpraćenu diskusijom.</p> <p>Simulacija: Iskustvo u situaciji što je realnije moguće, potpraćeno diskusijom.</p> <p>Skeč: kratko, dramatična uvežbana prezentacija potpraćena diskusijom.</p>

Modul 4

Vaspitač ljudskih prava i umetnost fasilitiranja

Dan 4. Modul 4: Vaspitač ljudskih prava i umetnost fasilitiranja

Aktivnost 1 Glavne vrednosti i uverenja vaspitača LJR	30 min
Aktivnost 2 Postavljanje klime	45 min
Aktivnost 3 Dileme fasilitiranja	1 sat 15 min
Aktivnost 4 Rukovanje sukobom u našem ELJP i LJR ragu	45 min

Pregled

U ovom modulu učesnici odražavaju karakteristike efikasnog vaspitača ljudskih prava na osnovu njihovih informacija koje su oni dali u zadatku pred obuke. U ovom modulu, učesnici će imati priliku da produbljuju ovu refleksiju i izvući neke zaključke o tome kako njihov lični pogled na pitanja ljudskih prava, njihova sposobnost za upravljanje konfliktima koji se javljaju tokom obuke, njihovi stavovi i pretpostavke o njihovim učenicima, kao i njihov pojedinačni stil fasilitiranja utiču na njihovu efikasnost kao fasilitatori.

Aktivnost 1 Edukator LJP: Osnovne vrednosti i uverenja

Cilj Da istraže edukatori/fasilitatori LJP osnovne vrednosti i uverenja o tome kako bi trebalo da bude sprovedena obuka.

Vreme 30 min

Opis

Uvod

Naše osnovne vrednosti i uverenja o tome kako bi obuka trebala da bude sprovedena utiču na način na koji planiramo i sprovodimo obuku ljudskih prava. One takođe utiču na to kako se mi ponašamo dok fasilitiramo obuku, uključujući našu interakciju sa učesnicima.

U Modul 1 zatraženo je da razmišljamo o tome šta čini efektivnog fasilitatora. Sada ćemo pokušati da produbljujemo ovu raspravu odražavajući se na tome kako vidimo našu ulogu fasilitatora edukacije o ljudskim pravima.

Uputstva

U Delu A, radićete kontinuum vežbu.

U Delu B, fasilitator će voditi veliku grupnu diskusiju o vrednostima i verovanjima fasilitatora.

15 min Deo A kontinuum

Fasilitator počinje kontinuum vežbama da bi grupa istražila neke od svojih osnovnih vrednosti i uverenja, kao fasilitatora u edukaciji ljudskih prava.

Fasilitator će pročitati niz izjava (videti sledeću stranicu). Vi ćete naznačiti vaš odgovor na svaku izjavu postavljanjem zamišljene linije koja se proteže iz jedne strane sobe na drugu.

Pozicija koju ste odabrali duž linije će ukazati na vašu poziciju u odnosu na izjavu. Jedna strana sobe će snažno predstavljati pozitivan a druga strana snažno negativan odgovor, dok sredina sobe služi za odgovore negde između ova dva ekstrema.

Posle svake izjave, Fasilitator će pitati zašto različiti učesnici stoje tamo gde su duž kontinuumu

Lista izjava o vrednostima i uverenjima vaspitača ELJP

- Svako može biti dobar fasilitator.
- Obuka treba da bude uživanje.
- Metode i veštine predstavljaju najvažniji deo obuke.
- Ličnost fasilitatora je najvažniji za uspeh obuke
- Veštine fasilitatora su ključne za uspeh obuke.
- Fasilitator treba da ostavi svoje lične vrednosti kod kuće.
- Fasilitator ima puno moći u grupi
- Fasilitatoru treba da se sviđaju svi učesnici u suprotnom će rezultati neće biti

ugroženi

- Fasilitator mora da bude uvek spreman da odgovori na potrebe učesnika.
- Fasilitator treba da pomogne učesnicima da dođu do zaključka koji on / ona žele da postignu
- U sesiji obuke, učesnici treba da primaju „recepte“.
- Svrha svake obuke je lični razvoj.
- Dobar Fasilitator razvija prijateljske odnose sa svim učesnicima.
- Fasilitator ne treba da prizna njegov / ili njen nedostatak znanja ili iskustvo u određenoj oblasti, jer će to ozbiljnopodrivati njegov/njen kredibilitet u grupi.
- Fasilitator treba da bude potpuno neutralan u svom poslovanju sa učesnicima.
- Najveći deo odgovornosti za učenje pada na fasilitatora.
- I muški i ženski fasilitatori se suočavaju sa istim izazovima.

15 min

Deo B, velika grupna diskusija

Fasilitator vodi veliku grupnu diskusiju odgovaranjem na sledeća pitanja:

- Da li postoje druge vrednosti i uverenja za koje mislite da su bitna a koja nisu pomenuta?
- Kako se te vrednosti i verovanja odnose na osnovne principe participativnog pristupa?

Aktivnost 2, Postavljanje klime

Cilj	Opisati ulogu fasilitatora u podešavanje odgovarajuće klime i odgovarajuće tehnike za poboljšanje učenja učesnika
Vreme	45 minuta
Opis	Uvod Klima i atmosfera obuke imaju direktan uticaj na nivo učenja učesnika i na nivo zadovoljstva učesnika u vezi obuke. Pored učenja samog objekta, stil fasilitatora je ključan faktor u postavljanju klime.

10 min Deo B, krativno razmišljanje (brainstorming)

Razmislite pojedinačno o nekim stvarima koje fasilitator može da uradi da postavi klimu koja je pogodna za uverenje. Imajte na umu osnovne vrednosti i verovanja grupe koja su diskutovana u Aktivnosti 1. Neke ideje za postavljanje klime su date u Referentnoj listi 18: Stil Fasilitatora - Bitan elemenat u postavljanju klime

35 min Deo B, Velika grupna diskusija

Podelite svoje ideje sa većom grupom. Pružite primere iz sopstvene prakse fasilitiranja ili iz ove sesije ili drugih sesija obuke u kojima ste učestvovali. Fasilitator će voditi veliku grupnu diskusiju o fasilitiranju. Neka pitanja za razmatranje:

- Kao fasilitator, imajte generalnu ideju o potrebama vaše ciljne publike pre radionice.
- Da li takođe imate pretpostavke o njihovim vrednostima, verovanjima i stavovima? Kako bi ovo moglo uticati na vašu ulogu fasilitatora.

Referentna lista 1: Stil fasilitiranja - bitan element u postavljanju klime

Stvari koje treba uraditi:

- Uspostavite svoju ulogu u sopstvenom umu.
- Uspostavite očekivanja učesnika i potrebe i vaša očekivanja kao fasilitator.
- Budite sigurni da svi u grupi ovo razumeju.
- Kreirajte podsticanju atmosfere u kojoj se ljudi osećaju slobodni da preuzmu rizik.
- Budite osetljivi prema procesu komunikacije, uključujući jezik tela učesnika, kao i sopstveni
- Slušajte sa empatijom, ne prekidati
- Priznajte ideju sa kojom se možda ne slažete
- Koristite pozitivne reči (pohvale, priznanja)
- Pokažite da vam je stalo
- Bavite se „teškim“ učesnicima sa poštovanjem
- Komunicirajte iskreno o tome šta znate a šta ne.
- Budite energični, vaša energija / struja će se verovatno odraziti na učesnike.
- Koristite icebrekerse i / ili otvarače sa kojima se osećate ugodno i sa kojima se i vaši učesnici osećaju ugodno
- Obezbedite povratne informacije tokom aktivnosti i na kraju svakog segmenta.
- Budite dostupni za pitanja.
- Učite sa grupom!!

Aktivnost 3 Dileme fasilitacije

Cilj Vežbati tehnike za rešavanje problematičnih situacija koje mogu nastati tokom treninga

Vreme 1 sat 15 min

Opis

U APO, učesnici su bili zamoljeni da opišu tri dileme fasilitiranja ili situacije koje predstavljaju izazov a koje su oni doživeli kao fasilitatori. U ovoj aktivnosti učesnici će podeliti strategije za rešavanje ovih izazova. Ova aktivnost je podeljena na dva dela.

U Delu A, radićete u malim grupama da bi diskutovali o tome kako da rešavate jedan broj dilema fasilitiranja.

U Delu B, svaka grupa će podeliti rezultate svoje diskusije sa velikom grupom na kreativan način.

30 min Deo A, Upravljanje dilemama fasilitacije - Mali grupni rad

Fasilitator deli učesnike u male grupe prema ciljnoj publici njihove obuke i dodeljuje jednu ili dve situacije za svaku grupu. Šest primera situacija su data dole. One mogu biti zamenjene situacijama date od strane učesnika u APO.

Pročitajte situacije dodeljene vašoj grupi i diskutujte o tome kako bi ste vi rukovali njome. Pripremite se da predstavite vaše strategije većoj grupi u Delu B. Zapamtite da budete kreativni!

Situacija 1

Učesnici u grupi vaše obuke su radili u tri pod grupe na posebnom zadatku za oko sat vremena. 45 minuta imaju sve tri grupe da predstave rezultate svoje diskusije drugim grupama.

Grupa 1 je završila svoju prezentaciju za 10 minuta.

Grupa 2 upravo izlaže i imala je reč više od 20 min. Njihova prezentacija proizvodi angažovanje i izaziva živu diskusiju.

Grupa 3 još uvek nije izlagala. Učesnici će na pauzi za ručak za 15 minuta

Šta ćete da uradite? Objasnite obrazloženje za svoju odluku.

Situacija 2

Učesnici u vašoj grupi obuke su uključeni u diskusiju o temi koja je od posebnog interesa za vas. Štaviše, to je oblast u kojoj imate puno iskustva. Vi se ne slažete sa nekim od stvari o kojima se govori.

Šta ćete da uradite? Objasnite obrazloženje za svoju odluku.

Situacija 3

Vi fasilitirate obuku na temu ljudskih prava. U vašoj grupi postoje više različitih tipova učesnika koji utiču na realizaciju obuke. Opis ELJP ovih učesnika je dat dole.

Neodlučan

Ovaj učesnik je sramežljiv, ustručava se i često ćuti. Lako je zaboraviti na ovu osobu u grupi.

Monopolizer

Druga vrsta učesnika izgleda da ima puno toga da kaže i oduzeće svo dostupno vreme za diskusiju ako mu je to dozvoljeno.

Neposlušan

Treća vrsta teži ka tome da prekida, prekida druge, i upada im u reč pre nego što su imali prilike sve da kažu. Velika želja ove osobe da govori često ga spečava u slušanju.

Šta ćete da uradite? Objasnite obrazloženje za svoju odluku.

Šta ćete da uradite? Objasnite obrazloženje za svoju odluku.

Situacija 4

Vi fasilitirate obuku ljudskih prava koja je okupila učesnike iz različitih institucija / organizacija u zemlji. Učesnici koji pohađaju obuku imaju vrlo različite stavove o pitanjima polova. Tokom sesije, javi se argument u vezi pitanja polova. Iako ste u stanju da ga sadržite, dinamika grupe opada usled negativnih posledica ovog incidenta. Vi shvatate da to utiče na uspeh obuke.

Šta ćete da uradite? Objasnite obrazloženje za svoju odluku

Situacija 5

Vi treba da fasilitirate obuku koja traje 21-dan a koju je neko drugi dizajnirao. Obezbeđen vam je materijal obuke samo jedan dan ranije a nekad i tokom same sesije obuke.

Šta ćete da uradite? Objasnite obrazloženje za svoju odluku

Situacija 6

Vi fasilitirate sesiju obuke u vezi ljudskih prava. U vašoj grupi, broj različitih vrsta učesnika utiče na glatku realizaciju obuke. Opis tri vrste ovih učesnika je dat dalje u tekstu.

Rigidni

Jedan učesnik zauzima stav u vezi nekog pitanja i retko će se odustati od tog stava, ili uopšte. Osoba ne popušta toliko da to otežava napredak grupe.

Zapper (blokator) ideja

Još jedan učesnik je veoma vešt u omalovažavanju ideja drugih učesnika. Ova osoba uvek ima negativan komentar spreman, koji ima za cilj da obeshrabri bilo koju ideju koja je nova ili drugačija.

Gunđalo

Treći učesnik je stručnjak da okrivi, namazi krivicu, žali se i deli njegove beskrajne pritužbe sa bilo kim ko će slušati.

Šta ćete da uradite? Objasnite obrazloženje za svoju odluku.

---

45 min   **Deo B, Razmena strategija za rešavanje svake situacije**

Svaka grupa će zauzvrat predstaviti svoju situaciju (e) i strategije do kojih su došli većoj grupi. Ne zaboravite da budete kreativni i praktikujete različite tehnike prezentacije (npr. igru uloga).

Nakon svake prezentacije malih grupa, učesnici imaju priliku da komentarišu i daju svoje predloge o upravljanju pomenutom situacijom. Vidite referentnu listu 19: Veštine fasilitiranja.

Referentna lista 2: Veštine fasilitiranja

1. Saveti za upravljanje vremenom

- Presecite na sredini obuke, a ne od početka ili kraja.
- Pojednostavite zadatke (npr., eliminisati neke korake u aktivnostima).
- Smanjite količinu vremena za diskusiju u malim grupama.
- Smanjite vreme izveštavanja veće grupe.
- Uvek stignite na vreme i poštujujte raspored (npr. pauze, ručak, kraj dana).
- Pregovarajte o neophodnim promenama u planiranim aktivnostima sa učesnicima

2. Koristite različite tehnike da uključite sve učesnike

- Promenite sastav grupa za mali grupni rad.
- Dodelite uloge učesnika u malim grupama (lider, merilac vremena, rekorder, portparol, itd.).
- Ohrabrite različite metode izveštavanja rada u grupi.
- Napravite aranžman sedenja koji podstiče grupnu diskusiju.

3. Saveti za učešće fasilitatora u diskusiji

- Kao fasilitator, vi donosite određene veštine i znanja obuci. Izazov je obezbediti stručnost strateški i sa poštovanjem.
- Napravite rezime diskusije da se uverite da svako razume i držite diskusije u pravcu koji vi želite. Ako postoje nesuglasice, donosite zaključke.
- Parafrazirajte izjave učesnika da proverite Vaše razumevanje i podržavajte izjave.
- Postavljajte pitanja da ohrabrite odražavajuće odgovore kao što su otvorena pitanja.
- Ne odgovarajte na sva pitanja sami. Učesnici mogu odgovoriti jedan drugome na pitanja.
- Pitajte učesnike da li se oni slažu sa nečijom izjavom.
- Uverite se da učesnici govore češće nego vi.

4. Saveti o održavanju prezentacije

- Vežbajte prezentaciju nekoliko puta.
- Proverite da li sadržaj i stil dostave odgovaraju na potrebe vaše publike.
- Održavajte redovni kontakt očima sa publikom (učesnicima).
- Koristite ton razgovora.
- Prenesite svoj entuzijazam za materijal i publiku.
- Pitajte publiku povremeno da li mogu da čuju i vide sve.
- Šetajte namerno po prostoriji i koristite prirodne gestove. Izbegavajte pokrete i gestove koji mogu da skrenu pažnju publike.
- Interaktivno se bavite sa učesnicima da bi ste postigli pozitivan odnos sa njima.

5. Saveti o korišćenju vizuelnih nastavnih sredstava (tablu, režijske troškove, flipcharts, kompjuterske prezentacije)

- Koristite vizuelna sredstva za podsticanje i usmeravanje pažnje učesnika.
- Proverite opremu pre sesije kako bi ste bili sigurni da se radi i da znate kako da je koristite.
- Podstaknite učesnike da pišu beleške.
- Učinite da se svako vizuelno sredstvo računa.
- Otkrijte vizuelne informacije postepeno, a ne odjednom.
- Obezbedite kopije kompjuterskih prezentacija (npr. za PouerPoint), sa prostorom za dodatne napomene.

Aktivnost 4 Upravljanje konfliktom u našem ELJP i LJR radu

Cilj Identifikovati načine rešavanja sukob koji se javljaju u toku treninga i ispitati kako naše vrednosti i stavovi utiče na način na koji pristupamo međuljudskim konfliktima.

Vreme 45 minuta

Opis

Ova aktivnost je podeljena na dva dela.

U Delu A, fasilitator će vas voditi kroz aktivnost demonstracije.

U Delu B, fasilitator će voditi veće grupno odražavanje.

10 min **Deo A Aktivnost demonstracije - „Guranje ruku“**

Pre početka aktivnosti, fasilitator se uverava da pojedinci nemaju problema sa fizičkim kontaktom. Ako se problemi u vezi sa fizičkim kontaktom pojave u bilo kom trenutku u toku aktivnosti, fasilitator ih rešava pre nego što nastavi, na primer, stavi komad odeće ili svesku između dlanova dve osobe.

1. Fasilitator deli učesnike u dve grupe korišćenjem metode nasumice (npr. brojanjem 1, 2, 1, 2 ...).

- Prva grupa ce biti grupa A, ili jabuke, ili plava, itd

- Druga grupa ce biti grupa B ili narandže, ili crvena, i sl

2. Svaka grupa oblikuje pravu liniju stajanjem rame uz rame, rame uz rame okrenuti prema drugoj grupi. Tu treba da bude udaljenost dužine jedne ruke između dve linije.

3. Fasilitator pita učesnike da stave svoje šake preko šaka osobe do njih, samo ih blago dodirujući. Fasilitator pokazuje ovo tako što radi za ko-fasilitatorom ili jednim od učesnika. Nema govora ili drugog oblika komunikacije u toku ove aktivnosti (npr., bez jezičkih znakova, kontakta očima).

4. Fasilitator nalaže učesnicima u grupi A da guraju ruke osobe ispred njih iz gupe B nekoliko sekundi. protiv gurnuti ruke u lice pred njih iz grupe B za nekoliko sekundi. Zatim, on / ona traži da se zaustave, spuste svoje ruke i ostanu u stojećem položaju.

5. Fasilitator pita nekoliko učesnika u grupi A da razmotre sledeća pitanja:

- Objasnite šta je osoba ispred vas iz grupe B učinila kada ste počeli gurati vjegovu/njene dlanove.

- Da li primetili otpor prema vama? Da li se neko odupreo, a zatim promenio pristup?

6. Fasilitator onda pita nekoliko učesnika u grupi B da uzmu u obzir sledeće pitanje:

- Objasnite kako ste reagovali kada je osoba ispred vas iz grupe A počela da gura svoje dlanove protiv vaših.

7. Fasilitator onda pita veću grupu sledeća pitanja:

- Koja je naša početna reakcija kada nas neko gura? Da li naša neposredna reakcija da guramo nazad, da se odupremo? Da li je to naša prirodna reakcija?

- Koju drugu radnju bi osoba u grupi B mogla da izabere kada se gura?

8. Fasilitator traži od učenika da demonstriraju druge vrste akcija koje bi mogle da se preduzmu u ovoj situaciji, kao što su:

- Ispuštanje ruku
- Guranje druge osobe mnogo jače
- Vrteti se okolo
- Brzo skakanje iz reda da bi osoba koja gura izugbila ravnotežu
- Napuštanje
- Angažovanje drugog u plesu
- Guranje ruku napolje i grljenje osobe (demonstrirajte ove sa ko-fasilitatorom ili voljnim učesnikom koji razume šta hoćete da uradite)

35 min Deo B, kratko informisanje i odražavanje

Fasilitator traži od učenika da razmišljaju o kontekstu njihovog ELJP rada i razmotriti vrste situacija gde se „guranje“ - dešava.

Pitanja za razmatranje:

- U kontekstu vašeg ELJP rada, u kojim vrstama situacija ste naišli na “guranje”?
- Na koji način vi „gurate“?
- Na koji način vas drugi „guraju“?
- Dajte primere rezultata ovog „guranja“.
- Koje su efikasne alternative koje ste pronašli?
- Koje su neke od stvari koje možete učiniti da bi ste smanjili otpor?
- Koja ljudska prava se često krše u intenzivnom međuljudskom konfliktu?
- Fasilitator takođe traži od učesnika da odgovore na sledeća pitanja:
- Kako moje razumevanje i percepcija moći da utiču na način na koji se ponašam u sukobu?
- U mojoj interakciji sa drugima, koje su neke od stvari koje radim a imaju tendenciju da pogoršavaju situaciju konflikta?
- Koje su neke od stvari koje radim a imaju tendenciju da doprinesu mirnom rešavanju konflikta?
- Koje su veze između načina na koji pristupamo međuljudskom konfliktu i načina na koji se upravlja konfliktima velikih razmera (nacionalni i međunarodni)?
- Kada se ne slažem sa nekim u vezi nečega, kako to utiče na moju percepciju u vezi te osobe?

Modul 5

Model vaše sesije obuke

Dan 5 Modul 5: Model vaše sesije obuke

Aktivnost 1 Sastavljanje modela vaše sesije obuke	2 sat 30 min
Aktivnost 2 Presentacije modela učesnika za njihovu sesiju obuke	2 sat
Aktivnost 3 Kontinuirano unapređenje ciklusa	45 min
Aktivnost 4 Tehnike evaluacije	1 sat
Aktivnost 5 Transfer učenja	1 sat
Aktivnost 6 Planiranje praćenja vaše sesije obuke	45 min
Aktivnost 7. Evaluacija radionice	30 min
Aktivnost 8 Zatvaranje radionice	15 min

Pregled

Cilj ovog modula...

Nismo zaboravili da uključimo cilj. Budući da je ovo TZT radionica, mi ćemo tražiti dva učesnika da volonterski pročitaju ovaj modul unapred, razviti cilj i pregled za predstavljanje grupi.

Osim toga, cilj ovog modula je da se učesnici fokusiraju na efektivne i efikasne metode za merenje rezultata ELJP rada i obezbeđivanje održivosti kroz dobro planiran nastavak.

Aktivnost 1 Sastavljanje modela vaše sesije obuke

Cilj Proizvoditi kompletan model za obuku za ljudska prava za određenu ciljnu grupu

Vreme 2 sata

Opis

Radićete u malim grupama prema ciljnoj publici vaše obuke da bi ste razvili kompletan model za vašu sesiju obuke spajanjem celog rada koji ste uradili tokom radionice -listove iz prethodnih dana, pregledajte informacije i prenesite ih na radnom listu 17 uz sve neophodne promene.

Pripremite se da predstavite ovu informaciju drugim grupama. Pripremite flipchart verziju radnog lista za vašu prezentaciju.

Radni list 1: Model za vašu sesiju obuke

Zajedno sa članovima vaše grupe, razvijte kompletan model za vašu sesiju obuke koja rezimira sav posao koji ste uradili u poslednjih 4 dana. Osvrnite se nazad na radne listove plana obuke iz prethodnih dana. Pregledajte informacije i prenesite na ovaj radni list sa neophodnim promenama. Pružana su pitanja da vam pomognu u ovom procesu.

Glavni koraci	Pitanja na koja treba da odgovorite	Model vaše sesije obuke
Korak 1 Opis vaše CILJNE PUBLIKE Osvrnite se nazad na: (radni list 6)	<i>Ko su učesnici?</i> <ul style="list-style-type: none"> • Njihova okupacija? • Pol? • Nivo obrazovanja? <i>Sa kojim problemima se suočavaju?</i> <i>Koji je kontekst u kojem učesnici rade?</i>	
Korak 2 Odredite POTREBE Osvrnite se nazad na: (radne listove 7, 8, 9)	<i>Koja su znanja, stavovi, veštine koje učesnici treba da razviju?</i>	
Korak 3 Postavite opšti CILJ i CILJEVE Osvrnite se nazad: (Radni list 10)	<i>Na koje potrebe će obuka odgovoriti?</i> <ul style="list-style-type: none"> • U pogledu učesnika? • U pogledu situacije ljudskih prava? • U pogledu dnevnog reda ljudskih prava? 	
Korak 4 Odredite SADRŽAJ Refer back to: (Worksheet 11, 12)	<i>Koje teme, pitanja, informacije ćete uključiti?</i> <i>Koji sadržaj će doći od strane učesnika?</i> <i>Koja eksterna stručnost je potrebna?</i> <i>Kako će biti uključeni?</i> <ul style="list-style-type: none"> • Presentacije? • Video? 	
Korak 5 Razvijte MATERIJAL OBUKE (materijale koje treba stvarati, postojeći materijal, tekstove) Osvrnite se nazad: (Radni list 12)	<i>Koji postojeći materijal se može koristiti?</i> <ul style="list-style-type: none"> • Iz vaše organizacije? • Iz drugih izvora? <i>Koji materijali (priručnici, kopije materijala/ audio-vizuelna nastavna sredstava) treba da budu razvijeni?</i> <i>Koji materijal za čitanje će biti uključen?</i>	

<p>Korak 6 Odredite radni okvir Osvrnite se nazad na: (Radni list 11)</p>	<p><i>Broj dana?</i> <i>Broj časova dnevno?</i> <i>Da li je vremenski okvir realan u odnosu na količinu sadržaja koji želite da pokrijete?</i></p>	
<p>Korak 7 Dizajnirajte EVALUACIJU & SREDSTVA ZA PRAĆANJE Odredite strategije za prenos učenja Osvrnite se nazad: (Radni list 15)</p>	<p><i>Koje informacije želite da dobijete iz evaluacije?</i> <i>Kako ćete koristiti te informacije?</i> <i>Koje vrste instrumenata ćete koristiti?</i> <i>Koje vrste praćenja aktivnosti imate u planu?</i> <i>Koje strategije ćete koristiti za povećanje transfera učenja?</i></p>	

Aktivnost 2: Prezentacije modela sesije obuke učesnika

Cilj Učesnici treba da predstave modele njihove sesije obuke i primaju povratnu informaciju
Vreme 1 sat 30 min

Opis

Ova aktivnost je podeljena na dva dela.

U Delu A, fasilitator će razmotriti smernice za davanje i primanje povratnih informacija.

U Delu B, predstavice model vaše sesije obuke.

10 min Deo A Davanje i primanje povratne informacije - Velika grupa diskusija

U pripremi za Deo B, fasilitator vodi veliku grupnu diskusiju o davanju i primanju povratnih informacija. Neke smernice su data u Referentnoj listi 5: Uspešno ispitivanje.

Pitanja za razmatranje:

- Koja je svrha davanja i primanja povratne informacije?
- Koji su efikasni načini davanja i primanja povratnih informacija?

1 sat 50 min Deo B Grupna prezentacija i diskusija

Svaka grupa zauzvrat predstavlja model njihove sesije obuke koristeći verziju radnog lista 17 (10 minuta po grupi).

Kako svaka grupa bude predstavljala, ostali učesnici se pripremaju da daju odgovarajuće povratne informacije. Radni list 18 je obezbeđen za ovu svrhu. Fasilitator će obezbediti učesnicima dovoljno praznih radnih listova 18.

Nakon svake prezentacije, fasilitator poziva ostale učesnike da daju povratnu informaciju (5 min.)

Kada sve grupe budu završile sa prezentacijom, preostalo vreme će se koristiti za svaku grupu da izmeni svoj model obuke na osnovu povratnih informacija koje su dobile.

Radni list 2: Mreža povratnih informacija

Glavni koraci	Ne/ donekle/ da	Komentari
Korak 1 CILJNA PUBLIKA Da li su ciljani pravi ljudi		
Korak 2 Određivanje POTREBA Da li su potrebe ciljne publike jasno identifikovane?		
Korak 3 OPŠTI CILJ & CILJEVI Da li je ono što bi trebalo da se postigne jasno?		
Korak 4 ODREDITE SADRŽAJ Da li sadržaj ispunjava potrebe ciljne publike?		
Korak 5 RAZVOJ MATERIJALA OBUKE Da li je material obuke podoban za ciljnu publiku?		
Korak 6 Odredite VREMENSKI OKVIR Da li je vremenski okvir odgovarajući?		
Korak 7 Dizajnirajte EVALUACIJU & SREDSTVA ZA PRAĆANJE i STRATEGIJE za prenos UČENJA da li su predložena sredstva i strategije odgovarajuće i efikasne?		

Aktivnost 3 Kontinuirani ciklus poboljšanja

Cilj Istražiti model za evaluaciju edukacije

Vreme 45 minuta

Opis

Ova aktivnost je podeljena na dva dela.

U Delu A, podelićete svoje iskustvo sa najaktuelnijim iskustvom evaluacije obrazovanja. U delu B, fasilitator će pregledati različite vrste evaluacije u kontinuiranom ciklusu poboljšanja.

15 min Deo A, Evaluacija edukacije - Velika grupna diskusija

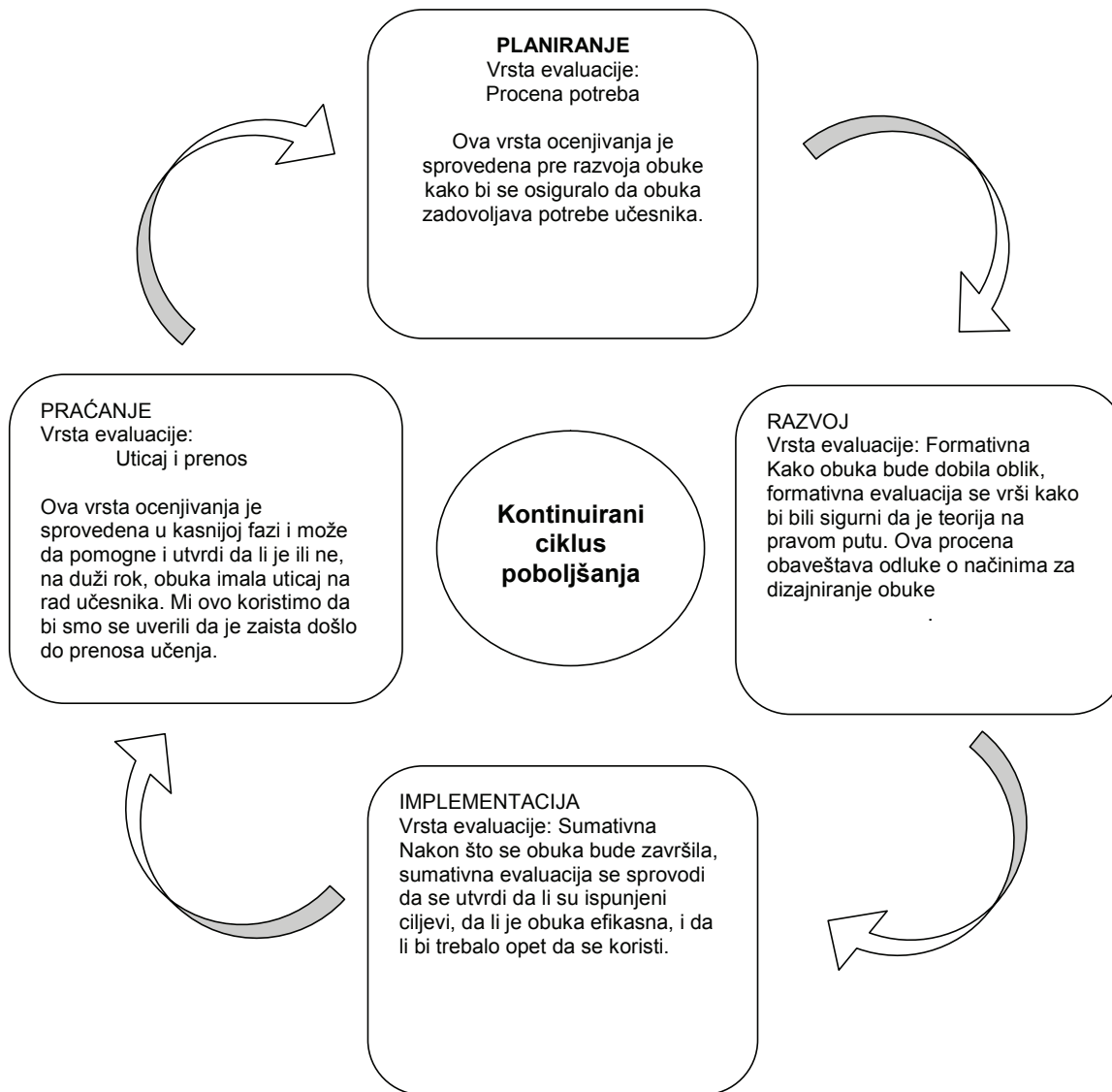
Razgovarajte o svom iskustvu u vezi evaluacije obrazovanja. Pitanja za razmatranje:

1. Šta znači „evaluacija edukacije“ za vas?
2. Zašto radimo evaluaciju?

30 min Deo B Presentacija: Kontinuirani ciklus poboljšanja

Fasilitator pregledava različite tipove evaluacije u ciklusu kao što je navedeno u Referentnoj listi 21: Kontinuirano poboljšanje ciklusa. Fasilitator zatim pita učesnike da podele svoja iskustva u korišćenju različitih tipova evaluacije u njihovoj obuci

Referentna lista 1: Kontinuirani ciklus poboljšanja

* Usvojeno iz: Trening za trenere : Dizajniranje i sprovođenje edukacije o ljudskim pravima ”, developed in 2007 by the Equitas - International Centre for Human Rights Education

Aktivnost 4: Tehnike evaluacije

Cilj Razviti i ojačati veštine evaluacije obuke

Vreme 45 min

Opis

Ova aktivnost je podeljena na dva dela

15 min Deo A, Ispitivanje tehnika evaluacije - Mali grupni rad

Fasilitator deli učesnike u male grupe i dodeljuje im dve tehnike evaluacije navedene u radnom listu 15. Diskutujte tehnike odgovaranjem na sledeća pitanja.

Nije svaka tehnika pogodna za svaki kontekst ili svaku svrhu.

- Kada bi ste koristili tehniku dodeljenu vašoj grupi? Koji faktori će uticati na vaš izbor?
- Koje su prednosti i nedostaci tehnike?
- Kako prikupljene informacije preko ove tehnike mogu koristiti za utvrđivanje rezultata ili uticaja u dužem vremenskom periodu?

Zapišite svoje odgovore u radnom listu 15 i dajte primere gde je to moguće.

45 min Deo B, Velika grupna diskusija

Podelite rezultate vaše diskusije iz Dela A sa većom grupom.

Aktivnost 5: Prenos učenja

Cilj Ispitati koncept prenosa učenja i razviti ideje o tome kako promovirati prenos tokom različitih faza obrazovnog ciklusa razvojnog projekta

Vreme 1 sat

Opis

Bez obzira na sadržaj ili temu obuke, učesnici moraju biti u stanju da preduzmu akciju kada se vrate u svoje organizacije ili njihov rad. Ovo je velika mera uspeha svake aktivnosti obuke.

Ova aktivnost je podeljena na tri dela.

U Delu A, diskutovaćete o konceptu prenosa učenja.

U Delu B, radićete u malim grupama prema ciljnoj publici vaše obuke da bi ste razvili strategije za promovisanje prenosa u svojim aktivnostima obuke.

U Delu C, podelićete rezultate vaše diskusije sa većom grupom.

10 min **Deo A Koncept prenosa - Velika grupna diskusija**

Fasilitator poziva učesnike da dele svoje ideje o značenju prenosa u kontekstu obuke. Pogledajte Referentnu listu 22: Koncept prenosa. Pitanja za razmatranje:

- Šta se podrazumeva pod „prenosom“ u kontekstu obuke?
- Zašto se smatra da je prenos važan deo obuke ljudskih prava?
- Šta vaspitači mogu da učine da bi učenje bilo prenosivo ?
- U kojim fazama obrazovnog razvojnog ciklusa projekta Vaspitač mora da razmisli o prenosu?
- Razmislite o „spirali učenja“. U kojoj tački spirale se javlja prenos za učesnike?

15 min **Deo B, Brainstorming (kreativno razmišljanje) o idejama u vezi načina podsticanja prenosa - Mali grupni rad**

Radićete u malim grupama prema ciljnoj publici vaše obuke.

Zajedno sa članovima svoje grupe, razmislite o načinima da promovirate prenos učenja. Razmislite kako ste promovisali prenos u svojoj obuci ili kako želite.

Razmišljajte o što je moguće više ideja bez razmatranja ograničenja. Neka jedan član grupe izlista sve ideje na flipchartu.

35 minuta, Deo C, izveštavajte o radu grupe

Fasilitator će postaviti tri lista flipcharta na čelu prostorije - jedan sa naslovom „Faza planiranja“, drugi sa naslovom „Faza razvoja i implementacije“, a treći sa naslovom „Faza praćenja“.

Fasilitator će onda proći kroz svaku fazu, tražeći svaku grupu razmišljanja za svoje ideje. Fasilitator će voditi veliku grupnu diskusiju da razmotri ideje generisane od stranih grupa i diskutovati o tome koje su opcije najefikasnije i najizvodljivije. Druge ideje takođe mogu biti dodate. Razgovarati o tome kako se one mogu primeniti na vaš sopstveni kontekst.

Referentna lista 2: Koncept prenosa

1. Šta je prenos obuke?

- To je prenos ili primena učenja postignuta tokom obuke u radnoj situaciji ili kontekstu stvarnog života. To je primena učenja u akciji.
- Prenos je verovatan kada obuke ispunjava potrebe učesnika i relevantna je za kontekst u kome rade.
- Vaspitači bi trebalo da razmišljaju o prenosu tokom svih faza dizajna obuke – tokom planiranja, razvoja, implementacije i praćenja.

2. Faza planiranja

Uključiti ciljne grupe od početka da bi se utvrdilo:

- Kome treba obuka
- Koja vrsta obuke je potrebna
- Koje vrste metoda obuke i materijala treba da budu usvojeni da bi se prilagodili kulturnim vrednostima i kontekstu
- prikupljanje informacija o okruženju učesnika da se obezbedi da je obuka prikladna za ovu sredinu.
- prikupljanje informacija o stanju ljudskih prava učesnika:
- Koje vrste kršenja ljudskih prava utiču na njih?
- Koje situacije ljudskih prava mogu imati uticaja na njih?
- Šta sprečava ili zaustavlja ove učesnike da deluju i promenu svoju situaciju?
- Koji su istorijski, kulturni, verski ili ideološki faktori koji bi mogli objasniti njihovo prihvatanje kršenja ljudskih prava / povrede?

3. Faza razvoja i implementacije

- Definisane opšteg cilja i ciljeva tako da učesnici razumeju šta će dobiti od učešća na obuci.
- Dizajniranje aktivnosti gde je od učesnika zatraženo:
  - šta žele da uče od ove obuke
  - šta žele da urade ili znaju kao rezultat ove obuke
  - kako mogu da doprinesu u ovoj obuci
- Usredsredite se na nekoliko ključnih koncepata i veština koje će najverovatnije biti primenjene posle treninga. Naglašavajte kako primeniti ovo.
- Pružanje mogućnosti za vežbanje novih veština, tako da vaspitači mogu da sude o nivou uspeha učesnika ili o težini, a učesnici mogu da postavljaju pitanja, probaju alternative, dobiti poverenje
- Pružanje mogućnosti za odražavanje kako bi učesnici mogli da odrede kako će integrisati nova znanja i veštine u svom kontekstu.
- Dizajnirati aktivnost u kojoj učesnici pripremaju akcioni plan o tome kako će se primeniti ono što su naučili tokom obuke.
- Razviti materijal pre obuke da bi učesnici mogli da se pripreme za trening i dati im uvid o tome šta znaju ili ne znaju o temi obuke
  - Obezbediti materijal koji učesnici mogu da koriste kada se vrate kući (na primer priručnik za obuku, materijale za čitanje)

4. Faza praćenja

- Projektovanje druge obuke nekoliko meseci nakon obuke da bi se nastavio proces učenja.
- Ostanite u kontaktu sa učesnicima nakon obuke i obezbedite im stalnu podršku u vidu materijala, referenci, savetovanja, kontakta, itd
- Dizajniranje sesije za rešavanje problema u kojem učesnici dele priče o uspehu i / ili o težim oblastima.

- Kreiranje mreže ili udruženja, gde se učesnici redovno viđaju za kontinuirani rast i razvoj.
- Razviti bilten, sajt, ili listsver gde učesnici mogu da razmenjuju svoja iskustva i uče jedni od drugih.
- Umesto sprovođenja obuke u kratkom vremenskom periodu, pružiti obuku tokom cele godine, tako da učesnici imaju vremena da postepeno primene nove veštine.
- Nastaviti sa prikupljanjem informacija o faktorima sredine koji utiču na učesnike, tako da možete da im pružite odgovarajuću podršku praćenja.
- Proceniti da li učesnici koriste materijale tokom obuke. Ako ne, modifikujte materijal i ponovo im raspodelite.

Aktivnost 6: Planiranje praćenja obuke o ljudskim pravima

Cilj Razviti plan za nastavak obuke o ljudskim pravima

Vreme 45 min

Opis

Uvod

Dobro planirano praćenje (nastavak) je ključna komponenta efektivne obuke. Sistematsko praćenje nakon obuke, posle nekoliko nedelja ili meseci, omogućava vam da napravite kontakt sa učesnicima, procenite svoje zadovoljstvo u vezi obuke, i saznate da li efikasno koriste znanje i veštine stečena tokom obuke. Takođe vam dozvoljava da utvrdite dalje potrebe za obukom ili druge potrebe na koje možete da odgovorite.

Uputstva

Ova aktivnost je podeljena na dva dela.

U Delu A, Fasilitator ili resurs osoba će predstaviti primere mogućeg praćenja aktivnosti.

U Delu B, razvićete ideje za praćenje vaše obuke i podelićete ih sa članovima vaše male grupe

15 min Deo A Prezentacija: Ideje za praćenje

Fasilitator ili resurs osoba će predstaviti neke ideje za praćenje. Pogledajte referentnu listu 23: Praćenje aktivnosti.

30 min Deo B, plan za praćenje - Mali grupni rad

Fasilitator deli učesnike u male grupe prema ciljnoj publici njihove obuke. Zajedno sa članovima vaše grupe, identifikujte dve ili tri konkretne mere koje ćete preduzeti za praćenje vaše obuke ljudskih prava. Zapišite rezultate vaše diskusije u radnom listu 16. Odražavajte se na ideje za praćenje kao što je diskutovano u delu A. Onda, podelite svoje ideje sa članovima svoje grupe.

Radni list 3: Model vaše sesije obuke – Planirajte praćenje

Izlistajte dve ili tri aktivnosti za praćenje za vašu

1. _____
_____
_____

2. _____
_____
_____

3. _____
_____
_____

Radni list 3: Aktivnosti za praćanje

Ideje za aktivnosti za praćanje

- Pripremiti i distribuirati izveštaj procene obuke
- Poslati upitnik praćenja nakon šest meseci i opet nakon 24 meseci posle svake obuke kao mera za napredak učesnika primenom njihovog znanja u praksi
- Proceniti da li učesnici koriste materijale tokom obuke. Ako ne, modifikujte materijal i ponovo im raspodelite.
- Dizajnirajte još drugu obuku nekoliko meseci kasnije da bi se nastavio proces učenja.
- Ostanite u kontaktu sa učesnicima nakon obuke i obezbedite im stalnu podršku u vidu materijala, referenci, savetovanja, kontakta, itd
- Dizajniranje sesije za rešavanje problema u kojem učesnici dele priče o uspehu i / ili o težim oblastima.
- Kreiranje mreže ili udruženja, gde se učesnici redovno viđaju za kontinuirani rast i razvoj.
- Razviti bilten, sajt, ili listsver gde učesnici mogu da razmenjuju svoja iskustva i uče jedni od drugih.
- Umesto sprovođenja obuke u kratkom vremenskom periodu, pružiti obuku tokom cele godine, tako da učesnici imaju vremena da postepeno primene nove veštine.
- Nastaviti sa prikupljanjem informacija o faktorima sredine koji utiču na učesnike, tako da možete da im pružite odgovarajuću podršku praćenja.

Kriterijumi za izbor aktivnosti za praćanje

Izabrane aktivnosti moraju da:

- Budu u skladu sa organizacionim ciljevima
- Budu koherentne sa organizacionim strateškim pravcima
- Budu koherentne sa ili dopunjuju organizacione aktivnosti i programe
- Budu održive

Postupak za praćenje aktivnosti

- Identifikovati praćenje aktivnosti
- Proceniti mogućnosti
- Utvrditi ciljeve
- Identifikovati partnere
- Utvrditi stepen učešća (pružanje informacija, kontakata, materijala, sredstva, itd.)

Kraj modula evaluacije

Vreme 15 min

Opis

Evaluiraćete aktivnosti sprovedene u modulu 6.

4

ČETVRTI DEO

Preduzimanje akcije putem projekata servis- učenja

U ovom delu

- Nastavnici preduzimaju akcije
- Mladi ljudi preduzimaju akcije
- Žene aktivistkinje preduzimaju akcije
- Model servis učenja

Ideje za preduzimanje akcije

Jedan od glavnih elemenata obrazovanja ljudskih prava je preduzimanje mera za ostvarivanje znanja u vezi ljudskih prava u praksi. U nastavku ćemo predstavljati neke savete koji nastavnici, mladi ljudi, aktivistkinje mogu koristiti za preduzimanje jednostavnih akcija za promociju i zaštitu ljudskih prava.

Nastavnici preduzimaju akcije - Nastavnici mogu da preduzmu sledeće akcije:

- Integrisati predavanja ljudskih prava u okviru nastave korišćenjem interaktivnih metoda
- Zaštititi prava svojih studenata i zalagati se za pojedinačne slučajeve
- Organizovati ljudska prava stimulacijom diskusije elaboracijom jednog članka svake nedelje Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima
- Razgovarati o ljudskim pravima preko lokalnih medija i radio diskusija
- Razviti pozorišne predstave u vezi ljudskih prava i obavljati ih unutar i van škole
- Organizovanje roditelj-nastavnik-učenik savete

Mladi preduzimaju akcije

Mladi ljudi mogu da preduzmu sledeće akcije:

- Organizovati edukativne sesije u vezi ljudskih prava za vršnjake u školama, omladinskim centrima i centrima zajednice
- Proizvoditi materijal za obrazovanje o ljudskim pravima i distribuirati ga ostalim vršnjacima i javnim prostorima
- Organizovati savete ljudskih prava, klubove za debate i društvene mreže kao deo škole i inicijative civilnog društva za promovisanje i odbranu ljudskih prava
- Organizovati javne kampanje, proteste i druge oblike javne mobilizacije za promovisanje i odbranu ljudskih prava
- Razgovarati o ljudskim pravima preko lokalnih medija i radio diskusija
- Razviti web stranu ljudskih prava, stranicu na facebook-u, i drugim forumima za raspravu za promovisanje ljudskih prava
- Organizovati sastanke, debate i događaje u zajednici za promovisanje ljudskih prava
- Organizovati posete lokalnih vlasti, policije i pravosudnih struktura i diskutovati o pitanjima ljudskih prava koja se tiču mladim ljudima i javnosti.

Žene aktivistkinje preduzimaju akcije

- Organizovati edukativne sesije o ljudskim pravima sa ženama i mladim devojkama u zajednici
- Razviti materijal o pravima žena i proslediti dalje drugim ženama u javnim mestima
- Organizovati savete žena, klobove za debate, i socijalne mreže kao deo inicijativa škola i civilnog društva za promociju i zaštitu ljudskih prava
- Organizovanje javnih kampanja, protesta i drugih oblika javne mobilizacije za promovisanje i odbranu prava žena
- Razgovarati o pravima žena kroz lokalne medije i radio-diskusija
- Razviti veb stranicu o pravima žena, facebook stranicu, i druge forume za raspravu i promociju prava žena
- Organizovati sastanke, debate i događaje sa zajednicom za promociju prava žena

- Organizovati posete lokalnih vlasti, policije i pravosudnih struktura da bi se diskutovalo o pitanjima koja se tiču mladim ljudima i javnosti.
- Izveštavati o rodno zasnovanom nasilju i slučajevima nasilja u porodici organima za sprovođenje zakona

Servis za učenje⁸

Kao i ljudska prava, ne postoji jedna definicija za servis-učenja. Ovo je delimično zbog toga što se praksa servisa učenja još uvek razvija. Dok ovo čini nemogućim imati jednu definiciju za sve projekte servisa učenja, postoji osnovni koncept na koji je servis učenja utemeljen i iz koje sve definicije potiču:

Servis učenja vezuje ciljeve učenja sa ciljevima servisa sa namerom da učesnik dobije veće veštine, vrednosti i znanja, a primalac ima koristi od pružane usluge.

Nastavnici, mladi ljudi i žene aktivistkinje mogu da pristupe servisu učenja u vođenju edukacije o ljudskim pravima i akcijama. U nastavku ćemo predstaviti široku prezentaciju servisa učenja, njegove primene, metode, potencijalne rezultate.

Konkretno, servis za učenje:

- Je metod kojim učenici uče i razvijaju kroz aktivno učešće u pažljivo organizovanim servisom koji se sprovodi i ispunjava potrebe zajednice;
- Koordinisan je sa edukacijom osnovne škole, srednje škole, ustanovom visokog obrazovanja ili društveno - korisnim programom i zajednicom
- Pomaže u podizanju građanske odgovornosti;
- Integrisan je i povećava akademski nastavni plan i program učenika, ili edukativnu komponentu društveno korisnog programa rada u koji su učesnici upisani i obezbeđuje strukturirano vreme za učenike ili učesnike da razmisle o iskustvu servisa.
- Servis-učenja može biti zasnovano na školi ili zajednici. Škola-servis-učenje je vezana za nastavni program ciljeva, i sa učenjem i uslugama koje se odvijaju u školski sistem. Projekti kao što su školski mentorski programi ili školski pejzaži spadaju u ovu kategoriju. Servis-učenja zasnovan na zajednicu je takođe povezan sa ciljevima učenja, ali usluge se odvijaju van škole u okviru zajednice. Bogata partnerstva se javljaju kada su servis i učenje podeljeni između škole i organizacije zasnovane na zajednici.
- Sa bilo kojim pristupom nekoliko osnovnih elemenata treba da budu uključeni da bi se postigao uspeh:
  - Priprema i razmena znanja vezana za ciljeve učenja se preduzima pre servisa;
  - Usluga koja je pružana ispunjava potrebe zajednice i
  - Neki vid odražavanja se javlja tokom i / ili nakon servisa projekta.
  - Nastavnici mogu da obuhvataju brojne druge elemente u projektu servisa-učenja koji su zasnovani na osnovne komponente učenja, servis i odražavanje. Ovaj priručnik će pomoći u procesu.

Zašto servis za učenje?

Posluživanje drugih nije samo oblik dobrog dela ili dobrog osećanja to je put do društvene odgovornosti i državljanstva. Kada je tesno povezano sa učenjem u učionici ... to je idealna postavka za premošćavanje jaza između učionice i ulice, između teorije, demokratije i njene prakse .... Servis je instrument građanske pedagogije .... U služenju zajednice, mladi falsifikuju istovetnost; u priznavanju razlika, oni premoštavaju podelu, i preuzimaju individualnu odgovornost, oni neguju socijalno državljanstvo.

U savršenom svetu učenici bi priznali i prihvatili razlike u drugima, građani bi vodili računa za propuste u društvenoj strukturi, stranci bi tretirali jedni druge sa poštovanjem i dostojanstvom, a daleko manje bi se javljalo kršenje ljudskih prava. Izlaganje učenika ljudskim pravima preko servis-učenja ima za cilj ne samo da poveća njihovo znanje i svest, ali i da poveća njihova osećanja državljanstva i društvene odgovornosti. Uvođenje ljudskih prava učenicima će obezbediti forum za njih da bi se odgovaralo na ta pitanja i doprineli pronalaženju rešenja. Servis za učenje pruža idealan forum za negovanje zdravih stavova između učenika i njihovo angažovanje u društveno odgovornim akcijama.

Servis za učenje omogućava učenicima da primene akademske veštine i znanje koje uče u učionici u realnim situacijama. Projekti servis za učenje obično zahtevaju korišćenje istraživačkih, analitičkih i pisanih, organizacione i sposobnosti vođstva, i umetnički izraz

Priprema projekta

Kako pripremiti projekat za servis učenje?

Postoje mnoga razmišljanja prilikom postavljanja projekta servis učenje. Tehnički, postoje tri uključene strane:

- 1) škole ili organizacije koja rade na edukaciji učenika,
- 2) učenici, i
- 3) Agencija koja prima servis.

U cilju pomoći u kreiranju uspešnog projekta, potrebe sve tri strane treba da budu uzete u obzir. Dole su date komponente koje će pomoći u kreiranju smislenog projekta za servis učenja.

1. Angažovano učešće - uključite učenike od samog početka. Učesnici su zapravo oni koji pružaju uslugu, i zato oni treba da budu uključeni u proces utvrđivanja onoga što će biti servis. Čak i kada nastavnik treba da napravi početnu listu potencijalnih projekata, učenici treba da budu informisani o tome zašto neke ideje nisu na listi a druge jesu, i oni treba da budu uključeni u proces odlučivanja o servis projektu koji je izabran . Ovo angažovanje ne samo da obezbeđuje učesnicima osećaj osnaživanja i vlasništvo nad projektom, on takođe pruža više prilika za učenje. Izuzev učenika može se koristiti i kao resurs.

2. Saradnja - izgraditi partnerstvo u zajednici. Iako ne u svakom slučaju, više nego često usluga koja će se pružati biće obezbeđena kroz agenciju zajednice. Izgradnja partnerstva sa društvenim agencijama od početka učiniće odnos uspešnijim. Iako je tačno da agencije primaju servis koji im je potreban, one, zauzvrat pružaju forum za učenike. Agencije zajednice takođe mogu biti korisne u proceni potrebe za različitim projektima koji mogu biti uzeti u obzir. Ovo je veoma važna komponenta partnerstva, jer servis treba da se bavi istinski potrebom zajednice. Angažovanje glasa zajednice kroz saradnju je najbolji način da se osigura da ono što oni vide kao problem je u stvari problem u zajednici.

Pošto ćete možda želeti da počnete procenu potreba zajednice pre postizanja određene agencije kako bi

se izbeglo gubljenje vremena i sredstava, možete početi sa izgradnjom odnosa sa Volonterskim centrom, vaš lokalni Sjedinjeni put ili Klub za dečake i devojčice.

- Šta i / ili kako ste doprineli?
- Kako bi ostali mogli da doprinesu?
- Kako su vaše percepcije promenjene?
- Šta treba uraditi da bi zaštitili druge od ovog pitanja, ili dalje rešili ovaj problem?
- Kada bih mogao da promenim bilo šta to bi bilo ...
- Kada bih vladao svetom ovaj problem bi bio drugačiji, jer ...
- U budućnosti šta ću da uradim da pomognem?

3. Slikoviti časopis – Učescini mogu slikati tokom servis projekta i plana nastave i zatim ih postaviti na zidu. Oni takođe mogu slikati slike koje predstavljaju njihovo iskustvo i postaviti ih. Potreban materijal: kamera i film ili fotoaparatz za jednokratnu upotrebu, ili olovke i papir u boji .

4. Hodajuće odražavanje – Postavite parće flip chart papira u četiri različita dela prostorije. Svaki komad papira treba da ima različito vreme, ili element servis projekta na vrhu. Na primer, ako koristite ovu aktivnost za čitanje za demokratiju, jedan komad Flip chart papira može biti označen kao „Učenje šta je demokratija“, a drugi deo može biti označen kao „Čitanje drugima. Koristite flipchart papir da predstavljate četiri različita vremena u toku projekta. Učenici će se kretati iz svakog papira u grupama i smenjivati se beleženjem jednu ili dve reči koja opisuju kako su se osećali u tom periodu projekta. Oni takođe mogu čitati šta su drugi osećali u tom istom vremenskom periodu. Materijali potrebni: flipchart papir, traka za lepljenje papira i markere ili olovke.

5. Bič - bič se vrši tako što učenici idu po prostoriju i vrlo brzo kažu jednu reč. Bičevi mogu da imaju različiti cilj svaki put. Na primer, jedan bič bi mogao biti jedna reč koja opisuje kako se osećate sada', 'jedna reč koja opisuje osećaj koji ste imali tokom ovog iskustva ', ili, 'jedna reč koja opisuje nešto što ste naučili tokom ove aktivnosti '. Materijali potrebni: ništa.

6. Debata - Za ovu aktivnost učenici će imati međusobnu raspravu o pitanju o kojoj su učili. Na primer, učenici mogu da debatuju za i protiv slobode govora, ili mogu da debatuju za i protiv donošenja Španskog jezika kao drugog zvaničnog jezika Sjedinjenih Država. Iako veći deo učenja na temu o kojoj će se raspravljati već odrađen, možda ćete morati da obezbedite neko dodatno vreme istraživanja za ovu aktivnost. Materijali potrebni: potencijalno ništa ako mislite da su učenici dobili dovoljno informacija preko servis projekta i lekcija, ili može im zatrebati pristup biblioteci, vestima, ili Internetu.

7. Intervju – Da li su učenici intervjuisali nekog o pitanju koje su studirali. Predmet intervjuja može biti član porodice, prijatelj, ili neko u zajednici. Ovi intervjui mogu da koriste više različitih formata. Jedan format je za učenike da intervjuišu jednog člana porodice sa svima koristeći ista pitanja. Tokom intervjuja oni mogu podeliti sa temom informacije koje oni već znaju. Na primer: Pitanje za intervju naslov: Šta je izbeglica? Ako predmet odgovori ispravno onda pređite na sledeće pitanje, ako učenik može da ih informiše o tome šta je izbeglica, jer će oni to već naučili. Pitanje za intervju naslov: Koje su neke okolnosti koje doprinose da se izbeglica kreće? Opet, ako ne zna predmet, učenik će podeliti ono što su upravo naučili.

Drugi format je da se intervjuiše neko ko ima više informacija o ovoj temi i da se koristi kao dodatni izlaz za učenje učenika. Drugi format je da učenici izaberu nekog koga žele da intervjuišu i onda da svi učenici analiziraju intervjuje koji su realizovani i izvući zaključke u vezi tih intervjuja. Materijali potrebni: intervju pitanja, papir i olovke.

8. Napisati knjigu za decu - učenici mogu preneti ono što su naučili i ono što žele da drugi znaju o pitanju pisanja knjige za decu. Materijali potrebni: Građevinski papir, papir i olovke.
9. Kolaž - Učenici prave pojedinačni kolaž koji predstavlja problem o kojem su učili, ili svi u učionici bi mogli da naprave jedan kolaž. Materijali potrebni: časopisi, markeri, plakat tabla, lepak, slike sa interneta koji mogu biti odštampane, novine.
10. Pisma - neka učenici pišu pisma pohvale partnerima. Navedite ih da napišu jednu stvar koju su naučili i jednu koje jako poštuju kod partnera. Jos jedna ideja je da učenici pišu pisma sebi o jednoj stvari koju su naučili i o jednoj stvari u vezi onog šta žele da promene u svom ponašanju koje će doprineti poboljšanju pitanja. Pisma mogu da se stave u kovertama na sopstvenoj adresi, pečatiraju i zatim vrate. Za šest meseci potajno stavite pisma u mejlu da bi se učenici podsećali svoj iskustva, kada ih dobiju. Materijali potrebni: papir, olovke, koverta i markice.
11. Akvarijum – akvarijum je podešen od strane učenika u dva kruga, jedan unutar drugog sa učenicima koji stoje jedan ispred drugog. Možete im dati temu ili pitanje u vezi lekcije da diskutuju za dva minuta sa osobom sa kojom se susreću. Na primer: Šta ste učili? Ili kako ste se osećali tokom projekta? Nakon dva minuta unutrašnji krug rotira pomerajući jednu osobu da bi svaka osoba gledala u novu osobu. Za još dva minuta, oni mogu da razgovaraju o drugoj ili istoj temi. Unutrašnji krug i dalje rotira sve dok se svako vrati ispred originalnog partnera. Materijali potrebni: ništa.
12. Saopštenja za javnost – neka učenici pišu saopštenja o potrebi zajednice i projektu koji su oni implementirali. Ovo će obezbediti refleksiju i publicitet! Odražavanje aktivnosti može biti korisnije ako je primenjeno kao odraz tokom procesa, ako su mediji zainteresovani da rade priču, korisno je za njih da znaju o tome pre nego što je završen projekat.

5

PETI DEO Dodatni resursi

U OVAJ DEO

- Evaluacija petodnevne obuke
- Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima
- Kalendar ljudskih prava
- Resursi na temu edukacije o ljudskim pravima
- Bibliografija

Primerak opšte evaluacije ⁴

Molim vas rangirajte sledeće tako što ćete markirati odgovarajuću ćeliju

1. Da li smo ispunili vaše ciljeve radionice?				
Ciljevi	Potpuno se ne	Ne slažem	Slažem se	Potpuno se slažem
a. Mogu da koristim osnovni nastavni dizajn modela za planiranje i razvijanje efikasne obuke ljudskih prava za specifične ciljne grupe. b. Komentar	☐	☐	☐	☐
c. Mogu da odredim odgovarajuće metode evaluacije i procesa za njihovu ELJP obuku . d. Komentar:	☐	☐	☐	☐
e. Mogu da fasilitiram obuku ljudskih prava efikasnije. f. Komentar:	☐	☐	☐	☐
g. Mogu identifikovati praćenje aktivnosti obuke za unapređenje njihovog ELJP rada. h. Komentar:	☐	☐	☐	☐

2. Aktivnosti radionice			
	Ne	Onako	Da
a. Da li su aktivnosti bile efikasne u propmociji i razmeni iskustva među učesnicima ?	☐	☐	☐
b. Komentar			
c. Da li su aktivnosti bile efikasne u integraciji prakse i teorije?	☐	☐	☐
d. Komentar			
e. Da li je vreme dodeljeno za aktivnosti tokom programa bilo adekvatno?	☐	☐	☐
f. Komentar			
g. Da li je kombinacija prezentacija, malog i velikog krupnog rada odogvarajuća?	☐	☐	☐
h. Komentar			

3. Priručni radionice				
	Veoma slabo	Slabo	Dobro	Vrlo dobro
a. Opšti kvalitet priručnika radionice	☐	☐	☐	☐
b. Potencijalna korisnost u mom radu	☐	☐	☐	☐
c. Jasnoća instrukcija	☐	☐	☐	☐
d. Komentar	☐	☐	☐	☐

4. Fasilitatori				
	Veoma slabo	Slabo	Dobro	Vrlo dobro
a. Sposobnost da jasno objasne i sumiraju diskusije.	☐	☐	☐	☐
b. Sposobnost da podstaknu učešće članova grupe u toku aktivnosti.	☐	☐	☐	☐
c. Sposobnost da ukažu na vezu između različitih programskih aktivnosti.	☐	☐	☐	☐
d. Komentar	☐	☐	☐	☐

5. Logistika				
	Veoma slabo	Slabo	Dobro	Vrlo dobro
a. Smeštaj	☐	☐	☐	☐
b. Prostorija	☐	☐	☐	☐
c. Kvalitet hrane i usluga	☐	☐	☐	☐

d. Usluge komunikacije	☐	☐	☐	☐
e. Komunikacija za organizatorima pre radionice	☐	☐	☐	☐
f. Komentar	☐	☐	☐	☐

6. Opšta evaluacija	Ne	Delimično	Da
a) Da li je ova radionica bila ono što ste očekivali ?			
b) Molimo vas objasnite:	☐	☐	☐
c) Za koje aspekte obuke mislite da su bili naj korisniji ?	☐	☐	☐
d) Za koje aspekte obuke mislite da su manje korisni ?	☐	☐	☐

e) Koje oblasti sadržaja bi ste preporučili za buduće radionice ?	☐	☐	☐
---	--------------------------	--------------------------	--------------------------

Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima

Preambula

Pošto je priznavanje urođenog dostojanstva i jednakih i neotuđivih prava svih članova ljudske porodice temelj slobode, pravde i mira u svetu,

Pošto je nepoštovanje i preziranje prava čoveka vodilo varvarskim postupcima, koji su vređali savest čovečanstva, i nastup sveta u kojem će ljudska bića uživati slobodu govora i verovanja i biti slobodna od straha i potreba je proglašena kao najviša težnja običnih ljudi,

Pošto je bitno, ako čovek ne bi bio primoran da pribegne, kao poslednje sredstvo, da se pobuni protiv tiranije i ugnjetavanja, tako da prava čoveka budu zaštićena vladavinom prava,

Pošto je bitno da se podstiče razvoj prijateljskih odnosa među narodima,

Pošto su narodi Ujedinjenih nacija u Povelji ponovo proglasili svoju veru u osnovna ljudska prava, dostojanstvo i vrednost čovekove ličnosti i ravnopravnost muškaraca i žena i pošto su odlučili da podstiču društveni napredak i poboljšaju životni standard u većoj slobodi,

Pošto su se države članice založile da u saradnji sa Ujedinjenim nacijama potpomognu opšte poštovanje i očuvanje ljudskih prava i osnovnih sloboda,

Pošto je opšte shvatanje ovih prava i sloboda od najveće važnosti za puno ostvarenje ove obaveze,

Sada, dakle,

Generalna skupština,

Proglašava ovu Univerzalnu Deklaraciju o Ljudskim Pravima kao zajednički standard dostignuća za sve narode i sve nacije, da bi svaki pojedinac i svaki organ društva, imajući ovu Deklaraciju stalno na umu, težio da učenjem i vaspitavanjem doprinese poštovanju ovih prava i slobode i putem progresivnih mera, nacionalne i međunarodne, da se obezbedi njihovo opšte i stvarno priznanje i poštovanje, kako među narodima samih Zemalja Članica, tako i među narodima na teritorijama pod njihovom jurisdikcijom.

Asnjë dallim nuk do të bëhet në bazë të statusit politik, juridik ose ndërkombëtar të shtetit ose vendit të cilit i përket çdo njeri, qoftë kur shteti ose vendi është i pavarur, qoftë nën kujdestari, qoftë jo vetëqeverisës ose që gjendet në çfarëdo kushtesh të tjera të kufizimit të sovranitetit.

Član 1

Sva ljudska bića se rađaju slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima. Ona su obdarena razumom i svešću i treba da se odnose jedna prema drugima u duhu bratstva.

Član 2

Svako ima pravo na sva prava i slobode objavljeni u ovoj Deklaraciji, bez razlikovanja bilo koje vrste, kao što su rasa, boja kože, pol, jezik, veroispovest, političkog ili drugog mišljenja, nacionalnog ili društvenog porekla, imovine, rođenja ili drugog statusa.

Osim toga, nikakva razlika neće biti urađena na osnovu političkog, pravnog ili međunarodnog statusa zemlje ili teritorije kojoj neko lice pripada, bilo da je nezavisna, poverenje, ne-samo-upravna ili na osnovu bilo kojih drugih ograničenja suvereniteta.

Član 3

Svako ima pravo na život, slobodu i bezbednost ličnosti.

Član 4

Niko se ne sme držati u ropstvu ili potčinjenosti: ropstvo i trgovina robljem zabranjeni su u svim oblicima.

Član 5

Niko ne sme biti podvrgnut mučenju ili svirepom, nečovečnom ili ponižavajućem postupku ili kazni.

Član 6

Svako ima pravo da svuda bude priznat kao ličnost pred zakonom.

Član 7

Svi su pred zakonom jednaki i imaju pravo bez ikakve razlike na podjednaku zaštitu zakona. Svi imaju pravo na jednaku zaštitu protiv bilo kakve diskriminacije kojom se krši ova Deklaracija i protiv svakog podsticanja na ovakvu diskriminaciju.

Član 8

Svako ima pravo na delotvoran pravni lek od strane nadležnih nacionalnih sudova za dela kršenja osnovnih prava koja su mu priznata ustavom ili zakonom.

Član 9

Niko ne sme biti proizvoljno uhapšen, pritvoren, niti proteran.

Član 10

Svako ima pravo na potpunu jednakost za pravično javno suđenje pred nezavisnim i nepristrasnim sudom, koji će odlučiti o njegovim pravima i obavezama, i osnovanosti svake krivične optužbe protiv njega.

Član 11

Svako ko je optužen za krivično delo ima pravo da bude smatran nevinim dok se ne dokaže krivica u skladu sa zakonom u javnom pretresu na kojem su mu obezbeđene sve garancije potrebne za njegovu odbranu.

Niko se ne sme smatrati krivim za krivično delo na račun bilo kog dela ili propuste koji nisu predstavljali krivično delo, po nacionalnom ili međunarodnom pravu, u vreme kada su izvršeni. Isto tako ne sme se izricati teža kazna od one koja se mogla primeniti u vreme kada je krivično delo izvršeno.

Član 12

Niko ne sme biti izložen proizvoljnom mešanju u privatni život, porodicu, dom ili prepisku, niti napadima na čast i ugled. Svako ima pravo na zaštitu zakona protiv ovakvog mešanja ili napada.

Član 13

Svako ima pravo na slobodu kretanja i izbora stanovanja u granicama pojedine države. Svako ima pravo da napusti bilo koju zemlju, uključujući i sopstvenu, i da se vrati u svoju zemlju.

Član 14

Svako ima pravo da traži i uživa u drugim zemljama utočište od proganjanja. Ovo pravo se ne može prizvati u slučaju gonjenja koje proizilaze iz istinski ne-političkog zločina ili postupku protivnom ciljevima i načelima Ujedinjenih nacija.

Član 15

Svako ima pravo na državljanstvo. Niko ne sme samovoljno biti lišen svog državljanstva niti prava da promeni državljanstvo.

Član 16

Muškarci i žene u punoj zrelosti, bez ikakvih ograničenja u pogledu rase, državljanstva ili vere, imaju pravo da sklope brak i da osnuju porodicu. Oni imaju pravo na jednaka prava što se tiče braka, za vreme braka i prilikom razvoda.

Brak se zaključuje samo posredstvom punog i slobodno izraženog pristanka budućih supružnika. Porodica je prirodna i osnovna grupna jedinica društva i ima pravo na zaštitu društva i države.

Član 17

Svako ima pravo da poseduje imovinu sam, kao i u zajednici sa drugima. Niko ne sme biti samovoljno lišen imovine.

Član 18

Svako ima pravo na slobodu misli, savesti i veroispovesti; ovo pravo uključuje slobodu promene vere ili ubeđenja, i slobodu da čovek, bilo sam ili u zajednici s drugima, javno ili privatno, upražnjava svoju veru ili ubeđenje putem nastave, prakse i obavljanja obreda.

Član 19

Svako ima pravo na slobodu mišljenja i izražavanja; ovo pravo uključuje slobodu zadržavanja mišljenja bez ometanja i da traži, prima i širi obaveštenja i ideje bilo kojim sredstvima i bez obzira na granice.

Član 20

Svako ima pravo na slobodu mirnog okupljanja i udruživanja.

Niko ne može biti primoran da pripada nekom udruženju.

Član 21

Svako ima pravo da učestvuje u upravljanju svojom zemljom, neposredno ili preko slobodno izabраниh predstavnika.

Svako ima pravo na jednak pristup u javnim službama u svojoj zemlji. Volja naroda će biti osnova državne vlasti; ova volja treba da se izražava na povremenim i slobodnim izborima, koji će se sprovoditi opštim i jednakim pravom glasa, i biće održani tajnim glasanjem ili ekvivalentnim procedurama slobodnog glasanja.

Član 22

Svako, kao član društva, ima pravo na socijalno osiguranje i pravo da ostvaruje, putem nacionalnih napora i međunarodne saradnje, a u skladu s organizacijom i sredstvima svake države, ekonomska, socijalna i kulturna prava neophodna za njegovo dostojanstvo i za slobodan razvoj njegove ličnosti.

Član 23

Svako ima pravo na rad, na slobodan izbor zaposlenja, na pravične i zadovoljavajuće uslove rada i na zaštitu od nezaposlenosti.

Svako, bez ikakve diskriminacije, ima pravo na jednaku platu za jednaki rad. Svako ko radi ima pravo na pravednu i zadovoljavajuću naknadu obezbeđujući za sebe i svoju porodicu egzistenciju koja odgovara ljudskom dostojanstvu i koja će, ako bude potrebno, biti upotpunjena drugim sredstvima socijalne zaštite.

Svako ima pravo da obrazuje i da stupi u sindikate radi zaštite svojih interesa.

Član 24

Svako ima pravo na odmor i razonodu, uključujući razumno ograničenje radnog vremena i povremeni plaćeni odmor.

Član 25

Svako ima pravo na životni standard adekvatan za zdravlje i blagostanje, njegovo i njegove porodice, uključujući hranu, odeću, stan i lekarsku negu i potrebne socijalne službe, kao i pravo na osiguranje u slučaju nezaposlenosti, bolesti, invaliditeta, udovištva, starosti ili drugog nedostatka izdržavanja usled okolnosti nezavisnih od njegove volje.

Majke i deca imaju pravo na posebno staranje i pomoć. Sva deca, rođena u braku ili van njega, uživaju jednaku socijalnu zaštitu.

Član 26

Svako ima pravo na obrazovanje. Školovanje treba da bude besplatno bar ono osnovno u početnoj fazi. Osnovna nastava je obavezna. Tehnička i stručna nastava treba da bude opšte dostupna, a viša nastava treba da bude svima podjednako pristupačna na osnovu utvrđenih kriterijuma.

Školovanje treba da bude usmereno ka punom razvoju ljudske ličnosti i jačanju poštovanja ljudskih prava i osnovnih sloboda. Ono treba da unapređuje razumevanje, trpeljivost i prijateljstvo među svim narodima, rasnim i verskim grupacijama, i da usmeri aktivnosti Ujedinjenih nacija ka očuvanju mira. Roditelji imaju prvenstveno pravo da biraju vrstu obrazovanja koje će imati njihova deca.

Član 27.

Svako ima pravo da slobodno učestvuje u kulturnom životu zajednice, da uživa u umetnosti i da učestvuje u naučnom napretku i njegovim prednostima. Svako ima pravo na zaštitu moralnih i materijalnih interesa koji proističu iz bilo kog naučnog, književnog ili umetničkog dela čiji je on tvorac.

Član 28

Svako ima pravo na društveni i međunarodni poredak u kojem prava i slobode objavljeni u ovoj Deklaraciji mogu biti potpuno ostvareni.

Član 29

Svako ima dužnost prema zajednici koja jedina omogućava slobodan i pun razvoj njegove ličnosti. U vršenju svojih prava i sloboda svako može biti podvrgnut samo onim ograničenjima koja su predviđena zakonom isključivo u cilju obezbeđenja nužnog priznanja i poštovanja prava i sloboda drugih i u cilju zadovoljenja pravičnih zahteva morala, javnog reda i opšteg blagostanja u demokratskom društvu.

Ovih prava i slobode ne mogu se izvršavati u bilo kom slučaju protivno ciljevima i načelima Ujedinjenih nacija.

Član 30

Nijedna odredba ove Deklaracije ne može se tumačiti kao pravo za bilo koju državu, grupu ili lice bilo kakvo pravo da se uključe u bilo koju aktivnost ili da vrši bilo kakvu radnju usmerenu na poništenje prava i sloboda koji su u njoj sadržani.

Kalendar Ljudskih prava*

- 18. januar Svetski dan pismenosti
- 20. februar Dan nenasilnog otpora
- 21. februar Međunarodni dan maternjeg jezika (priznat od UN)
- 8. mart Međunarodni dan žena
- 21. marta Svetski dan poezije (UNESKO) Međunarodni dan za eliminaciju rasne diskriminacije
- 22. mart Svetski dan vode
- 23. mart Svetski meteorološki dan (priznat od UN)
- 24. mart Svetski dan borbe protiv tuberkuloze (priznat od UN)
- 7. april Svetski dan zdravlja (priznat od UN)
- 8. april Svetski dan Roma
- 22. april Dan planete Zemlje
- 23. april Svetski dan knjige i autorskih prava (priznat od UN)
- 30. april Dan sećanja na Holokaust
(Jom hektara Shoah)
- 1. maj Međunarodni dan radnika
- 3. maj Svetski dan slobode štampe (priznat od UN)
- 8. maj Svetski dan Crvenog krsta i Crvenog polumjeseca dana
- 15. maj Međunarodni dan porodice
- 17. maj Svetski dan telekomunikacije (ITU)
- 31. maj Svetski dan bez duvanskog dima (priznat od UN)
- 4. jun Međunarodni dan dece nevinih žrtava agresije
- 5. jun Svetski dan zaštite životne sredine (UNEP-)
- 15. jun Svetski dan hrane
- 17. jun Svetski dan za borbu protiv dezertifikacije i suše
- 20. jun Svetski dan izbeglica
- 21. jun Svetski dan molitve za mir i
- 26. jun Međunarodni dan protiv zloupotrebe droge i nezakonite trgovine
Međunarodni dan Ujedinjenih nacija za podršku žrtvama torture
Povelja UN Dan Subota 1. Međunarodni dan Zadruga u julu
- 11. jula Svetskog dana populacije a (UNFPA)
- 6. Svetski avgust Dan Hirošime
(sećanje na žrtve)
- 7. avgust Međunarodnog dan prava i obrazovanje transvestita
- 9. avgust Međunarodni dan domorodaca
- 12. avgusta Međunarodnog dana mladih
- 23. avgust za Međunarodni dan sećanja na trgovinu robljem i njegovo Ukidanje (UNESKO)
- 24. avgust Univerzalno pravo glasa je postao zakon u SAD
Sledeći utorak Mir dana Drugog ponedeljka u Septembru
- 8. septembar Međunarodni dan pismenosti (priznat od UN)
- 16. septembar Međunarodni dan za očuvanje ozonski omotač
Ponedeljak 1. Svetski dan Habitata (gradovi bez sirotinje)
Oktobar
Sreda 2. oktobra
Međunarodni dan za smanjenje prirodnih katastrofa
- 1. oktobar Međunarodni dan starijih osoba
Međunarodni dan Muzike
- 5. oktobra Dan Svetskog učitelja (priznat od UN)
- 10. oktobar Svetski dan mentalnog zdravlja
- 16. oktobra Svetski dan hrane (FAO)

17. oktobar Međunarodni dan borbe protiv siromaštva
24. oktobar Svetski dan razvoja informacija Dan Ujedinjenih nacija
3. novembar Svetskog dana muškaraca
Kristalna noć 9. novembra, Međunarodni dan borbe protiv fašizma i antisemitizma
11. novembar Međunarodni dan nauke i mira
16. novembar Međunarodni dan tolerancije (priznat od UN)
20. novembar obeležavanja Svetskog dana deteta
21. novembar Svetski dan televizije
25. novembar Međunarodni dan borbe protiv nasilja nad ženama
29. novembar Međunarodni dan solidarnosti sa palestinskim stanovništvom
1. decembar Svetski dan borbe protiv AIDS (SZO)
2. decembra Međunarodni dan ukidanja ropstva
3. decembar Međunarodni dan osoba sa invaliditetom
5. decembar Međunarodni dan volontera za ekonomski i socijalni razvoj
10. decembar Dan ljudskih prava (1948)
18. decembar Međunarodni dan Migracija
29. decembar Međunarodni dan za biološku raznolikost

* Usvojeno od <http://co.humboldt.ca.us/humanrightscom/calendar.htm>

Resursi o Edukaciji za zaštitu ljudskih prava

- Database on Human Rights Education and Training of the UNHCHR: <http://www.unhchr.ch/ELJPdu.nsf>
- Council of Europe: <http://www.coe.int>
- UNICEF: <http://www.unicef.org>
- United Nations Cyber School Bus: <http://www.cyberschoolbus.un.org>
- Human Rights Education Associates: <http://www.erc.ELJPa.org>
- The Peoples Movement for Human Rights Education: <http://www.pdELJP.org>
- Human Rights Internet: <http://www.hri.ca>
- National Center for Human Rights Education: <http://www.ncELJP.org>
- Human Rights Education Programme: <http://www.ELJPP.com.pk>
- The Human Rights Resource Center: <http://www.hrusa.org>
- European Training and Research Centre for Human Rights and Democracy (ETC): <http://www.etc-graz.at>
- Amnesty International USA Human Rights Education: <http://www.amnestyusa.org/education>

- Teaching Human Rights Online: <http://www.oz.uc.edu/thro/index.html>
- BBC World Service. I have a right to ... helps you understand your rights: <http://www.bbc.co.uk/worldservice/people/features/ihavearightto/index.shtml>
- Partners in Human Rights Education: <http://www1.umn.edu/humanrts/education/partners>
- Research and Teaching on Human Rights, Gender Issues and Democracy in Southern Africa: http://www.hrhc.unam.na/teaching_resources.htm

Online biblioteke:

Audio-Visual Material:

<http://www.ELJPa.org/pubs/ELJP-resourcebook/2nd>

Austrian Institute of Human Rights

<http://www.2.sbg.ac.at/home.htm>

Concise Guide to Human Rights on the Internet:

<http://www.derechos.org/human-rights/manual.htm>

European Court of Human Rights Portal:

<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp?skin=hudoc-en>

HURIDOCS – Human Rights Information and Documentation Systems:

<http://www.huriresearch.org>

Netherlands Institute of Human Rights Documentation Site:

<http://sim.law.uu.nl/SIM/Dochome.nsf?Open>

OHCHR – Database on Human Rights Education and Training:

<http://www.unhchr.ch/ELJPdu.nsf>

Open Society Institute. Educational Support Program:

<http://public.soros.org/initiatives/esp/resources>

Project DIANA Online Human Rights Archive:

<http://www.yale.edu/lawweb/avalon/diana/index.html>

Stephen A. Hansen, Getting online for Human Rights. Frequently asked Questions and Answers about Using the Internet in Human Rights Work:

<http://shr.aaas.org/Online/cover.htm>

The European Library:

<http://www.theeuropeanlibrary.org/portal/index.htm>

Bibliografija

U toku konsolidacije ovog priručnika za obuku sledeći izvori su uzeti u obzir:

- Training of Trainers: Designing and Delivering Effective Human Rights Education, Training Manual, Equitas – International Centre for Human Rights Education, 2007.
- Compass: A Manual on Human Rights Education with Young People, Council of Europe, 2003.
- Understanding Human Rights: Handbook on Education for Human Rights, Human Security Network, 2003.
- Service-Learning, Lesson Plan and Projects: Human Rights Resources for Educators, HERA and Amnesty International -USA, 2007.
- Have Your Say!, Manual on the Revised European Charter on the Participation of Young People in Local and Regional Life, Council of Europe, 2008.
- Dadalos Education Server, www.dadalos.org

